

МАРК ТВЕН

**КРАЉЕВИК
И ПРОСЈАК**

МАРК ТВЕН

КРАЉЕВИЋ И ПРОСЈАК

Превео:
Слободан А. Јовановић

The Prince and the Pauper

*Добро васпитаној и милој
дечици Сузани и Клари
Клеменс посвећује ову
књигу с љубављу*

ЊИХОВ ОТАЦ

Ставићу на папир причу онако како ми је испричао један пријатељ који ју је чуо од свога оца, који ју је пак чуо од свог оца, а овај од севог - и тако даље, од сина на оца, три стотине и више година уназад, очеви су је причали синовима и тако је сачували од заборава. Можда је стварни догађај, а можда је само бајка, предање. Можда се десила, а можда се и није десила, али могла се десити. Можда су у стара времена мудри и учени људи веровали у њу; а можда су је само припрости и безазлени људи волели и веровали у њу.

Рођење краљевића и просјака

Једног јесењег дана у другој четвртини шеснаестог века у старом граду Лондону, родио се у сиромашној породици, по имену Кенти, један дечак коме се родитељи нису обрадовали. Истога дана у богатој породици, по имену Тјудор, родило се једно друго дете коме су се родитељи свим срцем својим обрадовали. И не само родитељи већ и цела Енглеска. Енглеска је толико чезнула за њим, толико се надала њему, и толико молила бога за њега, да се сада, када је стварно дошао, народ скоро избезумио од радости. Људи који су се једва познавали грлили су се, љубили и плакали од радости. Све се претворило у празник, и велико и мало, богато и сиромашно, светковало је, играло, певало, и било врло весело; и то је трајало данима и ноћима. Дању је било задовољство видети како се са сваког балкона и крова у Лондону весело лепришају заставе и како улицама пролазе блиставе поворке људи. Ноћу је исто тако било задовољство видети како на сваком углу горе огромне ватре и како се око њих забављају гомиле весељака. У целој Енглеској се ни о чему другом није говорило сем о новорођенчету Едварду Тјудору, Принцу од Велса, који је лежао увијен у свилу и атлас, несвестан све ове Галаме, и не знајући да лордови и даме бде над њим и девре га - нити му је било до тога стало. Док се о другом новорођенчету, Тому Кентију, увијеном у сиротињске прње, није нигде говорило, сем у просјаковој породици која није знала шта ће са њим.

Томово детињство

Прошло је неколико година.

Лондон је постојао већ петнаест стотина година, и био је велики град - бар за тадашње појмове. Имао је стотину хиљада становника - неки мисле и два пута више. Улице су биле врло тесне, кривудавае и прљаве, нарочито у крају у коме је Том Кенти становао, а то је било недалеко од лондонског моста. Куће су биле од дрвета, с горњим спратом који се надносио над доњи и трећим који је био за лакат шири од другог. Што су куће биле више утолико су биле шире. Били су то костури од јаких укрштених греда, са чврстом грађом између, превученом кречом. Греде су биле обојене црвено или плаво или црно, већ према власниковом укусу, и због тога су куће изгледале врло сликовито. Прозори су били мали, са малим четвртастим окнима, и отварали су се према улици, на шаркама као врата. Кућа у којој је живео Томов отац налазила се поред једне одвратне мале рупе коју су звали Сметлиште на крају Кобасичјег пролаза. Кућа је била тесна, трула и склона паду, али крцата кукавно сиромашним породицама. Кентијево племе је заузимало једну собу на трећем спрату. Мати и отац имали су нешто налик на оквир од постеље у једном углу; али за Тома, баку и његове две сестре, Бет и Нен, није било ограничења - имали су цео под на расположењу и могли су да спавају где су хтели. Било је додуше остатака од једног или два покривача, чак и неколико прегршти старе и прљаве сламе, али се то није могло назвати постељама, јер нису имали сталног места; ујутру би све то стрпали на једну општу гомилу, а увече би извлачили из ње оно што им треба.

Бет и Нен су имале петнаест година - и биле су близнакиње. Биле су то добродушне, прљаве и у дроњке обучене девојке, уз то крајње

незналице. Мајка је личила на њих. Али отац и баба били су прави злodusи. Напили би се када год би могли; затим би тукли једно и друго или ма кога ко би им дошао под руку; непрестано су псовали и проклињали, било да су били пијани или трезни; Џон Кент је био крадљивац, а његова мати просјак. И од деце су направили просјаке али нису успели да направе крадљивце. У одвратној руљи која је становала у кући, али којој није припадао, налазио се и један добар стари свештеник кога је краљ отерао из куће и родног краја с неколико новчића пензије, и он је имао обичај да одведе децу на страну и да их потајно учи честитости. Отац Ендрју је такође поучавао Тома нешто мало у латинском, а исто тако и у читању и писању; хтео је исто то да учини и са девојкама, али су се оне плашиле подсмеха својих другарица којима се никако није свидело тако настрано њихово васпитање.

Каква је била Кентијева кућа такво је било и цело Сметлиште. Ту се по правилу сваке ноћи и скоро преко целе ноћи пијанчило, галамило и свађало. Полупане главе биле су ту редовне појаве, а исто тако и глад. Па ипак мали Том није био несрећан. И он је имао горких часова, али их није осећао. Сви су дечаци из Сметлишта имали таквих часова, зато је сматрао да је тако правилно и да тако и треба да буде. Када се враћао ноћу кући празних руку, знао је да ће га отац прво псовати и тући, и да ће, када он сврши, све то имати поново да истрпи и од страшне бабе, чак и више; и да ће му се када ноћ поизмакне његова изгладнела мати кришом прикрасти са каквим бедним комадићем или корицом коју је успела да сачува за њега оставши и сама гладна, и поред тога што ју је муж често хватао у тој врсти издајства и тукао због тога.

Не, Томов живот био је доста добар, нарочито лети. Он је просио тек колико му је било потребно да одржи голи живот; јер су закони против просјачења били строги, а казне тешке; зато је добар део времена проводио слушајући заносне приче и бајке доброг оца Ендрјуа о дивовима и вилама, патуљцима и духовима, о зачараним замковима и сјајним краљевима и принчевима. Глава му се све више пунила овим дивним стварима, и многе ноћи је провео, лежећи у помрчини на оно мало грубе сламе, уморан, гладан и тела утрнула од батина, и пуштао

на вољу својој машти и заборављао ускоро своје болове и муке сликајући заносно сам себи бајан живот каквог вољеног принца у неком краљевском дворцу. Временом га је једна жеља све више обузимала и дању и ноћу; жеља да сопственим очима види једног правога краљевића. Једном је натукнуо нешто о томе некима од другова из Сметлишта; али они су га тако немилосрдно исмејали и изружили, да је после тога одлучио да свој сан сачува само за себе.

Често је читао свештеникове старе књиге и одлазио к њему да му их протумачи и објасни. Мало по мало он се под утицајем својих сањарија и књига знатно изменио. Људи из његових снова били су тако елегантни да је почео да јадикује што је овако дроњав и што је овако прљав желећи да и сам буде чист и боље одевен. Наставио је да се игра у блату и да ужива у томе, као што је то и раније чинио; али уместо да се брчка у Темзи само зато што му је то причињавало задовољство, сада је открио да је то добро и због тога што може да се опере и очисти.

Том је добар део времена проводио врзмајући се око Мајског дрвета на Чипсајду и на вашарима; а с времена на време је заједно са осталим становницима Лондона имао прилике да види какву војничку параду када су неког славног несрећника водили, сувим или воденим путем, на заточење у лондонску тврђаву. Једног летњег дана видео је на Смитфилду како су спалили Ану Ескју и тројицу људи привезаних уз колац и чуо је неког бившег епископа како им држи проповед која га није занимала. Јесте, Томов живот је, све у свему узевши, био разнолик и доста забаван.

Мало по мало Том је пао под такав утицај књига и снова о принчевском животу да је, несвесно, почео да глуми краљевића. Говор и понашање постали су му церемонијални и дворјански, на опште дивљење и задовољство најближих. И тако је Томов утицај на овај млади свет бивао из дана у дан све већи и већи; и с временом они су почели да гледају у њега с неком врстом задивљеног страхопоштовања, као у какво више биће. Тако је много знао! Морао је да учини и каже тако дивне ствари! Сем тога, био је тако mudar и паметан! Дечаци су причали својим родитељима о свему што је Том говорио и чинио, на су и ови почели да обраћају пажњу на Тома Кентија и да га сматрају

необично даровитим и изванредним створењем. Одрасли људи су износили пред њега своје невоље и тражили савета, а често су били изненађени духовитошћу и мудрошћу његових решења. Стварно он је постао јунак свих оних који су га познавали сем своје породице - једино га она није признавала.

Ускоро је Том потајно организовао свој краљевски двор. Краљевић је био он; најбољи његови другови били су чувари, коморници, коњушари, лордови и дворске даме, и чланови краљевске породице. Сваког дана је лажни краљевић примао са у танчине разрађеном церемонијалношћу о којој је Том читао у својим романтичним књигама; сваког дана се у краљевском свету већало о државним пословима измишљеног краљевства, и сваког дана је његово измишљено величанство издавало наредбе својим измишљеним војскама, морнарицама и вицекраљевствима.

А после тога би онако дроњав отишао и испросио који новчић, појео своју јадну корицу, добио уобичајене буботке и псовке, и затим се испружио на прегршт прљаве сламе, и наставио да сања о својим смешним великодостојницима.

А жеља да једном види сопственим очима једног правог краљевића обузимала га је из дана у дан, из недеље у недељу, све више и више, док најзад није упила у себе све остале жеље и постала једина страст његовог живота.

Једног јануарског дана, просећи као и обично, лутао је сатима, босоног и промрзао, као какав очајник улицама око Минсинг лејна и Литл ист чипа, гледајући у излоге прчварница и чезнући за величанственим паштетима од свеже свињетине и другим смртним изумима изложеним у њима - јер су за њега то биле ђаконије прављене за анђеле; а то су, судећи по мирису и биле - јер он никада није био те среће ни да их има ни да их једе. Падала је ситна киша; унаоколо је било мрачно; дан је био тужан. Увече се Том вратио кући тако прокисао, уморан и гладан, да његовом оцу и баби није било немогуће да примете у каквом се бедном стању налази да се сажале над њим - на свој начин; због чега га излемаше на брзу руку и послаше у постељу. Дуго је због болова и глади, као и због псовки и тучњава које су се разлегале по кући остао будан. Али га најзад мисли однеше у далеке

романтичне земље и он утону у сан у друштву принчева украшених златом и драгим камењем, који су живели у пространим дворцима и имали послугу која се смерно пред њима клањала или хитала да изврши њихове заповести. И тада је, као и обично, сањао да је он лично краљевић.

Сву ноћ је живео у бљеску свог краљевског положаја; кретао се међу лордовима и дамама, у сјају светлости, удишући мирисе, опијајући се дивном музиком и одговарајући на смерне изразе покорности блиставе гомиле која се раздвајала да би га пропустила, насмешивши се једноме, климнувши принчевском главом другоме.

А када би се ујутру пробудио и угледао сав јад око себе, последице његових снова биле би увек исте - хиљаду пута би му било одвратније све што га је окруживало. Отуда горчина, туга и сузе.

Томов сусрет с краљевићем

Том је устао гладан и отишао је од куће гладан, али глава му је била пуна неког неодређеног сјаја заосталог из ноћних снова. Лутао је тамо амо по граду, скоро не знајући куда иде и шта се око њега догађа. Људи су га мували, а неки су га грубо грдили; али дечак, заузет својим мислима, ништа од свега тога није осећао. Ускоро се нашао у Темпл Бару; никада се до тада није у том правцу толико удаљио од куће. Застао је за тренутак и премишљао. Затим је поново утонуо у маштања и изашао тако изван лондонских зидина. У то доба Странд није више био сеоски друм, него се више сматрао улицом; мада би се то тешко могло рећи; јер, иако је с једне стране био прилично густ низ кућа, с друге стране је било расуто само неколико великих зграда, које су припадале богатим племићима и чије су се простране и лепе баште пружале чак до реке - баште на којима се сада уздижу густе хектари одвратних кућа од цигала и камена.

Том стигао у Чаринг вилиц и одморио се мало код лепог крста који је подигао неки ожалошћени краљ из давних времена. Затим је полако кренуо мирним, пријатним путем који се спуштао крај величанственог кардиналовог дворца, ка далеко већем и величанственијем дворцу - Вестминстеру. Са задовољством и чуђењем је бленуо у непрегледну гомилу зидина, пространа крила зграда, натмурене тврђаве и куле, огромни улаз од камена са позлаћеним шишкама и дивним низом циновских лавова од гранита, и остала обележја и знамења енглеског краљевског достојанства. Да ли ће се жеља његове душе коначно испунити? Овде се стварно налазио краљевски дворац. Зар сада не би могло да се деси да види краљевића - краљевића од крви и меса, ако само небо то жели?

Са сваке стране позлаћене капије стајао је по један живи кип - хоћу рећи по један стражар, крут, достојанствен, непомичан, прекривен од главе до пете сјајним челичним оклопом. На пристојној раздаљини стајали су многи сељаци и варошани вребајући сваку прилику не би ли којом срећом угледали некога из краљевске породице.

Блиставе кочије у којима су се возила блистава господа, праћена блиставом послугом, пристизале су и одлазиле кроз неколико других величанствених капија начичканих дуж краљевске ограде.

Јадни мали Том, сав у дроњцима, приближио се и провлачио се лагано и стидљиво крај стражара, док му је срце лупало, а нада све више расла, кад одједном кроз златне шипке угледа призор због кога умало што не врисну од радости. С оне стране се налазио један мио дечак лица мрког и препланулог од разних игара и телесних вежби на чистом ваздуху, чије се одело од прекрасне свиле и сатена пресијавало од накита; о бедру је носио мали мач украшен драгим камењем, на ногама fine чизмице са црвеном петом; на глави веселу црвену капу са које су се вила пера причвршћена великим блиставим драгим каменом. Неколико сјајно одевене господе стајало је недалеко - свакако његове слуге. О! То је био краљевић - краљевић, живи краљевић, прави краљевић - ту нема ни трунке сумње; и најзад је молитва просјаковог срца била услишена.

Том је губио дах од узбуђења, а очи су му се шириле од дивљења и задовољства. И у његовој се свести све претвори у једну једину жељу: да се потпуно приближи краљевићу и да га с уживањем изблиза загледа. И не знајући шта ради, он се нађе лицем приљубљеним уз шипке на капији. Истог га тренутка један од стражара грубо шчепа и завитла међу гомилу сеоских зајавала и лондонских беспосличара. Војник му добаци:

— Припази шта радиш, млади просјаче!

Светина се ругала и смејала, али млади краљевић скочи до врата, сав црвен у лицу, док су му очи севале од љутине и викну:

— Како смеш да тако поступаш са сиротим дечаком! Како смеш да тако поступаш са најбеднијим подаником краља, мога оца! Отвори капију и пусти га унутра!

Требало је само видети ту превртљиву светину како скида капе.

Требало их је само чути како раздрагано кликнуше: - Живео Принц од Велса!

Војници поздравише подигавши увис халебарде, отворише капију и поново поздравише, док је мали краљевић Беде, у дроњцима који су се лепршали око њега улазио да се рукује са краљевићем Безграничног изобиља.

Едвард Тјудор му рече:

— Изгледаш уморан и гладан: рђаво су поступали са тобом. Хајде са мном.

Пола туцета пратилаца полете ни сам не знам са којом намером: с намером да их растави, свакако. Али Едвард махну својом краљевском руком и они застадоше непомични као какви кипови.

Едвард одведе Тома у једну богату одају дворца, за коју рече да је његова соба за рад. Нареди да се донесе обед какав Том никад у животу није видео, сем што је у књигама читао. Пажљив и учтив, као што му и доликује, краљевић нареди послужи да се удаљи како не би њихово испитивачко присуство помело његовог неугледног госта; затим седе поред њега и стаде му постављати питања док је Том јео.

— Како се зовеш, дечаче?

— Том Кенти, ако ти је по вољи господару.

— Необично име. ¹ А где станујеш?

— У граду, молићу, господару. На Сметлишту, кад се изиђе из Кобасичјег пролаза.

— Сметлиште! И ово је име заиста чудно! Имаш ли родитеље?

— Имам родитеље, господару, и бабу исто тако, али до ње ми није много стало, а нека ми бог опрости ако је грех ово што сам рекао - и још две сестре близнакиње, Нен и Бет.

— Изгледа ми да те баба не мази много.

— Ни мене, ни ма кога другог, ако је то по вољи твоме господству. Она је рђавог срца и целог живота само зло чини.

— Да ли те злоставља?

— Деси се понекад, кад заспи или кад препије, да јој се рука одмара; али кад се истрезни, она све надокнади тиме што ме добро истуче.

Млади принц погледа бесно и повика:

— Како, истуче?

— О, на да, молићу господару.

— Истуче! А ти си тако нежан и мали. Слушај, пре него што се смркне, она ће бити на путу за кулу. Краљ мој отац...

— Ви сте господару, сигурно заборавили на њено ниско порекло. Кула је само за великаше.

— Имаш право. Нисам на то мислио. Размислићу о њеној казни. Је ли твој отац добар према теби?

— Није бољи од бабе, господару.

— Можда су сви очеви исти. Ни мој није мед и млеко. У стању је да својом тешком руком згроми човека, али мене штеди: мада, морам признати да ме на речима не штеди увек. Каква је мајка према теби?

— Она је добра, господару, никад ми ништа нажао није учинила, нити сам икад због ње патио. А Нен и Бет у томе личе на њу.

— Колико им је година?

— Петнаест, ако ти је по вољи господару.

— Моја сестра, леди Елизабета има чегрнаест година, а моја рођака леди Џејн Греј мојих је година. А осим тога је мила и љупка; али моја сестра леди Мери је увек намргођена и - молим те: да ли твоје сестре забрањују својим слугама да се смеше, како им не би грех уништио душе?

— Оне? О, на зар ти мислиш, господару, да оне имају слуге?

Мали краљевић је посматрао озбиљно малог просјака за тренутак, на упита:

— А зашто, молим да немају? Ко им помаже увече да се свуку? Ко их облачи кад устану?

— Нико, господару. Зар мислиш да оне скидају хаљину и да спавају без ње - као животиње?

— Хаљину! Зар имају само једну?

— О, добри господару, а шта би радиле са више хаљина? Па оне немају по два тела!

— Каква необична и сјајна мисао! Извини, нисам хтео да ти се подсмевам. Али твоје сестре Нен и Бет добиће довољно одела и послуге, и то ускоро; мој ће се благајник побринути за то. Не, немој да

ми захваљујеш; није то ништа. Ти умеш лепо да говориш; и то ти иде од руке. Јеси ли образован?

— Не знам ни сам, господару. Добри свештеник, који се зове отац Ендрју поучава ме добровољно из својих књига.

— Знаш ли латински?

— Мислим да врло слабо знам, господару.

— Учи га, дечаче: тежак је само у почетку. Грчки је тежи; али за леди Елизабет и за моју рођаку, ја мислим да ниједан језик није тежак, на ни ова два. Треба само да чујеш ове госпођице! Али, причај ми сад о твом Сметлишту. Да ли ти је лепо тамо?

— Заиста ми је лепо, ако ти је по вољи господару, осим кад сам гладан. Има тамо позоришта с луткама, на мајмуна - о, што су то смешна створења! И тако су лепо обучени! - на има комада у којима они људи што играју толико вичу и толико се туку док сви не изгину; и то је тако фино да се гледа, а кошта само један новчић - мада ни новчић није лако добавити, ако је по вољи вашем господству.

— Причај ми још.

— Па онда се ми дечаци са Сметлишта понекад тучемо између себе моткама, као што то шегрти раде.

Краљевићу очи бљеснуше.

— Ух, рече он, - то бих и ја волео. Причај ми још.

— Затим се тркамо, господару, да видимо ко је најбржи.

— И ја бих то волео. Настави.

— Лети се, господару, брчкамо и пливамо по каналима и у реци и сваки од нас загњури оног који му је под руком и прска га водом и рони и виче и преврће се и...

— Дао бих краљевину свога оца да могу само једанпут тако да уживам. Продужи, молим те,

— Играмо и певамо око Мајског дрвета на Чипсајду; играмо се у песку и затрпавамо једни друге; а често правимо колаче од блата - о, што је блато дивно, нема таквог савршенства нигде на свету! Добро се изваљамо по блату, да извини ваше господство.

— Немој више да говориш, молим те, то је прекрасно! Кад бих само могао да се обучем у одело као што је твоје, да се изујем и да се једанпут увалим у блато, само једанпут, а да ме нико за то не грди и не

кори, чини ми се да бих се одрекао круне!

— А када бих ја могао, мили господару, да се једанпут обучем у хаљине као што су твоје - само једанпут...

— О, би ли волео? Па нека буде тако. Свуци твоје дроњке и навуци ову раскош, дечаче? То ће бити срећа кратког века, али бар ћемо се провести. Уживаћемо док можемо, а пре него што неко наиђе да нас узнемири, преобући ћемо се поново.

После неколико минута, мали принц од Велса био је окићен Томовим лепршавим дроњцима, а мали принц Беде био је украшен сјајним перјем. Онда обојица одоше пред велико огледало и стадоше један крај другог, и гле чуда: као да се никаква промена није десила! Гледали су један у другог, на у огледало, на опет један у другог: најзад, збуњени мали краљевић упита:

— Шта ти на ово кажеш?

— Ах, добри господару, не терај ме да одговорим. Не приличи се мени бедном да то изустим.

— Онда ћу ја да изустим. Ти имаш исту косу, исте очи, исти глас и држање, исто тело и стас, исто лице и исти израз као и ја. Кад бисмо били голи, нема тога ко би могао да погоди ко си ти а ко је принц од Велса. А сад, кад сам обукао твоје одело, чини ми се да ћу моћи лакше да замислим како ти је било кад те је онај неотесани војник... стани мало, је ли ти то модрица на руци?

— Да; али није то ништа, и ваше господство зна да је сироти стражар...

— Мир! То је било срамно и свирепо! - узвикну мали принц, лупнувши својом босом ногом о под. - Кад би краљ - не мрдај се док се не вратим! Заповедам ти!

Одмах потом зграби један предмет од државног значаја, који је лежао на столу и склони га, ужарена лица и блиставих очију, пролете кроз дворац, у траљама које су се лепршале око њега. Чим је стигао до велике капије, дохвати шипке и покуша да их затресе вичући:

— Отварај! Дај пролаз!

Војник који је онако злостављао Тома сместа послуша; а кад краљевић пролете кроз капију, гушећи се скоро од краљевског гнева, војник га тако звизну преко увета да се овај откотрља све до друма:

— Ово ти је, просјачко копице, - додаде он, - за оно што си ме удесио код његовог височанства!

Гомила се грохотом насмеја. Краљевић се некако испетља из блата и јурну бесно на стражара вичући:

— Ја сам принц од Велса, моја личност је света; и ти ћеш да висиш зато што си подигао руку на мене!

Војник подиже халебарду као у знак поздрава на рече ругајући се:

— Поздрављам ваше милостиво височанство.

А затим љутито викну:

— Чисти се одавде, бедна будало!

На то се подругљива светина окупи око јадног краљевића и одгура га далеко низ друм, дречећи и вичући:

— Места за његово краљевско височанство! Места за принца од Велса.

Краљевићеве невоље почињу

Пошто га је сатима упорно прогонила и мучила, руља је најзад напустила краљевића и препустила га самом себи. Све док је био у стању да бесни против гомиле, и да јој прети својим краљевским достојанством, и да као прави краљевић издаје заповести на које су се ови слатко церекали, био је врло забаван; али када га је умор најзад савладао, није био више ни од какве користи својим мучитељима, и они су потражили забаве на другој страни. Освртао се на све стране, али није умео рећи где се налази. Једино што је знао то је да се налази у граду Лондону. Кренуо је бесциљно даље, и ускоро су куће постајале све ређе, а пролазника је било све мање. Опрао је раскрвављене ноге у потоку који је протицао онуда где је сада улица Фарингдон; одморио се мало, затим је кренуо даље, и најзад је избио на једну чистину са неколико ретких кућа и једном огромном црквом. Цркву је лако препознао. Свуда око ње биле су скеле и ројеви радника, јер су се управо вршиле темељите оправке. Краљевић се наједном охрабри - осетио је да ће сада његовим патњама бити крај. - Ово је, - рекао је у себи, - некадашња фрањевачка црква коју је мој отац одузео од калуђера и поклонио за склониште сироте и напуштене деце и сада се зове Христова црква. Биће срећни да учине услугу сину онога ко је био тако племенит према њима - утолико пре што је тај син и сам јадан и напуштен као ма који несрећник који се у њу склонио, или ће се икада склонити.

Ускоро се нашао усред бучне гомиле дечака који су трчали, скакали, играли се лопте, прескакали један другог и забављали се на све могуће начине. Сви су били истоветно обучени, и то онако како су се у то време носиле слуге и шегрти - што ће рећи да је сваки од њих имао на

врх главе по једну пљоснату црну капу велику колико чанчић; њоме се глава није могла покрити јер је била тако оскудних размера, а није служила ни као украс; испод ње се спуштала до средине чела нераздељена коса подсечена свуда до унаоколо; о врату су носили свештеничку машну; затим, плаву тесну мантију која им је допирала до колена, на испод њих; широке рукаве; широки црвени појас; светложуте чарапе које су везивали изнад колена; плитке ципеле са широким металним копчама. Све у свему, ружно одело.

Дечаци прекидоше игру и окупише се око краљевића који им својом урођеном достојанственошћу рече:

— Добра децо, реците своме управитељу да Едвард, принц од Велса, жели да разговара с њим.

Када то чуше, подиже се велика граја, а један грубијан примети:

— Је ли, просјаче, да ниси ти изасланик његове милости?

Краљевић поцрвене од гнева а рука му полете бедру, али о њему није било ничег. Сви прснуше у смех, а један дечак додаде:

— Јеси ли опазио? Уобразио је да има мач - као да је прави краљевић?

Ова опаска изазва још више смеха. Сироти Едвард се напрегну и рече:

— Ја сам принц и не приличи теби који живиш од добротe краља мога оца да се тако понашаш према мени.

Тек је ово изазвало весеље, као што се по смеху могло судити. Младић који је први проговорио дрекну на своје другове:

— О ви, свиње, робови, питомци оца његове краљевске милости, како се ви то понашате? Сви на колена, и изразите поштовање његовом краљевском понашању и његовим краљевским дроњцима!

С бучним весељем сручише се сви као један на колена и одадоше подсмешљиву пошту својој жртви.

Краљевић удари с презрењем ногом најближег дечака, казавши поносито:

— Ево ти ово за сада, док не стигне сутрашњи дан и док не направим вешала за тебе.

Ах, али ово није била шала - ово је било јаче од шале. Смех престаде одједном и бес обузе присутне. Дванаестак њих повикаше:

— Држ’те га! Одвучите га до појила за коње, до појила за коње! Где су пси? Хеј, Лаве, хеј, Отрове!

И тада се зби нешто што Енглеска никада дотле није видела - како простачке руке дивљачки туку свету личност наследника престола, и како је растржу напујдани пси.

Када је мрак почео да се спушта тога дана, краљевић се нашао усред најгушћег дела вароши. Тело му је било смрвљено, руке раскрвављене, а дроњци од одела умазани блатом. Лутао је тако без циља, све више се заплићући, тако уморан и малаксао да је једва мицао ногама. Није се више никоме обраћао питањима, пошто је уместо обавештења добијао само поруге. Мрмљао је стално у себи: - Сметлиште - тако се зове; кад бих само могао да га нађем пре но што ме снага изда и уре него што клонем, био бих спасен - јер ће ме ти људи одвести у двораци и доказати да ја нисам њихово дете, већ прави краљевић, и опет ћу бити оно што сам био. - С времена на време се у мислима враћао на грубе младиће из Христовог склоништа и на њихово понашање према њему, на је говорио: - Кад постанем краљ, постараћу се да добију не само храну и кров над главом, већ и образовање; јер пун стомак није ништа ако су мозак и срце празни. Постараћу се да ово добро запамтим, како не бих заборавио поуку овога дана, да моји поданици не би због тога страдали, јер знање облагорођује срце и урађа племенитошћу и милосрђем.

Светиљке почеше да жмиркају, киша поче да пада, ветар се подиже, и студена и ветровита ноћ се спусти на земљу. Краљевић без куће и станишта наследник енглеског престола без куће и станишта ишао је даље, упадајући све дубље у сплет прљавих пролаза, где су се ројеви немаштине и беде окупљали на гомилу.

Одједном га један огромни пијани грубијан шчепа за врат и викну:

До ово доба ноћи остати напољу, а не донети ни новчића кући, знам шта треба да радим. Не био ја Џон Кенти већ неко други ако ти, кад је већ тако, не поломим све кости у том дроњавом телу!

Краљевић се некако измигољи, несвесно очетка своје обесвећено раме, и страсно упита:

— Јеси ли ти, одиста његов отац? Нека би добри бог дао да је тако - јер ћеш ти онда поћи по њега а мене вратити кући!

Његов отац? Не знам шта мислиш, али знам да сам *твој* отац, и да ћеш ускоро видети...

— О, не шали се, не играј се са мном, не губи време!

— Исцрпљен сам, рањен сам, не могу више да издржим. Одведи ме краљу оцу моме, и он ће те наградити богатије него што би ти и у сну сањао. Веруј ми, човече, веруј ми! - Ја не лажем, већ говорим сушту истину! - Пружи ми своју руку и спаси ме! Ја сам стварно принц од Велса!

Човек погледа пренеражено дечака, затим климну главом и промрмља:

— Луд је као да је цели век у лудници провео! - Затим га поново шчепа за врат, на церећи се и псујући додаде: - Био ти луд или не, ја и твоја баба Кенти ћемо ти већ наместити кости, или ме пљуни!

Избезумљени краљевић се копрцао, али га он одвуче и нестаде са њим у супротном дворишту, док је за њима ишла раздрагана и бучна гомила људског олоша.

Том као племић

Оставши сам у краљевској соби, Том Кенти је добро искористио прилику. Окретао се час на једну, час на другу страну пред великим огледалом, дивећи се својој отмености. Затим је ходао горе доле подражавајући краљевићево отмено држање и посматрајући стално себе у огледалу. Потом је извукао из корица лепог мача и поклонио се, пољубивши оштрицу и положивши га на груди, као што је видео да то чини отмени витез поздрављајући заповедника лондонске тврђаве пре пет-шест недеља кад му је предавао лордове Норфолка и Сареја на заточење. Том се играо стилетом украшеним драгим камењем који му је висио о бедру; разгледао је скупоцене и изврсне украсе по соби; седао је редом у сваку величанствену столицу и замишљао како би био поносан кад би другови из Сметлишта могли само да провире и да га виде у свој овој раскоши. Питао се да ли ће они веровати у дивну бајку коју ће им испричати кад се врати кући, или ће завртети главом и рећи да су му претеране маштарије најзад завртеле разум.

Кад је прошло пола сата паде му наједном на ум да је већ дуго како је краљевић отишао, затим је почео да се осећа усамљен; ускоро је почео да ослушкује и да чезне и престао да се игра лепим стварима око себе; обузеше га нелагодност, немир и утученост. Претпоставимо да неко наиђе и затекне га у краљевићевом оделу, а краљевића не буде ту да објасни. Зар не би могли да га одмах обесе, а тек после да се распитају о његовом случају. Слушао је да су великаши брзи у ситницама. Страх је у њему стално растао; на, дрхтећи, полако отвори врата од предсобља, решен да побегне и потражи краљевића, а преко њега заштиту и ослобођење. Али шест сјајних слугу и два мала пажа из отмених породица, одевени као лептири, скочише на ноге и

поклонише му се дубоко. Он устукну и затвори врата.

— Они ми се подсмевају! - помисли Том. - Отићи ће и потказаће ме. Ох, зашто сам дошао овамо, да изгубим живот?

Испуњен неисказаним страхом, корачао је горе-доле по соби, послушкујући и трзајући се и при најмањем шуму. Ускоро се врата отворише и један паж сав у свили објави:

— Леди Џеки Греј.

Врата се затворише, а једна љупка девојчица, богато одевена, упути се к њему. Али, одједном, застаде и упита га гласом пуним бола:

— Шта вам је, господару мој?

Тому скоро застаде дах у грлу, али се напрегну и изусти:

— О, смилуј се на мене! Нисам ја никакав господар, већ сироти Том Кенти из Сметлишта у граду. Одведи ме, молим те, краљевићу, а он ће бити добар на ће ми вратити моје дроњке и пустити ме да одем одавде здрав и читав. Смилуј се, молим те, и спаси ме.

Затим паде на колена, на подиже руке и стаде да је преклиње исто толико очима колико и речима.

Девојчицу као да је гром ударио. Она повика:

— О господару мој, ти на коленима! - и то преда мном!

Затим побеже сва престрављена, а Тома обузе очај, на седе на под и стаде да шапуће:

— Нема ми спаса, нема никакве наде. Сад ће доћи и ухапсити ме.

И док је тако лежао на поду обамро од страха, дворцем се ширила страшна вест. Од слуге до слуге, од господе до дама. низ дуге ходнике, од спрата до спрата, од дворане до дворане, ишао је шапат - јер то се увек преносило шапатом - "краљевић је полудео, краљевић је полудео!" Ускоро су се у свакој дворани, у сваком мермерном трему образовале групе сјајне господе и дама и раскошних али мање знатних дворана, који су озбиљно шапутали између себе, док им се на лицу оцртавао ужас. Не прође дуго, а групама приђе један блистави дворски службеник који свечано објави да:

— По краљевој наредби а под претњом смртне казне нико не обраћа пажњу овим лажним и бесмисленим вестима, нити о њима расправља, нити их даље шири. Јер таква је заповест краљева!

Шапат намах престаде као да су присутни напречац занемели.

Ускоро ходницима проструја шапат: - Краљевић! Краљевић долази!

Сироти Том је лагано пролазио поред дворјана, који су се дубоко клањали, покушавајући и сам да се поклони, и збуњеним и тужним погледом понизно посматрао своју околину. С обе његове стране корачали су великаши, придржавали га испод руке и тако му помагали у ходу. Иза њега је ишло неколико дворских лекара и слугу.

Ускоро се Том обрео у величанственој дворани и чуо како се врата затварају за њиме. Његови пратиоци стадоше око њега. Испред њега, на извесној раздаљини, лежао је крупан, дебео човек, широка и месната лица и мрачна изгледа. Крупна глава била му је сва седа; а исто тако и залисци који су му, како какав рам, уоквиравали лице. Одело му је било од богате материје, али старо и местимично похабано. Под једну ногу која је била натекла и увијена у завоје подметнуо је јастук. Настаде општи тајац. Главе свих присутних су се покорно погнуле пред главом овог човека. Тај болесник страшна лица био је грозни Хенрик VIII. Он проговори - и лице му намах постаде благо:

— Шта је то, лорде Едварде, принче мој! Зар си одиста одлучио да приредиш ту тужну шалу мени, краљу, твоме добром оцу који те воли и који ти све чини?

Сиромас Том је све саслушао, колико су му то његова смућена чула допуштала, први део ових речи; али кад му до ушију допреше речи " мени, краљу, твоме добром оцу" лице му пребледе и он се за трен ока сручи на колена, као да га је куршум погодио. Подигавши руке, он завапи:

— Ти - к р а љ? Онда ми доиста нема спаса!

Ове речи као да збунише краља. Поглед му је лутао бесциљно од лица до лица, затим се заустави збуњено на дечаку пред њим. Онда проговори гласом дубоке ојађености:

— Авај! Веровао сам да гласови не одговарају истини; али се плашим да није тако! - Он дубоко уздахну и рече благим гласом: - Дођи код твога оца, дете моје: теби није добро.

Тому помогоше да се дигне и он смерно и дрхтећи приђе Величанству Енглеске. Краљ узне његово преплашено лице у своје руке, на се озбиљно и с љубављу унесе у њега, као да тражи неки повољан

знак на основу кога би закључио да му се разум враћа, затим притиште његову кудраву главу на своје груди и стаде је нежно миловати. Па га упита:

— Зар не познајеш свога оца, дете моје? Не раздири ми старо срце; реци да ме познајеш. Је ли да ме *познајеш*?

— Да, ти си мој узвишени господар краљ, и нека те бог поживи!

— Тако је, тако је - све је у реду - смири се, не дрхти тако; нема овде никога ко ти зла жели; овде те сви воле. Сад си боље; твој зао син пролази - зар не? И ти опет знаш ко си - је ли? Нећеш више говорити да ниси краљевић, као што кажу да су малочас чинио?

— Преклињем те, смилуј ми се, и веруј ми, нисам ништа рекао што није истина, праведни мој господару; ја сам најбезначајнији међу твојим поданицима, рођен сам у беди, и само су ме зао удес и несрећни случај довели овамо, мада у свему томе ја немам ништа да пребацим себи. Сувише сам млад да умрем, а ти ме једном једином речи можеш спасти. Ох, изусти ту реч, господару!

— Да умреш? Не говори тако, мили краљевићу. Умири, умири своје измучено срце - ти нећеш умрети!

Том паде на колена и повика пресрећан:

— Нека те бог награди за твоју доброту, краљу мој, и нека те дуго поживи на добро земље! - Затим скочи на ноге, окрете се весело двојици лордова из пратње и узвикну: - Јесте ли чули? Ја нећу умрети: краљ је то рекао! - Нико се не маче, само се сви поклонилише озбиљно и са поштовањем, али нико не проговори. Он застаде за часак, мало збуњен, затим се окрете бојажљиво краљу и упита га: - Могу ли сад да идем?

— Да идеш? Наравно, ако само желиш. Али зашто не останеш још мало. Куда би ишао?

Том обори очи и одговори смерно:

— Можда нисам добро разумео; али сам схватио да сам слободан, на сам хтео поново да потражим ћумез у коме сам се родио и одрастао у немаштини и где и сад живе моја мајка и моје сестре, на је тако он и мој дом; а овде су сјај и раскош на који нисам навикао - ох, преклињем те, господару, пусти ме да идем!

Краљ не одговори већ утону у размишљања, а на лицу му се видело

како га патња и забринутост све више обузимају. Па ће са нешто наде у гласу рећи:

— Можда му се ум помутио само у погледу ове ствари, док је у погледу других сасвим здрав. Нека да бог да тако буде. Испробаћемо.

Упита Тома нешто на латинском, а овај му одговори на истом језику, али некако несигурно. Краљ је био усхићен, и није то крио. Лордови и лекари дадоше такође одушке свом задовољству. Краљ рече:

— Није баш одговорио као што приличи његовом образовању и способностима, а то доказује да му је ум само оболео и да није потпуно поремећен. Шта кажете ви на то, господине?

Лекар коме се обратио дубоко се поклони, и одговори:

— Оно што сте, господару, рекли потпуно се поклапа са мојим уверењем!

Краљ је био задовољан овим охрабрењем које је долазило од једне тако стручне личности, на настави ведрије:

— Сад обратите пажњу. Наставићемо да га испитујемо.

Постави Тому питање на француском. Том је застао за тренутак, збуњен толиким погледима упереним у њега, на одговори бојажљиво:

— Ја не знам тај језик, ваше величанство.

Краљ клону на постељу. Присутни притрчаше да му помогну, али их он одби и рече:

— Оставите ме на миру - то је само тренутна слабост. Подигните ме! Тако, сад је добро. Приђи, дете моје; тако, стави своју сироту напаћену главицу на очеве груди и смири се. Ускоро ће ти бити добро; то ће проћи. Не плаши се, ускоро ћеш оздравити. - Затим се обрати присутнима; његове благости нестане, а из очију почеше да му севају злочесте варнице. Он рече:

— Чујте ме сви добро! Мој син је померио памету, али то неће дуго потрајати. То долази отуда што се сувише напрезао учећи и што је живео у затвореном простору. Зато се постарајте да не буде више у додиру ни са књигом, ни са учитељима. Забавите га играма и нека буде што више на ваздуху да би му се здравље повратило. - Па се још више подиже и настави снажно: - Луд је; али он је мој син и наследник енглеског престола; на био он луд или не био, он ће ипак бити краљ! Зато упамтите добро и пренесите свима: ко год шири гласове о његовој

болести, ради против мира и безбедности у овој земљи, на му збогтога не гине конопац!... Дајте ми да пијем - изгорећу: ова ме је несрећа дотукла... Тако, склоните пехар. Придржите ме. Тако, добро је. Луд је, кажете? Био он сто пута луд, он је ипак принц од Велса, а ја ћу то као краљ потврдити. И зато ће још колико данас по старом обичају и на свечан начин бити уведен у достојанство принца. Издајте одмах заповести у том смислу, лорде Хертфорде.

Један од племића клече крај краљеве постеље и рече:

— Његово величанство зна да наследни велики маршал енглески лежи у лондонској тврђави због дела велеиздаје. Не приличи се да један велеиздајник...

— Ћутите! Не вређајте ми уши тим мрским именом. Зар ће тај човек вечно живети? Зар ће ми он стално сметати да спроводим оно што желим. Зар да се свечано посвећење принчево не обави зато што је велики маршал који треба да уведе краљевића у његова достојанства - велеиздајник? Не, не дај боже! Поручи Парламенту да ми донесу Норфолкову смртну пресуду пре него што се сунце опет роди, иначе ће ми скупо платити.

Лорд Хертфорд рече:

— Краљева воља је закон, - на устаде и оде на своје пређашње место.

Гнев ишчезе полако с лица старога краља, и он изусти:

— Пољуби ме, краљевићу мој. Хајде... чега се плашиш? Зар ја нисам твој отац који те воли?

— Ти си добар према мени недостојноме, о, моћни и милостиви господару: то знам зацело. Али - али боли ме кад помислим да он мора умрети, и ...

— Ето, то личи на тебе! Видим да ти се срце није променило и поред тога што ти се ум помутио, јер ти си увек био мека срца. Али тај кнез се испречио између тебе и части које ти припадају: поставићу на његово место другог који ће бити тога достојан. Умири се, краљевићу, не мучи своју јадну главу том бригом.

— Али зар се неће убрзати због мене? Колико би још могао поживети да му ја нисам на путу, господару мој?

— Не мисли на њега, краљевићу мој: он то не заслужује. Пољуби

ме још једном, на се врати својим играма и забавама; јер моја болест ми не да мира. Уморан сам и хтео бих да се одморим. Иди са својим ујаком Хертфордом и својим пратиоцима, на опет дођи кад се мало одморим.

Том се тешка срца одвоји од њега, а последња реченица краљева зададе смртни ударац нади коју је потајно гајио да ће га сад пустити на слободу. Ходницима опет проструја: - Краљевић, краљевић долази!

Његово се расположење све више гасило уколико је дуже корачао између блиставих редова дубоко погнутих дворјана: јер сад му је било јасно да је стварно заробљеник и да ће можда заувек остати у овом позлаћеном кавезу; заборављен и без пријатеља, осим ако се бог не смилује на њега и не избави га.

И ма на коју страну се окренуо, чинило му се да свуда види како лебди у ваздуху одрубљена глава и познато лице великог војводе Норфолка, чије су га очи гледале с пуно прекора.

Како су пријатни били његови некадашњи снови, а како је ова стварност жалосна!

Том добија упутства

Тома су одвели до главне одаје његових апартмана и посадили га да седи - а он је то мрзео, јер се налазио у друштву старијих људи и високих великодостојника. Умолио их је да и они седну, али се они поклонише или промрмљаше захвалност, и остадоше да стоје. Хтео је да понови своју молбу, али му "ујак" гроф Хертфорд шану у уво:

— Молим те, не наваљуј, господару мој; није пристојно да седе у твоме присуству.

Најавише долазак лорда Синџона, који, пошто се поклони Тому, рече:

— Дошао сам по краљевом налогу, поводом ствари која захтева потпуну тајност. Да ли је по вољи вашој краљевској висости да отпусти све присутне, сем лорда грофа Хертфорда?

Опазивши да Том по свој прилици не зна како да то учини, Хертфорд му шане да да знак руком, и да се не труди да говори сем ако не жели. Када су се присутна господа повукла, лорд Синџон проговори:

— Његово величанство је наредило, да из разумљивих и важних државних разлога, милостиви краљевић прикрива своју болест на све начине који су и његовој моћи, све док она не прође и док краљевић не оздрави. Наиме да ни пред ким не пориче да је прави краљевић и наследник енглеске круне; да и убудуће сачува своје принчевско достојанство и да прима, без речи или знака негодовања, изразе поштовања и покорности који му по праву и по обичајима из давнине припадају; да престане да говори о свом ниском пореклу и животу, пошто је то последица нездравих уображења и маште преморене радом; да ревносно настоји да се поново сети свих оних лица која је

раније познавао - а ако му се деси да их се не сети да сачува мир и да ни најмањим изненађењем или било којим другим изразом не покаже да је заборавио; да у погледу државних послова, кад год дође у забуну било због онога што треба да ради или због онога што треба да говори, не допусти да радознало око примети на њему немир, већ да се за мишљење по тој ствари обрати лорду Хертфорду, или мојој маленкости, којој је његово величанство заповедило да се о томе стара и да вам буде на услузи, све док се ова заповест не опозове. Тако је рекло његово величанство које шаље поздраве вашој краљевској висости и које се моли милостивом богу да вас брзо излечи и да од данас и убудуће бди над вама.

Лорд Синџон се поклони и стаде по страни. Том скрушено одговори:

— Краљ је тако рекао. Нико не сме да тера шегу с краљевом заповешћу, нити да је преправља по свом ћефу, ако га нешто у њој жуљи, ма колико вешто иначе изврдавао. Краљева воља ће бити извршена.

Лорд Хертфорд додаде:

— Што се тиче наредбе његовог величанства која се односи на књиге и сличне озбиљне ствари, можда ће бити по вољи вашој висости да своје време проведете у веселим забавама, како не бисте отишли уморни на свечану гозбу и како вам не би због тога било зло.

Ове речи изненадише Тома, јер је било очигледно да не зна о чему се ради; затим поцрвене кад виде како се очи лорда Синџона спуштају над њим са пуно туге. Његово господство му рече:

— Твоје те сећање још издаје, и ти си се изненадио - али не обраћај пажњу на то, то неће дуго потрајати, јер ћеш ускоро оздравити. Лорд Хертфорд је говорио о гозби коју градско веће приређује и којој је, пре једно два месеца, краљ обећао да ћеш и ти присуствовати. Да ли се сада сећаш?

— Жао ми је, али морам да признам да сам то одиста сметнуо с ума, - рече Том, неодлучним гласом, и поново поцрвене.

У том тренутку најавише долазак леди Елизабет и леди Џејн Греј. Оба лорда се значајно погледаше, и Хертфорд брзим корацима приђе вратима. Када су младе девојке пролазиле поред њега, он им шану:

— Молим вас, правите се као да не примећујете његове ћуди, исто тако немојте се изненадити када опазите да му је памћење попустило - биће вам тешко када приметите како га издаје при свакој ситници.

За то време је лорд Синџон говорио Тому у уво:

— Молим вас, господару, будите љубазни и водите рачуна о краљевој жељи. Сети се свега чега можеш да се сетиш - прави се да се сећаш осталог. Не допусти да приметете да си се много променио, јер ти знаш колико си прирастао за срце својим старим друговима у игри и колико би их то ражалостило. Је ли твоја воља, господару, да останемо ја и твој ујак?

Том даде пристанак покретом руке и једва изговореном речи, јер је већ био научио и у своме простодушном срцу одлучио да се потчини што боље може краљевској заповести.

И поред свих предострожности, разговор између ове младежи није ишао све време сасвим глатко. Више но једанпут, Том је одиста био на ивици да призна да је недостојан овако узвишених сабеседника; али би га спасла својим тактом принцеза Елизабета; или би опрезни лордови убацили, као сасвим случајно по неку реч која је имала исто срећно дејство. Једном се мала леди Џеси обрати Тому и збуни га овим питањем:

— Јеси ли данас, господару, ишао да поздравиш краљицу мајку?

Том је оклевао, био у неприлици, и управо је хтео да промуца нешто насумце, када реч узме лорд Синџон и одговори уместо њега с отменом лакоћом дворјанина који је навикао да се среће са деликатним тешкоћама и да их савлађује.

— Ишао је, госпођо, и био је јако ожалошћен стањем здравља њеног величанства; зар не, ваша висости?

Том промрмља нешто што је личило на одобравање, али опази да прелази на опасно земљиште. Мало касније, неко помену да Том за сада неће више учити, на шта њено мало господство узвикну:

— То је штета, то је таква штета! Ти си тако лепо учио. Али буди стрпљив: то неће дуго трајати. И на тебе ће се милост науке излити као и на твог оца, на ћеш и ти, добри мој краљевићу, владати многим језицима као и он.

— На мога оца! - повика Том који се за тренутак заборавио. -

Мислим да само свиња која живи у брлогу може да каже шта значи оно што он говори; а што се ма каквог знања тиче...

Он подиже очи и срете поглед лорда Синџона пун достојанствене опомене.

Застаде, поцрвене, затим настави гласом тихим и тужним: - Ах, опет ме је болест сколила, на ме разум издаје. Нисам хтео да вређам његово величанство.

— Знамо ми то, господару, - каза принцеза Елизабет која узне с пуно поштовања и милоште "братовљево" руку у своје - не мучи се због тога. Ти ниси за то крив, Већ твоја болест.

— Како лепо умеш да тешиш, мила леди, - одговори Том, пун захвалности, - моје ме срце гони да ти се захвалим на том, на се усуђујем да то и учиним.

Другом приликом брзоплета мала леди Џени добаци Тому неколико речи на грчком. Али бистро око принцезе Елизабет примети по смиреном неосетљивости жртвиног чела да стрела није погодила циљ; зато спокојно избаци у Томову одбрану неколико звучних грчких речи, на затим не губећи времена скрену разговор на друге ствари.

Све у свему, разговор је текао пријатно, и могло би се рећи глатко. Све су се ређе саплитали о сметње и тешкоће, а Том се осећао све пријатније и пријатније, јер је опазио да су се сви с љубављу трудили да му помогну и да му прогледају кроз прсте погрешке. Када је чуо да ће га мале књегинице пратити на гозбу коју је те вечери приређивао председник општине, подскочи од олакшања и задовољства, јер је осетио да неће бити без пријатеља усред те гомиле непознатих лица; док би, само сат раније, помисао да ће оне ићи са њим за њега било право мучење.

Томови анђели чувари, оба лорда, мање су уживали у разговору него остали учесници у њему. Осећали су се као људи који спроводе брод кроз неки опасан теснац; били су стално на опрези, и налазили су да им служба није ни мало лака. Због чега су, на крају, када се посета девојака ближила своме крају и када су најавили долазак лорда Гилдорфа Дадлеја, осетили не само да су за сада довољно одговорили својој дужности, већ да и они сами нису у најбољим условима да врате лађу натраг и да почну испочетка ово путовање пуно стрепњи. Зато су

с пуно поштовања саветовали Тому да се извини, што је он био врло да учини, мада се лака сенка разочарења могла опазити на лицу леди Џејн када је чула да се одбија приступ том блиставом младићу.

Затим настаде тајац, сви су ћутали и очекивали нешто што Том није разумео. Погледао је у лорда Хертфорда, који направи један знак - али он ни њега не разумеде. Хитра леди Елизабет притече у помоћ својом уобичајеном љупкошћу. Она се поклониле и упита:

Да ли нам милостиви краљевић мој брат допушта да одемо?

Том одговори:

— Ваше господство може да добије од мене што-год зажели, што се питања тиче; али бих му ја радије дао сваку другу ствар која је у мојој моћи, него што бих допустио да ме лиши светлости и благослова свога присуства убудуће. Лаку ноћ, и нека вас бог чува! - Затим се насмеје у себи при помисли: - Нисам узалуд читао књиге о краљевићима и научио по нешто од њиховог китњастог и отменог говора!

Када славне госпођице одоше, Том се уморно окрете чуварима и упита:

— Да ли би било по вољи вашим господствима да ми допусте да одем у какав угао и да се одморим?

Лорд Хертфорд одговори:

— Ако је по вољи вашој висости, ваше је да заповедате, а наше да извршавамо. Одиста је потребно да се одмориш, пошто ускоро треба да кренеш у град.

Он зазвони, појави се паж коме наредише да позове сер Виљема Херберта. Овај се господин одмах појави и одведе Тома у унутрашњу одају. Томов први покрет када је ушао у собу био је да узме чашу воде; али је један слуга обучен у свилу и кадифу зграби, клече на коленима, и пружи му је на златном послужавнику.

Затим уморни заточеник седе и хтеде да скине чизмице, стидљиво тражећи очима допштење, али други један слуга у свили и кадифи клече пред њега и лати се посла. Покушао је још два или три пута да себе послужи, али су га увек на време спречили. Зато диже руке, уздахну као човек који се предаје судбини и промрмља: - Проклет био, али ме чуди што не траже да дишу уместо мене! - Ставише му на ноге папуче и умоташе га у раскошну домаћу хаљину, на најзад леже да се

одмори, али не и да спава, јер му је глава била исувише пуна мисли, а соба људи. Није могао да отпусти мисли, зато су оне остале; није довољно знао како да отпусти људе, и зато су и они остали, на његову велику жалост - и на њихову.

Када је Том отишао, његова су два чувара остала сама. Размишљали су неко време, климајући главом и шетајући горе доле. Затим се лорд Синџон обрати лорду Херторду:

— По души, шта ти мислиш?

— По души, ово. Краљу је скоро крај; мој синовац је луд - луд ће се попети на престо и луд ће остати на њему. Нека бог чува Енглеску, јер ће јој то требати.

— Уистину, то се, одиста, тако наговештава. Али... зар вам се не чини да...да...

Сабеседник је оклевао, и најзад застао. Осетио је очигледно да је на шкакљивом тлу. Лорд Хертфорд му приђе, унесе му се у лице бристрим, отвореним очима и рече:

— Говори - нико неће чути сем мене. Не чини да...?

— Мрско ми је да изустим оно што ми је у глави, а ти си милорде, у крвном сродству с њим. Али те преклињем да ми опростиш ако те вређам. Зар ти не изгледа чудновато да је лудило могло тако да измени његово држање и понашање? Не само да се не држи и не говори као краљевић, већ се у томе разликује, по овој или оној не приметној ситници, од онога како се држао и говорио раније? Зар ти не изгледа чудновато да је у лудилу заборавио како му изгледа отац; да је заборавио дворске обичаје и да му је страна покорност коју му дугују људи из његове околине; да се сећа латинског, а да не зна ни речи из грчког и француског? Не вређај се, господару мој, али ослободи мој разум од ове забринутости и прими свесрдну моју захвалност. Мучи ме оно што је рекао да није краљевић, и тако...

— Престаните, милорде, ваше су речи издајничке. Зар сте заборавили шта је краљ наредио? Не заборавите да сам и ја саучесник у злочину само зато што вас слушавам.

Синџон пребледе, на се пожури да каже:

— Погрешио сам, признајем. Немој ме издати, подари ми великодушно ову милост, а ја више нећу ни мислити ни говорити о овој

ствари. поступи благо са мном, господине, иначе сам пропао.

— Задовољан сам, милорде. Зато не вређај поново, овде или пред другима, на ће бити као да ниси ништа рекао. Јер не треба ништа да ти се чини. Он је син моје сестре; зар ми још од колевке нису познати његов глас, његово лице, његов изглед? Лудило може да проузрокује све те супротне ствари које си запазио, на и више. Зар се не сећаш како је стари барон Марлеј, када је полудео, заборавио на милостиву заштиту коју је уживао шездесет година, и мислио да припада другоме; и не само то, већ је тврдио да је син Марије Магдалене, и да му је глава направљена од шпанског стакла; и, ако хоћемо да кажемо целу истину, није никоме допуштао да је такне, јер се плашио да је нека непажљива рука не разбије у парампарчад? Ослободи се својих сумњи, добри мој лорде. Ово је прави краљевић - ја га добро познајем - и он ће ускоро бити краљ; више ће ти користити да о томе мислиш и да на то више обраћаш пажњу него на друге ствари!

Пошто су још мало поразговарали, за које време је Синџон покушао да заташка своје погрешке што је боље могао поновивши више пута да се његово уверење сада потпуно учврстило и да га више никакве сумње неће поколебати, лорд Хертфорд ослободи свога другастражара, и седе да чува стражу сам. Ускоро је утонуо у дубоке мисли, а очигледно да се што је дуже размишљао све више мучио. Ускоро је почео да хода по соби горе доле и да мрмља.

— Доврага, он *мора* да буде краљевић! Хоће ли бити некога сем њега и свој земљи који ће тврдити да могу постојати двојица који тако необично личе један на другог а да нису браћа по рођењу? Па чак и ако би тако било, зар не би била чудна та случајност да један заузме место другог. Не, то је лудо, лудо, лудо!

Затим додаде:

— Да постоји варалица који зове себе краљевићем, то би још било природно; то би било схватљиво. Али је ли икада било варалице коју и краљ и двор и сви зову краљевићем, а која се *одриче* свог достојанства и која се бори против уздизања на виши положај? Не! Тако ми св. Свитхина, не! Ово је прави краљевић, који је полудео!

Томов први краљевски ручак

Нешто после једног сата у подне Тома почеше да облаче за ручак а он је стрпљиво подносио то мучење. Био је сад исто тако сјајно обучен као и раније, али је све било друкчије, све промењено, од оковратника до чарапа. Потом га врло свечано одведоше у једну пространу и украшену одају у којој је сто већ био постављен за једну особу. Намештај у тој одаји био је сав од тешког злата, украшен резбаријама које се нису могле новцем платити пошто су биле дело Бенвенута. Један свештеник чита молитву, и Том таман хтеде да се баци на јело, пошто је глад била саставни део његове природе, али га спречи благородни гроф од Берклеја који му привеза убрус око врата; јер је велики положај Убрусника принчева од Векса био наследан у породици овог племића. Ту је био и Томов пехарник који је предухитрио све његове покушаје да се послужи вином. Ту је био и Окушалац јела његовог височанства принца од Велса, спреман да на захтев окуша свако сумњиво јело, излажући се опасности да се отрује. У то време он је служио само као украс и ретко су га позивали да врши своју дужност; али је било време, и то не тако давно, кад је тај положај имао својих опасности, и није представљао много жељено достојанство. Изгледа чудно што у ту сврху нису употребљавали каквог радника или пса; али сви поступци краљева су чудни. Лорд д'Арси, Први коморник, био је такође ту - и то је довољно. Лорд Главни подворник био је ту, и стајао је иза Томове столице надгледајући свечани обред који се вршио под заповедништвом лорда Великог домоуправитеља и лорда Врховног куvara који је стајао у близини. Сем ових Том је имао још три стотине и осамдесет четири слуге; али они наравно нису били сви у овој соби, ту није била ни четвртина њих; а ни Том није знао да они постоје.

Све присутне су за један сат добро увежбали да имају на уму да се принц привремено духовно пореметио, и да буду пажљиви и не покажу чуђење при његовим лудоријама. Ове "лудорије" су они ускоро могли да виде својим очима. Ове су "лудорије" у њима изазвале само сажаљење и тугу, а не веселост. Велики је бол био њихов зато што виде свог вољеног принца, тако тешко болесног.

Јадни Том је углавном јео прстима; али се нико није томе подсмехнуо, нити чак показао да је приметио. Он је радознало и са великом пажњом разгледао свој убрус, јер је овај био од врло танане и лепе тканине, а онда је простодушно рекао:

— Молим те, скини га, да га из непажње не упрљам. Наследни убрусник, без иједне рече или замерке, скиде убрус са пуно поштовања.

Том је радознало загледао репу и зелену салату, упитавши шта је то и да ли се то једе; јер су тек од скора у Енглеској почели да гаје ово поврће, уместо да их као скупоценост увозе из Холандије. На његово питање одговорили су му са дубоким поштовањем и без знака чуђења. Кад је појео слаткише напунио је џепове орасима; али је изгледало као да то нико није приметио, нити да то икога буни. Међутим се, одмах затим, он сам тиме збунио и узнемирио; пошто су га једино тада пустили да се послужи сопственим рукама, био је уверен да је учинио нешто сасвим неприлично и неприлически. У том часу мишићи његовог носа почеше да се грче, а врх овог органа да се диже и набира. Ово се настављало и Том стаде да показује све веће очајање. Погледао је преклињући прво у једног а потом у другог лорда око себе и сузе му навреше на очи. Они прискочише збуњени и замолише га да им каже шта га мучи. Том рече са истинском ојађеношћу:

— Молим вас да ми опростите: нос ме страшно сврби. Какав је обичај и поступак у таквој прилици? Молим те, пожуре, пошто нећу моћи дуго да издржим.

Нико се није осмехнуо, већ су сви били болно збуњени и у великом јаду тражили очима савет један од другог. Али где, ту је био ћорсокак, а ништа у енглеској историји није казивало како да се из њега изађе. Церемонијал-мајстора није било ту: није било никога ко би се осећао сигурним да се отисне на то неиспитано море, или усуди да покуша да

реши ово озбиљно питање. Авај! Наследни Чешач није постојао. У међувремену сузе су изашле из свог корита и текле низ Томове образе. Његов нос који се грчио тражио је помоћ хитније но икад. И природа најзад сруши препреке етикеције: Том чита у себи молитву за опроштај ако рђаво чини, и скиде терет са душе својих дворана почешавши сам свој нос.

Кад се обед завршио приђе један племић и принесе му велику и дубоку зделу од злата у којој је била мирисна ружина вода да њоме испере уста и прсте; а благородни Наследни убрусник стајао је у близини држећи спреман убрус. Том је тренутак-два збуњено гледао у зделу, затим је принесе устима и озбиљно попи гутљај. Потом је врати племићу и рече:

— Не, не допада ми се лорде: има пријатан укус, али нема снаге.

Ова нова настраност принчевог поремећеног ума погоди у срце све око њега; али та тужна слика не изазва ничију веселост.

Томова идућа несвесна погрешка била је у томе што је устао од стола баш када је свештеник заузео место иза столице и подигнутих руку и склопљених, подигнутих очију почео да чита молитву. И даље је изгледало као да нико не опажа да је краљевић учинио нешто неприлично.

На његов сопствени захтев одвели су сада нашег малог пријатеља у његове приватне одаје, и ту га оставили самоме себи. О кукама на зиду обложеним храстовином висило је неколико делова сјајног челичног оклопа, који је био покривен дивним шарама у које је било изванредно утиснуто злато. Ова ратничка опрема припадала је првом краљевићу - скорашњи поклон госпође Пар Краљице. Том је обукао оклопе за ноге, гвоздене рукавице, шлем са перјаницом и оне делове које је могао да навуче сам, и за тренутак му прође кроз главу мисао да потражи помоћ и да се потпуно обуче, али се сети ораха које је са ручка донео и радости коју ће осетити једући их без гомиле која га гледа и без високих наследних достојанственика који досађују својим нетраженим услугама; и тако врати лепе ствари на њихова места и узе да туца орахе, осећајући се скоро сасвим срећан први пут откако га је бог за његове грехе начинио краљевићем. Кад је појео орахе наишао је у једном ормару на неке привлачне књиге, од којих је једна била о

етикецији на енглеском двору. То је била посланица. Леже на један раскошан диван и поче марљиво да чита. Оставимо га за сада ту.

Питање печата

Око пет сати по подне Хенри VIII се пробудио из сна који га нимало није освежио. Промрмљао је као за себе: - Мучни снови, мучни снови! Рекло би се по овим претказивањима да ми се ближи крај, а и мој слаби пулс то потврђује. - Одједном неки зао пламен бљесну у његовим очима на промрмља: - Али нећу да умрем пре него што *он* нестане.

Пошто су слуге приметиле да се пробудио, један од њих му рече да маршал двора чека на његове заповести.

— Пустите га, пустите га! - повика краљ живо.

Маршал двора уђе, клекну крај краљевског кревета и рече:

— Издао сам наређење, и према краљевој заповести, лордови се у својим тогама налазе у Горњем Дому. Они су оснажили пресуду над војводом од Норфолка и понизно чекају на даље заповести његовог величанства.

Краљево лице злурадо сину. Он каза:

— Подигни ме! Хоћу лично да одем пред свој Парламент и хоћу сопственом руком да ставим печат на пресуду која ме ослобађа од...

Глас га издаде, одједном пребледе, лице му доби пепељиву боју и руменила нестале са његових образа; слуге му помогоше да се поново намести на јастуке и брзо му принесоше окрепљујућа пића. Мало после додаде тужно:

— Авај, колико сам жудео са овим слатким часом! али ево, дошао је сувише касно и не да ми се да доживим срећу за којом сам толико чезнуо. Али пожури се, пожури бар ти! Нека други обаве ту срећну дужност, кад већ ја не могу. Поверавам свој државни печат комисији: изабери лордове који ће ући у њу и пређите на посао. Жури се човече!

Пре него што се сунце роди и поново зађе, хоћу да ми донесеш његову главу.

— Биће онако како краљ заповеда. Да ли је по вољи вашем величанству да нареди да ми се сада врати печат да бих могао да кренем на посао?

— Печат? Па код кога је печат, ако није код тебе?

— Нека ми опрости ваше величанство, али ви сте га узели од мене пре два дана, говорећи да се не сме више употребљавати све док га ви својом краљевском руком не ставите на пресуду војводе од Норфолка!

Па да, тако је стварно и било: сећам се...Шта сам урадио са њим? Страшно сам слаб...Ових дана ме памћење тако често издаје...Чудно, чудно...

Краљ је мрмљао нешто неразговорно, с времена на време би климао својом седом главом, покушавајући да се некако присети шта је урадио са печатом. Најзад се лорд Хертфорд усудио да клекне и да пружи обавештење:

— Господару, бићу толико смео, да вам кажем да се нас неколико сећа кад сте дали државни печат у руке његовом височанству принцу од Велса да га чува до дана кад...

— Тачно, сасвим тачно! - прекиде га краљ. - Иди по њега! Жури: време лети!

Лорд Хертфорд одјури до Тома, али се убрзо врати, узнемирен и празних руку. Ево шта је рекао:

— Тешко ми је, господару, што вам доносим тако тужне и неповољне вести; али божјом вољом краљевића још увек мори његова болест и он не може да се сети да је добио печат. Зато сам брзо дошао да вас обавестим како не бисмо губили драгоцену време, а скоро је узалудно да ма ко покушава да претражује дуги низ одаја и салона који припадају његовом краљевском висо...

Краљ је зајечао и прекинуо милорда у том тренутку. Нешто касније његово величанство рече врло тужним гласом:

— Не узнемиравајте више то јадно дете. Божја рука се спустила свом тежином на њега и моје срце премире од жалости за њим и од туге што не могу да понесем његов терет на својим старим плећима која су и онако већ натоварена бригама. Оставите га зато на миру.

Заклопи очи, поче да мрмља и ускоро заћута. Мало касније поново отвори очи и поче да гледа тупо око себе док му се поглед не заустави на маршалу двора који је и даље клечао. Истога часа лице му поцрвене од гнева:

— Шта, још си ту! Тако ми великог бога, ако ми не свршиш ствар са тим издајником, сутра ће маршал двора бити краћи за главу!

Маршал који је дрхтао, одговори:

— Добри господару, преклињем вас, имајте милости! Та ја чекам на печат!

— Човече, јеси ли полудео? Мали печат, који сам раније обично носио собом када сам одлазио ван земље, налази се у мојој ризници. Зар он неће моћи сада да послужи, када је велики државни печат нестао? Јеси ли се човече освестио? Одлази! И пази - немој да ми долазиш без његове главе.

Несрећни маршал није чекао да му се двапут каже да се удаљи из ове опасне средине; нити је комисија много оклевала са давањем краљевске сагласности за рад ропском парламенту: одлучили су да се сутра одруби глава првом перу Енглеске, несрећном војводи од Норфолка.

Свечаност на реци

У девет увече читава она страна дворца што је окренута према реци блештала је од светлости. Река је докле год се оком могло допрети у правцу града, била прекривена чамцима и излетничким баркама који су се благо њихали на таласима, тако да су заједно са обојеним фењерима који су висили о њиховим ивицама, и личила на какву блиставу и бескрајну башту цвећа коју нежно милују летњи ветрови. Велика тераса са степеницама од камена који су се спуштали ка реци, толико пространа да би на њој могла стати читава војска какве немачке кнежевине, била је, са копљаницама и мноштвом сјајно одевених слугу који су летели горе-доле, и тамо и овамо, журећи се да сврше све припреме на време, слика за себе.

У том се тренутку разлеже команда и за тили час све живо ишчезе са степеника. Ваздух намах постаде тежак од тишине пуне неизвесности и ишчекивања. Докле год је човек погледом могао допрети, могао је видети мноштво народа које се подигло у чамцима и које је заклањајући очи од фењера и буктиња гледало у правцу дворца.

Једно четрдесет до педесет велелепних барки примаче се степеницама. Биле су то барке богато позлаћене, са поноситим кљуновима и крмама брижљиво израђеним у дуборезу. На некима од њих вијориле су се заставе и барјаци; друге су биле украшене тканинама златом извезеним и теписима у које су били уткани грбови; треће су биле искићене свиленим заставама по чијим је ивицама било пришивено безброј сребрне звонцади која је одјекивала танким звуцима веселе музике када год би их поветарац покренуо; четврте су биле још разметљивије, јер су припадале племићима који су били у непосредној краљевићевој служби на су им бокови били украшени

живописним штитовима на којима су се пресијавали грбови појединих племићких породица. Сваку од ових барки вукла је за собом по једна дереглијица. На дереглијицама се поред веслача налазио известан број војника у сјајним кацигама и оклопима и знатан број музиканата.

На великој капији указа се претходница толико очекиване поворке - једна чета копљаника. "Имали су на себи црне и мрко-жуте пругасте чарапе, кадифене капе украшене по ивицама сребрнастим ружама, прслукe од загасито-црвене и плаве чоје; на прслукy су са предње и са задње стране била златом извежена по три пера - био је то краљевићев грб. Дршке њихових халебарди биле су обложене гримизном кадифом која је била причвршћена позлаћеним клинцима и украшена златним ројтама. Ступајући лево и десно раздвојише се и образоваше два дуга реда која су се пружала од дворске капије на све до обале реке. Затим краљевићеве слуге у златним и гримизним ливрејема стадоше одмотавати и распростирати између њих нешто налик на дебелу пругасту танину или ћилим. Пошто то свршише, разлеже се с оне стране капије весели звук труба. С реке се подиже живахна свирка музиканата; и два вратара с белим палицама корачајући лагано и свечано појавише се на улазу. За њима ступи службеник који је носио грађанско жезло, а за овим службеник који је носио градски мач; затим наиђе више официра градске страже у пуној опреми, са ознакама на рукавима; потом гласник ордена подвезице у кратком горњем капуту без рукава са извеженим грбом на грудима; на више витезова купатила, са белим чипкама на рукавима; на њихове штитоноше; на судије у тогама од кадифе и капама; на врховни судија са тогом од кадифе, отвореним на прсима и порубљеном кожом од суре веверице; на изасланство општинских одборника у кадифеним огртачима; и на крају старешине разних еснафа у свечаним оделима. Затим се појавише и сиђоше низ степенике дванаест француских племића, у прекрасној одећи која се састојала од прсника од белог дамаста златом протканог, од кратког мантила од гримизне кадифе порубљеног љубичастим тафтом и кратких црвених чакшира до колена. Они су припадали пратњи француског амбасадора, а за њима се појавише дванаест витезова из пратње шпанских амбасадора, обучени у црну кадифу без икаквог украса. За њима наступише више великих енглеских племића

са својим слугама.

Затим се из унутрашњости двора разлеже весели звук труба; и краљевићев ујак, будући велики војвода од Сомерсета, појави се на капији; имао је на себи "прсник од гримизног атласа украшен златом, и био је са искићен сребрнастим тракама". Окрене се, скиде капу украшену перима, пови тело у знак дубоког поштовања и поче да иде натрашке, клањајући се при сваком кораку. Затим се зачу дуги јек трубе, на узвик: "Пролаз за узвишеног и моћног лорда Едварда, принца од Велса!" Високо изнад дворских зидова лизнуше и загрмеше у ваздуху дуги редови црвених језичака; светина окупљена на реци стаде громовито да кличе; а Том Кенти, који је био узрок свега тога, појави се на видiku и благо пови своју принчевску главу.

"Био је прекрасно обучен у прсник од белог атласа, са предњим делом од пурпурне златом и свилом исткане материје, украшене дијамантима и порубљене хермелином. Преко тога је носио огртач од беле сребрне и свилом исткане материје, на коме су била извезена три пера. Огртач је био постављен белим атласом, украшен бисером и драгим камењем, и причвршћен брилијантском копчом. О врату су му висили орден подвезице и више страних одликовања, и ма са које стране светлост пала на њега, сјај његовог накита заслепљивао је поглед." О, Томе Кенти, који си се родио у Ђумезу, који си растао по лондонским каналима, који си се родио са дроњцима, прљавштином и бедом, шта се то дешава с тобом!

Краљевићеве патње

Оставили смо Цона Кентија како вуче правог краљевића у Сметлиште, док је за њима урлала бучна и весела гомила. Нашао се ту само један једини човек који се усудио да проговори у корист заточеника, али на њега нико није обраћао пажњу; једва га је ко и чуо, тако је галама била велика. Краљевић је упорно настојао да се ослободи и да бесни што га Кенти тако злоставља, све док овај не изгуби и оно мало стрпљења што је у њему остало, на паде у изненадну јарост и замахну батином изнад главе краљевићеве. Онај једини човек који је устао у одбрану дечка скочи да задржи руку, и тако ударац паде на његов ручни зглоб. Кенти дрекну:

— Хоћеш да се мешаш у туђа посла, је ли? Хајде да видиш онда како то изгледа!

Батина се спусти на главу посредникову, зачу се јаук, нешто неодређено паде на земљу међу ноге светине, а већ идућег тренутка то неодређено остаде лежећи само у помрчини. Гомила је хигала даље, но добро расположење није могла да поквари ова појединост.

Ускоро се краљевић нашао и сам у стану Цона Кентија чија се врата залупише испред носа радознале светине. При слабој светлости лојане свеће заглављене у грлић једне боце, он углавном разазнаде у каквој се одвратној јазбини налази, а исто тако и ко су њени житељи. Две смрдљиве девојке и једна средовечна жена биле су шћућурене уза зид у једном углу као какве животиње са којима се рђаво поступа очекујући и страхујући да их то опет не снађе. Из другог једног угла искрала се једна спарушена вештица разбарушене седе косе и злобних очију. Цон Кенти се обрати овој последњој:

— Причекај! Да видиш само што ће бити смејурије. Не квари док се

не науживаш; а онда пусти на вољу руци. - Приђи овамо, момче. Хајде поново ону твоју лудорију, и гледај да ништа не заборавиш. Реци како се зовеш? Ко си ти?

Маломе и увређеном краљевићу поново удари крв у образе, и он упре свој презриви поглед у његово лице на одговори:

— То је обично неваспитање кад неко као што си ти покушава да ми нареди да говорим. Кажем ти, као што сам већ рекао, ја сам Едвард, принц од Велса и нико други.

Вештица занеме од изненађења, ноге јој се приковаше за под на коме је стајала, а дах јој скоро застаде у грлу. Бленула је у краљевића глупаво и збуњено, и то се толико свидело њеном разбојнику од сина да је стао да се дивљачки церека. Али на мајку Тома Кентија и на његове сестре то је направило сасвим друкчији утисак. Страх од батина их зачас напусти при помисли на ужас сасвим друге врсте. Тужна и ужаснута лица полетеше ка њему и узвикнуше:

— О, јадни Томе! О несрећно дете!

Мати паде на колена пред краљевићем, стави руке на његова рамена и жудно се упи у његово лице док су јој се сузе сливале низ образе. Затим проговори:

— Ох, јадно моје дете! Твоје глупаве књиге су ти најзад дошле главе и помутиле ти ум. Зашто си вечито буљио у њих, кад сам те толико пута опомињала. Срце ће ми препући.

Краљевић се загледа у њено лице, на јој одговори љубазно:

— Твој син је здрав и читав и није померио памећу. Умири се добра госпо, одведи ме у дворцац у коме се налази, и краљ, мој отац, одмах ће ти га вратити.

— Краљ, твој отац! Ох дете моје! Повуци ту реч, она те може живота стати, а све твоје упропастити. Стреси са себе тај грозни сан. Дозови своје јадно одлутало памћење. Погледај ме! Зар нисам ја твоја мајка, која те је родила и која те воли?

Краљевић одмахну главом и одговори против своје воље:

— Бог ми је сведок да не желим да жалостим твоје срце, али је истина да никада раније нисам видео твоје лице.

Жена клону на под на покривши лице рукама стаде да јеца и нариче да се човеку срце цепало.

— Нека се представа настави! - повика Кенти. - Шта је то с тобом, Нени - и с тобом, Бети. Понашате се као невоспитане девојчуре! Зар ћете стајати и краљевићевом присуству? На колена, сиротињска ништавила, изразите му своје поштовање!

Он и ове речи пропрати лудачким церекањем. Девојчице почеше бојажљиво да се моле за свога брата, а Нени додаде:

— Требало би само да га пустиш да легне; одмор и сан излечиће га од његове лудости; молим те, учини то.

— Учини то, - прихвати Бети. - Он је уморнији него обично. А до сутра ће све проћи, па ће опет марљиво просити, и неће се вратити кући празних шака.

Ова примедба пресече очеву веселост и натера га да мисли о озбиљним стварима. Окрене се љутито краљевићу и рече му:

— Сутра морамо да платимо газди два пенса за ову рупу; два пенса, чујеш ли - кирију за пола године, иначе ће нас избацити. Покажи шта си данас зарадио док си тобож просио!

Краљевић му одговори:

— Не вређај ме својим прљавштинама. Понављам ти, ја сам краљев син.

Кенти га на то својим широким дланом тако снажно лупи по рамену да се дечак затетура и паде у наручје Кентијеве жене, која га приви на своје груди и подметнувши своја леђа, заклони од читаве кише ћушака и буботака. Преплашене девојке утекоше у свој угао; али баба похита да помогне сину. Краљевић се изви из наручја г-ђе Кенти, и повика:

— Не треба да ти страдаш због мене, добра жено. Пусти ову свињу да на мени самом истражи свој бес.

Ове речи раздражише свињу до те мере да приону на посао не губећи ни грнутка. Кенти и баба испребијаше дечка на мртво име, на онда издеветаше девојчице и мајку што су се сажалиле на жртву.

— А сад, - заврши Кенти, - марш сви на спавање. Ово ме је весеље доста заморило.

Угасише светлост и породица леже да отпочине. Чим по хркању домаћина и његове мајке закључише да су заспали, девојчице допузаше

до места где је краљевић лежао, на га покрише нежно сламом и дроњцима да не би назебао; а и њихова мајка допуза до њега, на га стаде миловати по коси и плакати и шапутати му непрекидно речи утехе и сажалења. Сачувала му је и један комадић да презалогаци; али су његове патње биле такве да је изгубио сваку вољу за јелом - бар што се тиче црних и неукусних кора хлеба. Дирнуло га је што га је тако храбро и пожртвовано бранила и што се сажалила на њега, на јој се захвали одиста врло племенитим и принчевским речима и замоли је да отпочине и покуша да заборави свој јад. И додаде да је краљ, његов отац, неће оставити без награде због њене вредности, доброте и оданости. Овај нови напад његове "лудости" поново јој прострели срце, на га опет стаде припијати на груди; и најзад се сва у сузама повуче на свој лежај.

Док је тако лежала размишљајући и јадикујући поче све више да је обузима мисао да у овом дечку има нешто што не би могла рећи шта је, а што није приметила код Тома Кентија, па био он луд или не био. Не би могла то да опише, не би могла да каже тачно шта је то, на ипак је њен оштри матерински инстинкт то уочио и поимао. А шта, ако дечко стварно није њен син? О, глупости! Па ипак јој је била пријатна та помисао, поред свих недаћа и несрећа које су је задесиле. Није се имало куд, није могла више да се отресе ове мисли која ју је упорно опседала. Прогонила ју је, мучила је, и није се дала никако одагнати или занемаривати. Најзад је схватила да се неће смирити докле год се лично не увери, јасно и без поговора да ли је овај дечак њен син или не, и на тај начин не одагна тешку сумњу која је мори. Тако је, то је био прави излаз из ове тешкоће; зато стаде да смишља како ће то да изведе. Али лакше је предложити него извршити. Превртала је у себи све што би јој пало на ум, али је морала све да одбаци - ништа није било потпуно сигурно, потпуно савршено; а неки недовољно сигуран доказ не би могао да је задовољи. Очигледно да је морила мозак узалуд - изгледало је већ да мора да дигне руке од свега. Док јој је тако пролазила главом та безнадежна мисао, до њених ушију допре правилно дечаково дисање, и она на основу тога закључи да је заспао. И док је ослушкивала, равномерно дисање да би се ту и тамо прекинуло полугласним криком, као што се обично дешава у

немирним сновима. Ова случајност је наведе да скује нов план, достојан свих претходних планова. Она се грозничаво али бешумно даде на посао да поново упали свећу, мрмљајући у себи: - Да сам само раније на то помислила, ја бих већ знала. Јер од онога дана када је био мали, и кад му је барут плануо у лице, никада се не би нагло тргао из сна или из мисли а да не стави руку пред очи, баш као што је учинио и оног дана; и то не на тај начин што би ставио руку пред очи са длановима окренутим према лицу, већ увек с дланом окренутим на спољну страну - видела сам то стотину пута. И никада то није било друкчије нити се икада десило да тај покрет не учини. Тако је, убрзо ће се све разјаснити. - У међувремену је већ допузала са свећом чији је пламен заклањала од дечка који је спавао. Нагнула се опрезно и испитивачки над њим, једва дишући и пригушујући своје узбуђење, а онда му наједном јако осветли лице и лупну зглобом о под крај самог његовог уха. Дечко широм отвори очи, погледа зачуђено свуда око себе - али не учини рукама никакав нарочити покрет.

Неуспех је јадну жену толико изненадио да се осетила беспомоћном и смлаћеном; али се потрудила да сакрије своје узбуђење, на је благим речима покушала да уљуљка дечака не би ли опет заспао; затим се одвуче у свој кут и поче да с болом у души размишља о поражавајућем исходу свога опита. Покушала је да убеди себе да је Томова лудост узрок што није направио свој уобичајени покрет; али није успела у томе. - Не, рече она, - његове руке нису луде; оне не би могле за тако кратко време да се одуче од једне тако старе навике. Ох, тежак је ово дан за мене!

Али упркос свему нада је сад у њој била исто толико упорна колико је малочас била упорна сумња; није могла да се помири с пресудом овог опита; мораће опет да покуша - јер је овај неуспех морао бити само пуки случај; зато је, у размацима, и по други и по трећи пут престрашила и пробудила дечка - са истим исходом као и први пут; а онда се одвукла до свога лежаја и с тугом у души заспала говорећи: - Али ја не могу тако да га напустим - ох, не, не могу, не могу - он мора бити мој син!

Пошто га мати више није узнемиравала, и пошто су болови мало по мало престајали да га муче, обамрли краљевић најзад заклопи очи и

паде у дубок сна. Сат за сатом је протицао, а он је спавао мртвим сном. Тако је прошло четири или пет часова. Затим је почео полако да долази себи. Ускоро стаде у полубудном стању да шапуће!

— Сер Виљеме!

А тренутак касније:

— Хеј, Сер Виљеме Херберте! Приђи овамо да чујеш још најчуднији сан који сам икад снио...Сер Виљеме! Зар не чујеш? Замисли, човече, сањао сам да са се преобукао у просјачко одело и...Хеј ви тамо! Сер Виљеме! Како! Па зар ту нема ниједног слуге? Ах! Биће зло ако...

— Шта те боли? - упита неко шапатом крај њега.

— Кога то зовеш?

— Сер Виљема Херберта. А ко си ти?

— Ја? А ко бих могла бити до твоја сестра Нени? Ох, Томе, заборавила сам! Још увек си луд - јадни дечко, још си луд; боље би било да се нисам ни пробудила да опет то сазнам! Али молим те, припази на свој језик, иначе ће нас отац све тући до бесвести.

Изненађени краљевић придиже се упола, али га његови рањави и укочени удови подсетише шта се десило, на опет паде на прљаву сламу, завапивши:

— Авај, то дакле, није био сан!

И за тили час га опет спопадоше туга и очај које је сан растерао, а он схвати да више није краљевић кога сви мазе у двору и у кога читав народ гледа с обожавањем, већ просјак, одбачени човек, одевен у дроњке, заробљеник у овој јазбини за дивље звери, у друштву просјака и разбојника.

Утонуо тако у свој јад, он зачу бучан смех и дреку који су допирали из суседних зграда. А неколико тренутака касније неко грубо залупа неколико пута на врата. Џон Кенти престаде да хрче и упита:

— Ко лупа? Шта хоћеш?

Један глас му одговори:

— Знаш ли ко је био онај кога си распалио мочугом по глави?

— Не. Нити знам, нити ме се тиче.

— Охо, можда ћеш брзо променити мишљење. Ако хоћеш да спесеш главу, онда пут под ноге. Тај човек сад баш издише. То је

свештеник, отац Ендрју!

— Ох, боже благи! - повика Кенти. Пробуди своју породицу и промуклим гласом заповеди: - Сви на ноге и трк - или останите где сте и изгините!

Није прошло ни пет минута, а Кентијева породица је већ била на улици и бежала колико су је ноге носиле. Џон Кенти је држао краљевића за руку, и журио с њим кроз мрачне улице, опомињући га тихим гласом да буде обазрив:

— Завежи језик, блесане, и не изговарај наше име. Изабраћу друго име да бих заварао траг тим полицијским псима. Завежи језик, понављам ти!

Затим се гунђајући обрати и осталој породици:

— Ако се деси да се растанемо, нека свако иде ка Лондонском мосту; ко први стигне до последње платнарске радње на мосту, нека чека остале док не дођу, затим ћемо сви заједно да бежимо у Садерк.

У том тренутку породица изненада изби из мрака на светлост; и не само на светлост, већ усред масе света која је певала, играла, галамила, окупљена на обали реке. Докле год се оком могло допрети уз Темзу и низ Темзе гореле су огромне ватре; Лондонски мост је био осветљен свечано; исто тако и мост за Садерк; читава се река жарила од сјаја и блеска разнобојних светлости, а стално севање ватромета испуњавало је небо мешавином блиставих пуцњева и читавом кишом бљештавих варница које су готово претварале ноћ у дан; свуда су биле гомиле веселог света; изгледало је као да је цео Лондон напољу.

Џон Кенти опсова гадно и нареди да окрену назад; али било је сувише касно. Њега и његову породицу прогута у своме ковитлацу маса која се тискала и за тили час их растави без наде да ће се опет састати. Ми не сматрамо да је краљевић био један од чланова његове породице; Кенти га је још чврсто држао за руку. Краљевићево срце је брзо куцало јер се надало да ће сад можда успети да побегне. Један крупни скелеција, који се већ био поприлично накресао, нађе да га Кенти, трудећи се да се пробије кроз гомилу, исувише гура; зато спусти ручерду на Кентијево раме, на га упи га:

— Еј, куда тако журно, прикане? Зар си толико загадио своју душу прљавим послом, док се сви честити и поштени људи веселе.

— Не мешај се у моје ствари, оне те се не тичу! - одговори Кенти осорно. - Склони руку и пусти ме да прођем.

— Пошто си тако накриво насађен, онда знај да нећеш проћи све док не испијеш са мном у здравље принца од Велса, - одговори му скелеција и одлучно му препречи пут.

— Дај онда пехар, али пожури, пожури!

За то време приђоше и друга весела браћа и повикаше:

— Дај му пехар љубави, пехар љубави! Нека тај кисели брат испразни пехар љубави; иначе ћемо њиме да нахранимо рибе.

Донесоше огроман пехар љубави, скелеција ухавги пехар за једну дршку; а другом направи покрет као да подиже крај замишљеног убруса, на га као што то обичаји из старине прописују пружи Кентију, који је морао да ухвати пехар за другу дршку једном руком, а другом да скине поклопац, према старом обичају. Због тога је, разуме се, морао да пусти краљевићу руку за тренутак. Овај, међутим, није губио време, већ се загњури међу ноге светине око себе и ишчезе. Већ идућег тренутка било га је теже наћи међу узбурканим морем људи, него кад би човек тражио стопарац, у таласима Атлантског океана.

Он је то одмах схватио и почео одмах да брине сопствену бригу, не мислећ више о Џону Кентију. Брзо је схватио још једну ствар. Наиме да су уместо њега у граду славили лажног принца од Велса. Није му због тога било тешко закључити да је сиромашни дечак, Том Кенти, мудро искористио необичну прилику и присвојио престо.

Није му због тога остајало ништа друго него да се пробије до општинског дома, да каже ко је и да раскринка варалицу. Истовремено је одлучио да Тому остави колико је потребно времена да се припреми за последњи час, пре него што га обесе, изваде му утробу, и исеку на четири дела, као што су закони и обичаји тога времена прописивали да се поступи у случајевима велеиздаје.

У општинском дому

Краљевска барка се, у пратњи своје сјајне флоте, спусти достојанствено низ Темзу пробијајући се кроз шуму безброј осветљених чамаца. Ваздух је био пун музике; дуж обале треперили су весели пламенови; у даљини се простирао град обасјан благим руменилом небројених и невидљивих ватри; небо су парале витке стреле, из којих су врцале блиставе варнице, због чега су човеку који је одоздо посматрао личиле на копља од драгог камења бачена у ваздух; док је флота достојанствено клизила, са обала су се непрекидно разлегали раздрагани поздрави већ промукле светине и непрестано севање и грмљавина топова.

За Тома Кентија, који је скоро утонуо у свилене јастуке, ови поклици и овај приказ били су дивота чијој се неизрецивој лепоти није престајао чудити. Док за његове мале пријатеље поред њега, принцезу Елизабету и леди Џејн Греј, нису представљали ништа необично.

Када су стигли до Даунгејта, флоту одвукоше уз бистри Валбрук (чије корито већ два века скривају од погледа густе блокови грађевина), до Баклерсберија, затим прођоше поред кућа и испод блиставо осветљених мостова на којима се тискала весела светина, на се најзад зауставише код једног дока где се сада налази бродоградилиште, у средишту старог лондонског града. Том се искрца, на он и његова гиздава свита пређоше преко Чипсајда и прошавши кроз стари јеврејски квартал у улицу Бејзингхол стигоше до Општинског дома.

Тома и мале леди дочекаше с дужном поштом председник општине и најстарији одборници, обучени у свечане кадифене тоге а око врата су имали златне ланце, и одведоше их до свечаног балдахина у врху огромне дворане, док су испред њих корачали гласници који су

правили пролаз и службеници који су носили жезло и градски мач. Лордови и даме који су били у пратњи Тома и његових малих пријатеља заузеле места иза његових седишта.

За једним нижим столом поседаше у друштву градских великаша; највиши дворски великодостојници и остали гости племићког порекла; обични грађани се распоредише за многобројним столовима у главном делу дворане. Са својих узвишења, која су за то као и била створена, дивови Гог и Магог, стари чувари града, посматрали су приказ испод себе очима које су још у ранијим нараштајима навикле на овакве свечаности. Зачу се јек рога и глас пријавника, затим се кроз врата усечена у зиду на левој страни појави један дебели пехарник у пратњи својих слугу; они су с упечатљивом озбиљношћу носили краљевску говеђу печеницу која се пушила и била спремна да оде под нож.

Пошто су прочитали молитву, Том (кога су упутили шта треба да ради) устаде - и све се званице дигоше у истом тренутку. Он испи из достојанственог пехара љубави, затим га пружи принцези Елизабети, а ова леди Џејн, и тако из руке у руку он обиђе целу салу. Тако је гозба почела.

Око поноћи весеље је било на врхунцу. Тада се зби један од оних живописних приказа које су људи толико волели у та стара времена. Опис тога приказа може се и данас прочитати, иако пун старомодних израза, код једног летописца који је присуствовао гозби:

"Пошто начинише места, у салу уђоше један барон и један гроф који су били одевени као што је обичај код Турака у дуге свилене хаљине у које су ту и тамо била уткана златна зрна; на глави су имали капе од гримизне кадифе, обавијене златним турбанима, о појасу су носили два мача, које су звали димискијама и који су висили о великим златним каишима. Затим се појавише још један барон и још један гроф у дугим хаљинама од жутог атласа, који је био прошаран белим атласом, док је бели атлас био порубљен гримизним атласом, као што је обичај у Русији, а на глави су имали капе од животињског крзна; сваки од њих држао је у рукама по коју секирицу, и чизме са врховима дугим читаву стопу повијеним на више. После њих појавише се један витез, затим командант морнарице у пратњи пет племића у прсницима од гримизне кадифе који су спреда и позади били дубоко исечени и

који су се везивали на грудима сребрним ланцима; а преко тога носили су кратке огртаче од гримизног атласа, а на глави су имали шешире са фазановим перима, као што носе играчи. Ови су били обучени по пруској моди. Буктињоноше, којих је било око стотину, имали су одела од гримизног и зеленог атласа, а лица су им, као у Маварнаца, била црна. Затим се појави луда Марија или маскарада. Затим певачи који су били прерушени и који су играли; и лордови и даме играли су бесомучно, тако да је било задовољство гледати их."

И док је Том седећи на свом узвишеном седишту, гледао у ову "бесомучну" игру, сав утонуо у дивљење и био занесен свим могућим бојама које су се мешале пред њим, јер су гиздави играчи у лудом ковитлацу прелазили двораном, дотле је у дроњке обучени али прави принц од Велса на капији општинског дома износио своја краљевска права и неправду која му је нанесена, оптужујући варалицу и захтевајући да га пусте унутра! Светина је са највећим задовољством уживала у овом призору, тискајући се и извијајући своје вратове да би видела малог бунцију. Затим почеше да га псују и да му се подсмевају; све у намери да га још више подбоду како би се још слађе смејали. Очи су му биле пуне суза понижења, али се он јуначки држао и пркосио гомили као прави краљевић. Псовке нису престајале, подсмеси су га и даље пекли, али он узвикну:

— Кажем вам поново, гомило невоспитане пашчади, да сам ја принц од Велса. Ма колико ја био усамљен и без пријатељске помоћи, без икога ко би ми казао реч утехе и ко би ме помогао у невољи, ја нећу попустити већ ћу истрајати у тражењу својих права!

— Био ти краљевић или не био, то ми је свеједно, ти си згодан дечак, и ниси без пријатеља. Ја сам с тобом да то докажем; и утуви шта ћу ти рећи: могао си да добијеш горег пријатеља него што је Мајлс Хендон а да не замориш ноге тражећи га. Остави на миру твоју малу вилицу, дете моје; ја говорим језик ових смрдљивих водених пацова као да сам са њима одрастао.

Личност која је тако говорила била је судећи по оделу, изгледу и држању нека врста Дон Цезара од Базана. Био је то човек висок, добро грађен, снажан. Прсник и чакшире били су му од богате материје, али избледели и похабани; златом украшени ширити били су жалосно

упрљани; оковратник изгужван и искрзан; перо са спуштеним шеширом сломљено, прљаво и јадно; о бедру је носио танак и дугачак мач у зарђалој гвозденој канији; по његовом лармацијском понашању могло се закључити да је какав војник хвалисавац. Речи ове необичне личности гомила дочека са још више подсмеха и поруге. Неко добаци: - Још један прерушени краљевић! - Припази на језик, пријане, изгледа да је опасан! - Види бога ти, како изгледа - гледај га у очи! - Отми дечака од њега - загњуримо ждребе у појило за коње!

За трен ока се, под упливом ове срећне мисли, једна рука спусти на краљевића; као што за трен ока странчев дуги мач излете из каније и смутљивац одлете и тресну о земљу. Двадесетак гласова повикаше: - Уби пса, уби пса! Уби га! - и руља насрну на ратника који се прислони уза зид и стаде да маше бесно око себе својим дугим мачем као да је полудео. Неколико се његових жртава прући по земљи, али разјарена гомила јурну преко њихових тела и навали на нашег јунака несмањеном жестином. Изгледало је да су му тренуци избројани, смрт сигурна, када се одједном разлеже звук трубе и један глас викну: - Пролаз за краљевог гласника, - Наиђе чета коњаника која нанишани у гомилу, а ова се даде у бекство колико су је ноге носиле. Храбри странац зграби дечка, и ускоро се нађе далеко од опасности и гомиле.

Вратимо се у дворану општинског дома. Изненада, изнад бучног и заглушујућег весеља, одјекну јасни звук ловачког рога. За трен ока све умуче - завлада дубока тишина; затим се један једини глас зачу - глас дворског гласника који стаде да чита прокламацију, док су сви остали стајали и слушали.

Завршне речи, свечано изговорене, гласиле су:

— Краљ је умро!

Сви који су чули ове речи оборише главе на груди као један човек; и остадоше тако, ћутећи дубоко, неколико тренутака; затим сви као један клекоше на колена, испружише руке у правцу Тома и снажан узвик оте им се из груди, тако да је изгледало да се зграда тресе:

— Живео краљ!

Збуњени поглед сиротог Тома лутао је по овом запањујућем призору, и најзад се за тренутак сањалачки заустави на принцезама које су клечале крај њега, на на грофа од Хертфорда. Наједном се

његово лице озари при једној помисли. Он шапу лорду Хертфорду:

— Одговори ми право, тако ти вере и части! Ако издам заповест коју само краљ има моћ и право да изда, хоће ли та заповест бити извршена, и хоће ли се неко дићи да јој се супротстави?

— Нико, господару мој, у читавом краљевству. У твојој соби је оличено величанство Енглеске. Ти си краљ - твоја реч је закон.

Том на то одговори снажним, озбиљним, и врло узбуђеним гласом:

— Нека онда од данас краљев закон буде закон милосрђа и нека никада више не буде закон крвопролића! Устани и отиди у лондонску тврђаву, и реци да по краљевој одлуци војвода од Норфолка неће умрети!

Ове речи прихватише присутни и с уста на уста пренеше је свима у дворани, и у тренутку када Хертфорд журно напусти дворану, један други узвик оте се снажно из груди свих присутних:

— Владавини крвопролића је крај. Да живи Едвард краљ Енглеске!

Краљевић и његов ослободилац

Чим се Мајлс Хендон и мали краљевић извукоше из гомиле, они ударише према реци споредним улицама и сокацима. На путу нису наишли на препреке све док нису стигли до Лондонског моста; тад поново стадоше да се пробијају кроз светину; а Хендон је за све то време чврсто држао краљевића - не, краља - за руку. Сви су већ увелико знали за страшну новост и дечак је сазнаде из хиљаду грла која су понављала: "Краљ је умро!" Та вест погоди у срце јадно мало сироче које уздрхта целим телом. Схватио је величину губитка и обузео га је горак јад: јер мрачни тиранин који је за друге био страх и трепет, био је увек благ према њему. Сузе му навреше на очи и замаглише све око њега. За часак осети се напуштенији, одбаченији и заборављенији но ма који други божји створ; а затим се други један громогласни поклич разлеже на све стране кроз ноћ: "живео краљ Едвард шести!" и на то његове очи синусе и он сав уздрхта од поноса. - Ах, помисли у себи, - како то изгледа чудно и величанствено - ЈА САМ КРАЉ.

Наши су се пријатељи с муком пробијали кроз светину на мосту. Чудна је била ова творевина која је ту стајала већ шест стотина година и служила као главна саобраћајница, увек бучна и пуна света; с обе стране њене, од једне до друге обале, пружао се ред густо начичканих дућана и магаза изнад којих су се налазили станови. Мост је био као неки град за себе: имао је своју гостионицу, своје пивнице, занатске радионице, на чак и своју цркву. За своја два суседа која је везивао - Лондон и Садерк - држао је да су доста добри као предграђа, али иначе није сматрао да су нарочито значајни. Био је то, да се тако изразимо, један затворен еснаф; био је то узак град са једном једином улицом дугом петину миље, становништво се није разликовало од

становништва неког села у коме је свако присно познавао своје суграђане, као што је и пре њих познавао њихове очеве и мајке - и поврх тога све њихове ситне породичне згоде и незгоде. Мост је наравно имао и своје племство - своје отмене старе породице касапа и пекара и бог-те-пита чега другог, које су пет или шест стотина година живеле у истим старим кућама и знале од почетка до краја велику историју моста и све чудне легенде везане за њега; они су увек водили мостовске разговоре и мислили мостовске мисли и лагали на један дуг, пријатан, непосредан, изразит, мостовски начин. Била је то таман она врста становништва која има све услове да постане уских погледа, незнаљачка и уображена. Деца су се на мосту рађала, на њему расла, старила и умирала не крочивши никад ногом на који други део света ван Лондонског моста. Такав свет би сасвим природно замишљао да је она моћна, непрекидна поворка што се даноноћно кретала њиховим улицама, у којој су се мешала дрека, узвици, рзање коња, рика и блејање говеда и оваца, потмули топот корака, једина значајна ствар на овоме свету, а они сами на неки начин њени власници. А то су стварно и били - или бар могли су да је показују са својих прозора, на су то чинили уз извесну накнаду, кадгод би повратак каквог краља или јунака бацио на мост свој пролазни бљесак; јер није било места са кога се имао тако дуг, прав непрекидан поглед на колоне које су пролазиле.

За људе рођене и одгајене на мосту живот на сваком другом месту био је неподношљиво досадан и празан. Тако се прича о једном, који је у својој седамдесет првој години напустио мост и повукао се на село. Али се у кревету само превртао и мешкољио - заспати није могао, јер му је дубока тишина била сувише мучна, страшна, тешка. Када га је то најзад сасвим изнурило, вратио се у свој стари дом мршав и блед као каква утвара, спокојно се предао одмору и пријатним сновима док су га таласи и бука, треска и тутњава Лондонског моста успављивали својом музиком.

У време о коме пишемо мост је пружао "очигледну наставу" из историје Енглеске, јер су њена деца - хоћу рећи бледе и натруле главе гласовитих људи - биле натакнуте на гвоздене шиљкове изнад његових капија. Но, не удаљујмо се од предмета.

Хендов стан је био у малој гостионици на мосту. Кад је са својим

малим пријатељем био већ близу врата, један храпави глас повика:

— Дакле, најзад си дошао! Више нећеш утећи, то ти тврдим; а ако се можеш нечем научити кад те будем измесио као питу, онда ме други пут нећеш пустити да те чекам - и Џон Кенти пружи руку да ухвати дечака.

Мајлс Хендон му препречи пут рекавши:

— Лакше, пријатељу. Чини ми се да си грубљи него што је потребно. Шта ти је овај дечак?

— Ако већ забаш нос у туђе ствари, онда знај да је он мој син.

— То је лаж! - узвикну мали краљ ватрено.

— То си од срца рекао, и ја ти верујем, на била твоја главица читава или напукла, дете моје. Али без обзира је ли овај гнусни грубијан твој отац или није, он те неће добити да те бије и мучи као што прети само ако више волиш да останеш са мном.

— Волим, више волим. Њега не познајем. Одвратан ми је и пре ћу умрети но што ћу поћи са њим.

— Онда је ствар решена, и више нема шта да се разговара.

— А, то ћемо да видимо! - узвикну Џон Кенти и хтеде и мимо Хендона да шчепа дечака; - он ће силом...

— Слушај ти, ђубре људско, ако га само такнеш, пробошћу те као гусана! - рече Хендон препречивши му пут и ухвативши се за балчак свога мача. Кенти устукну. - А сада отвори уши, - продужи Хендон; - овог сам дечка узео у заштиту кад је гомила теби сличних хтела да га злоставља а можда и убије; зар мислиш да ћу га сада препустити горој судбини? Јер био ти његов отац или не био - а истину говорећи мислим да је то лаж - за оваквог дечака боље је да умре пристојном, брзом смрћу него да живи са животињом као што си ти. И зато гледај да се што пре изгубиш, јер не волим да трошим речи, пошто по природи нисам сувише стрпљив.

Џон Кенти се удаљи гунђајући, претећи и псујући у себи, и ускоро га нестане у гомили. Хендон нареди да му пошаљу обед, на се са својим штићеником попе на трећи спрат у своју собу. Била је то убога соба са једним бедним креветом и неколико комада старог намештаја, мутно осветљена са две шкиљаве свеће. Мали краљ се довуче до кревета и паде на њега скоро сасвим исцрпен глађу и умором. Био је

на ногама добар део дана и читаву ноћ, јер је сад било два или три сата изјутра, и за све то време ништа није јео. Промрмља сањиво:

— Позови ме, молим те, кад сто буде постављен, - на утону у дубок сан.

У Хендоновим очима сину осмех на помисли:

— Вере ми, ово просјаче упада у туђи стан и смешта се у туђи кревет с таквом природношћу и лакоћом као да је све то његово - никад да замоли за допуштење или да се извини, или шта слично. У бунилу се прозвао принцом од Велса и упорно се одржава у тој улози. Јадно напуштено птиче, мора да су га злостављали, на му се ум пореметио. Па лепо, бићу му заштитник; спасао сам га и то ме је привезало за њега; осећам да већ волим тог малог угурсуза дрског језика. Како се само војнички испрсио пред прљавом руљом и нагнао је да устукне! А како му је лице лепо, љупко и благо, сад кад је сан одагнао његову болест; да, бићу му старији брат, бринућу се за њега и бдићу над њим; а когод би хтео да га осрамоти или повреди, нек поручи себи покров, јер ће му бити потребан, макар ме спалили.

Наже се над дечека посматрајући га срдечно и болећиво, потапша га нежно по обрашчићима и заглади његове замршене коврце својом крупном, препланулом руком. Лака језа пролете дечаковим телом. Хендон промрмља:

— Ето, ово сасвим личи на мушкарца: оставио сам га овде да лежи непокривен и да навуче какав тежак назеб. Шта сад да радим? Ако га подигнем и увучем у кревет он ће се пробудити, а сан му је тако потребан.

Потражи унаоколо неки други покривач и не нашавши ништа скиде прсник и уви њиме дечка, говорећи: - Ја сам навикао на оштар ваздух и оскудну одећу, хладноћа ми неће много сметати - на онда стаде да шета горе-доле по соби да би се угрејао, говорећи сам са собом као и дотле:

— Његов болесни ум држи га у уверењу да је принц од Велса; чудно би било да имамо још увек једног принца од Велса, сад кад онај који је био принц није више принц него краљ - јер је овај јадни дух обузет само једном маштаријом и неће да закључи да би сад требало одбацити принца и назвати се краљем...Ако је после ових седам година, откако у туђинској тамници нисам никаквих вести имао од куће, мој отац још

жив, он ће добро дочекати сиротог дечака и мене ради прихватити га великодушно; мој добри старији брат Артур поступиће исто тако; што се тиче другог мог брата, Хјуа - али ја ћу му разбити њушку ако се само умеша та лукава, неприпитомљена животиња! Да, тамо ћемо кренути - и то одмах.

Уђе слуга са јелом које се пушило, стави га на један мали сто, намести столице и оде, остављајући овакве сиромашне госте да се сами служе. За њиме се залупише врата и тај тресак пробуди дечки који се усправи и седе у кревету, к погледавши весело унаоколо; потом му лице доби тужан израз и он прошапта у себи са дубоким уздахом: - Авај, тешко мени, то је био само сан. - Затим примети прсник Мајлса Хендона - на схвативши жртву која је за њега учињена подиже очи и погледа у Мајлса, рекавши благо:

Ти си добар према мени, да ти си врло добар. Узми то и навуци - више ми неће требати.

Потом устаде и оде до умиваоника у углу и стаде очекујући. Хендон рече ведрим гласом:

Сад ћемо имати једну јаку супу и добар залогај, јер је све укусно и пуши се колико је топло, па ће те то и добар сан тако окрепити да ћеш поново постати мали човек, не брини ништа!

Дечак не одговори, већ на високог витеза управу чврст поглед у коме је било озбиљног изненађења а такође и мало нестрпљивости. Хендон није схватио на упита:

— У чему је ствар?

— Добри господине, хтео бих да се умијем.

— О, само то! Не тражи дозволу од Мајлса Хендона за ма шта што будеш желео. Понашај се овде сасвим слободно и располагај са свим што њему припада.

Али је дечак још стајао не мичући се; шта више једном или двапут лупи о под својом малом нестрпљивом ногом. Хендон се сасвим збуни. Он упита:

— За бога, шта је?

— Молим те, полиј ми и не троши толико речи!

Пригушивши у себи грохотан смех и помисливши: "Тако ми свих светих, ово је сјајно!", Хендон крочи хитро напред и уради оно што је

мали безобразник тражио; и тако згранут остаде ту стојећи док га не пробуди оштра заповест: - Хајде - убрус! - Он подиже убрус који је био дечку пред носом и пружи му га без примедбе. После тога поче и сам да освежава своје лице а за то време његов усвојеник седе за сто готов да навали на јело. Хендон брзо доврши умивање на онда привуче другу столицу и таман хтеде да се посади за сто, кад дечак проговори увређено:

Стани! Зар би био у стању да седиш у присуству краља?

Овај ударац згроми Хендона. Он промрмља у себи:

— Гле, лудило овог малог јадника у току је са временом! Оно се изменило упоредо са великом променом која се десила у земљи, и он сад замишља да је краљ! Добра ми срећа, мораћу сад и овом уображењу да повлађујем - другог излаза нема - заиста, иначе би ме послао у Кулу!

И задовољан овом досетком одмаче столицу од стола, стаде позади краља и поче да га двори како је најуслужније умео.

Код краља је у току јела попустила мало строгост његовог владарског достојанства, и уколико је био ситији, утолико је расла његова жеља за разговором.

Он рече: - Мислим, ако сам те добро чуо, да се зовеш Мајлс Хендон?

— Да, господару - одговори Мајлс и помисли у себи, - ако већ морам да повлађујем лудилу овог дечка, онда му морам рећи господару, онда му морам рећи величанство, не смем да радим ствари напола, не смем да изоставим ништа што припада улози коју играм, иначе ћу је играти рђаво и нашкодити остварењу свог доброг и милосрдног циља.

Краљ окрепи своје срце и другом чашом вина на рече: - Хтео бих да те упознам - испричај ми свој живот. Понашање ти је витешко и племенито - јеси ли племић?

— Ми смо при репу племства, ваше милостиво величанство. Мој отац је баронет - један од мањих лордова у витешкој служби ² - сер Ричард Хендон, из Хендон Хола, код Калуђерове долине у Кенту.

— Нисам упамтио то име. Продужи, причај ми о себи.

— Нема богзна шта да се прича, ваше величанство, али у недостатку бољег може пружити по сата разоноде. Мој отац, сер

Ричард, врло је богат и необично великодушан. Мати ми је умрла док сам био дечко. Имам два брата: Артура, старијег од мене, чија је душа слична очевој, и Хјуа, млађег од мене, који је ниска духа, грамзив, вероломан, покварен, подмукао - змија. Такав је још од колевке. Такав је био пре десет година када сам га последњи пут видео - са деветнаест година био је већ зрео нитков, мени је тада било двадесет, а Артуру двадесет и две. Поред њих постоји још само леди Едита, моја рођака - тада јој је било шеснаест година - красна, љупка, добра, кћи једног грофа, последња од свога рода, наследница великог богатства и једног изумрлог имена. Мој отац јој је био старалац. Волео сам је, а и она је волела мене; али је још у колевци била заручена са Артуром, а сер Ричард није дозвољавао да се тај уговор раскине. Артур је волео другу девојку и подржавао нас је у нади и уверењу да ће се временом срећа окренути на нашу страну и да ћемо једног дана постићи оно за чим је сваки од нас појединачно жудео. Хју је волео богатство леди Едите, мада је говорио да воли њу саму - али такав је увек био, једно је говорио, а друго мислио. Али му код ове девојке то није упалило; сем мога оца, никог другог није могао да обмане. Мој отац волео га је више од свих нас, имао поверења у њега и веровао му; био је најмлађе дете и други су га мрзели - а те особине су увек биле довољне да задобију најтоплију родитељску љубав; а он је умео пријатно и убедљиво да говори и сјајно да лаже; а то су особине које силно помажу да се каква слепа наклоност утврди. Ја сам био пуст - уистину бих могао ићи и даље и рећи врло пуст, мада је та моја распуштеност била невине врсте, пошто сем мене ником другом није шкодила, никога није срамотила нити коме штетила нити је у њој било ичега злочиначког или ниског или ма чега што не би приличило мом племићком роду.

— Видевши да здравље нашег брата Артура није понајбоље и надајући се да ће му његова смрт донети користи само ако мене склони с пута, мој брат Хју је те моје грешке добро искористио - и тако - али то би била дуга прича, добри мој господару, а не много занимљива. Укратко речено, тај брат је вешто увеличао моје погрешке и начинио их злочинима; тај подли посао довршио је тиме што су у мојој соби нађене свилене лествице - које је он сам ту ставио - на је тиме и поткупљеним сведочанствима слугу и других лажљивих хуља убедио

мога оца да сам намеравао да отмам моју Едиту и да се њома оженим, упркос његовој изричитој заповести.

Мој отац је рекао да ће три године прогонства из куће и из Енглеске начинити можда од мене војника и човека у научити ме донекле памети. Своје дуго чистилиште провео сам борећи се у ратовима на копну, обилно искусивши љуте ударце, оскудицу и пустоловине; али у последњој бици био сам заробљен, и седам година које су од тада настале и протекле провео сам у туђинској тамници. Довитљивошћу и храброшћу успео сам најзад да се дочепам слободе и побегао сам право овамо; овде тек што сам стигао, сасвим сиромашан кесом и одећом још сиромашнији знањем онога што се за ових тужних седам година десило са Хендом Холмом, његовим житељима и имањем. И тако, господару, са вашим допуштењем, моја мршава прича је свршена.

Са тобом су срамно поступили! - рече мали краљ севајући очима. - Али ја ћу исправити те неправде - тако ми крста, исправићу их! Краљ је рекао.

Потом, подстакнут причом о Мајлсовој злој судбини језик му се одреша и он сасу повест о сопственим недаћама у уши свог зачуђеног слушаоца. Кад је свршио, Мајлс помисли у себи:

— Какву само машту има! Заиста ово није обичан дух; иначе био луд или здрав, не би могао исткати тако повезану и величанствену приповест од ваздушастих мехура са којима је саставио тај занимљив роман. Јадна мала разорена главица, док сам ја жив имаће пријатеља и склоништа. Неће се никад одвојити од мене; биће моје љубимче, мој мали друг. И излечиће се - да, биће здрав и читав - и онда ће постати славан - а ја ћу моћи поносно да кажем: Да, он је мој, узео сам га као мало мангупче без куће и кућишта, али сам осетио шта се у њему крије, и рекао да ће се једног дана говорити о њему - и гледај га сад, посматрај га - јесам ли био у праву?

Краљ проговори смишљеним, одмереним гласом: - Ниси допустио да ме вређају и срамоте, а спасао си ми можда и живот, а тиме и круну. Такву услугу треба богато наградити. Реци шта желиш, и уколико то лежи у мојој краљевској власти, испуниће ти се.

Овај фантастични предлог трже Хендона из сањарија. Хтео је прво да захвали краљу и одбије ово говорећи да је чинио само своју дужност

и да не жели награде, али му једна паметнија мисао дође на ум и он замоли за допуштење да размисли неколико часова о овој љубазној понуди; краљ се озбиљно сагласи с овим, приметивши да је најбоље не журити сувише у овако значајној ствари.

Мајлс је размишљао неколико тренутака, а потом рече у себи: - Да, то је оно што треба учинити - никако другачије се то не би могло постићи - а свакако ме је искуство за овај један сат научило да би било сувише заморно и незгодно да се ово овако продужи. Да, то ћу предложити: срећа је што нисам испустио ову прилику:

— Потом паде на колено и рече:

— Моја мала услуга није прешла обим обичне поданичке дужности, према томе у њој нема нарочите заслуге: али пошто ваше величанство хоће да је сматра вредном неке награде, прикупићу храброст да управим молбу у том циљу. Пре близу четири стотине година, као што је вашој милости познато, пошто су Џон, краљ Енглеске и француски краљ били у кавзи, било је одлучено да два заточеника изиђу на мегдан и реше спор такозваним божјим судом. Пошто су се ова два краља као и шпански краљ скупили да гледају и пресуде овај мегдан, појави се француски јунак; он је био тако страشان да су наши енглески витезови одбили да се са њим огледају. И тако је изгледало да ће се овај спор, који је био значајан, решити на штету енглеског владара због тога што нико није изашао на мегдан. Међутим у Лондонској Кули је лежао лорд де Курси, најснажнији човек Енглеске, који је био лишен звања и имања и трунуо већ годинама у тамници. Обратили су се њему, он је пристао и изашао спреман за бој; али чим је угледао његову грдну појаву и чуо његово славно име, Француз побеже и француски краљ изгуби спор. Краљ Џон поврати де Курсију његова звања и имања и додаде: "Кажми шта желиш и имаћеш то, на макар ме стало пола краљевства", на што де Курси, клекнувши као ово ја сад, одговори овако: "Тражми, ево ово, господару: да ја и моји наследници имамо и одржимо право да не скидамо капу у присуству енглеских краљева, од сада на док престо траје." Као што је вашем величанству познато, ова милост је била дата а свих четири стотине година та лоза није остајала без наследника, тако да све до данашњег дана старешина тог старог дома потпуно слободно држи на

глави свој шешир или калпак пред краљевским величанством, што нико други не сме да чини. ³ Позивајући се на овај пример из прошлости, у прилог своје молбе, ја преклињем краља да ми подари само ову једну милост и право - које ће за мене бити више но довољна награда - и ни једно друго, наиме: да ја и моји наследници за свагда смемо седети у присуству енглеског величанства!

— Устани, сер Мајлс Хендоне, витеже, - рече краљ озбиљно, додирнувши га његовим мачем по рамену, - устани и седи. Твоја молба је услышена. Док буде Енглеске и док круна траје то право ће остати.

Његово величанство се удаљи и утону у мисли, а Хендон паде на једну столицу за столом примећујући у себи: - Добра је то мисао била и донела ми је велико ослобођење; ноге су ми силно уморне. Да се нисам тога сетио морао бих недељама да стојим све док се ум мог јадног дечка не би излечио. - Мало потом он продужи: - И тако сам ја постао витез у краљевству снова и сенки! Заиста врло необичан и чудан положај за неког ко је тако везан за земљу као што сам ја. Али нећу се смејати - не, боже сачувај, јер то што је тако несуштаствено за мене, за њега је стварно а и за мене, у извесном смислу, то није лажно, јер се у томе верно огледа његов љупки и племенити дух. - Мало после опет: - А ако ме пред светом ослови том мојом отменом титулом! Весела ће бити супротност између моје славе и моје одеће! Али не мари, нека ме зове како год хоће, само ако му се то допада; ја ћу бити задовољан.

Краљевић је нестао

Ускоро наша два пријатеља постадоше јако сањива. Краљ нареди мислећи на своје одело:

— Скидај ове прње.

Хендон свуче дечка без поговора, затим се осврну по соби и помисли тужно у себи:

— Опет је легао у мој кревет, а шта ћу ја сад несрећник да радим? - Мали краљ опази његову збуњеност и једном речи га умири. Он му каза поспаним гласом:

— Ти ћеш спавати крај врата и чуваћеш их - и истог часа утону у дубок сан, одвојивши се од свих својих брига.

— Срце моје, рођен је за краља! - промрмља Хендон, дивећи му се, - потпуно се уживео у ту улогу.

Потом се пружа по поду крај врата и помисли задовољно:

— Имао сам и горих постеља за ових седам година; грешио бих душу према ономе горе кад бих се бунио против овога.

Он заспа а дан поче да свиће, пробуди се тек пред подне, и откривајући му део по део, узе једним канапом меру своме штићенику, који је чврсто спавао. Краљ се пробуди баш кад је Хендон завршио свој посао, пожали се да му је хладно и упита га шта то ради.

— Сад је већ готово, господару, - рече Хендон; - имам нешто посла у вароши, али брзо ћу се вратити; ти још спавај - теби је то потребно. Тако - дај да те покријем и преко главе - брже ћеш се угрејати.

Краљ се вратио у земљу снова пре него што је Хендон завршио свој говор. Мајлс се искра тихо и после тридесет или четрдесет минута увуче се исто тако тихо у собу, носећи пар половног мушког дечјег одела од јефтиног материјала и прилично истрошеног; али било је

чисто и таман за годишње доба у коме су се налазили. Седе и поче да разгледа свој назар, мрмљајући за свој грош:

Да је дебљи буђелар нашло би се и нешто боље, али човек се пружа према губеру.

*"Била једна жена у нашем граду,
у нашем граду живела је она..."*

— Као да се промешкољио - не смем тако бучно да певам; не би требало да му кварим сан кад му предстоји овај пут, а он је толико преморен, јадни дечак. Ово парче - на доста је добро - још ту и тамо по неки бод и биће у реду. Други део је бољи, мада ни њему неће шкодити који бод... Ципеле су врло добре и читаве, тако да ће му бити топло у њима и ножице ће му бити суве - то ће сигурно бити за њега нешто ново и необично, пошто је по свој прилици навикао да иде бос зими као и лети... Камо среће да је све јефтино као конац. Ово што сам добио за новчић доста ми је за годину дана, а ову дивну велику иглу скоро ни за шта, на лепе очи. Сад ћу се намучити као ђаво док је не уденем!

И стварно се намучио. Удевао је онако како то мушкарци увек раде и како ће вероватно увек радити, док је света и века - држао је иглу мирно и покушавао да провуче конац кроз иглене уши, што је сасвим супротно од онога што жене раде. Сваки пут би конац промашио циљ, скрећући час лево час десно од игле, час се превијајући о саму иглу; али био је стрпљив, јер је стекао то искуство још док је био у војсци. Најзад је успео и узео одело које је дотле лежало и чекало на његовом крилу и лати се посла.

— Крчма је исплаћена - укључујући доручак који ћемо добити - и остало ми још пара да купим пар мага-рића и колико да имамо за трошак ова два три дана док не утонемо у обиље које нас чека у Хендон Холу:

'Свога мужа волела је..."

— Тешко мени! Забола ми се игла испод нокта!... Ништа то не мари

- није ми први пут - мада признајем да није пријатно... Веселићемо се ми тамо, мали мој, ни бриге те! Нестаће тамо и твојих брига и твоје несрећне болести:

*'Свога мужа волела је жарко,
Али један други...'*

— Ово су дивни велики бодови! - рече подигнувши одело и посматрајући га са дивљењем - они су тако величанствени и отмени, да ови мали ситни кројачки бодови изгледају врло бедни и простачки у поређењу са њима:

*" Свога мужа волела је жарко,
Али један други волео је њу..."*

— Хвала богу, готово је - и то није био мали посао, а брзо сам га свршио. Сад ћу ја да га пробудим, да га обучем, да му полијем да се умије, да га нахраним, и онда ћемо да пожуримо на трг код крчме Табард у Садерку и - изволите устати, господару! - не одговара - хеј господару! Видим да ћу морати да оскрнавим додиром његову свету личност, пошто спава тако чврсто да ме уопште не чује. Шта!

Разгрну покриваче - дечака више није било!

Обазре се зачас по соби, нем од запрепашћења; тек тада запази да нема ни прња његовог штићеника на поче да бесни, да грми и да виче крчмара. Тога часа уђе у собу слуга са доручком.

— Говори шта је ово, ђавољи створе, или су ти часови избројани! - заурла војничина и тако дивљачки појури на слугу да се овоме у први мах завеза језик од страха и изненађења. - Где је дечак?

Муцајући и дрхтећи слуга му је дао тражена обавештења.

— Тек што сте отишли, ваше господство, када дотрча један младић и рече да је ваше господство наредило да дечак дође одмах к вама, на крај моста према Садерку. Доведох га овамо; и кад је пробудио дечака и пренео му вашу поруку, дечак прогунђа нешто што га узнемиравају "тако рано", како он то рече, али одмах навуче своје прње и оде са младићем, приметивши само да би било учтивије да је ваше господство

дошло лично него што је послало страно лице и тако...

— И тако си ти будала. Будала коју свако може да насади - семе ти се затрло! Можда још није доцкан. Можда нико и не жели зло дечаку. Идем да га доведем. Постави ти сто. Стани! Покривачи на кревету су били тако намештени, као да неко под њима лежи - да ли се то случајно десило?

— Не знам, добри мој господине. Видео сам да их младић нешто претура - онај што је дошао по дечака.

— Сто му громава! то су смислили да ме преваре - јасно као дан да су то урадили да би добили у времену. Слушај ти! Је ли младић би сам?

— Сасвим сам, ваше господство.

— Јеси ли сигуран?

— Сигуран, ваше господство.

— Прибери се, размисли на тенане, не пренагли, човече.

Пошто је мало размислио, слуга одговори:

— Кад је дошао, нико није био с њим; али сад се сећам, кад су њих двојица упали у гужву на мосту, како је један човек разбојничког изгледа испливао однекуда и баш кад им се приближавао...

— Шта онда? Изговори већ једном! - загрме нестрпљиви Хендон, прекидајући га.

— Баш онда се утопише у гомилу и нестадоше у њој, и више их нисам видео, пошто ме је позвао мој газда, који је беснео јер смо заборавили на бут који је писар наручио, а кунем вам се свим свецима да сам ја у тој ствари исто толико крив колико и дете у мајчиној угроби које би извели на суд због грехова почи...

— Губи ми се испред очију, блесане! Полудећу од твог блебетања! Стани! Куд' си наг'о? Зар не можеш да причекаш још који тренутак? Јесу ли отишли према Садерку?

— Баш на ту страну, ваше господство, јер, као што рекох, за онај одвратни бут, ако је криво дете у мајчиној утроби онда...

— Још си ту! И још блебећеш? Губи се док те нисам згромио! - Слуга ишчезе, Хендон крену са њим, прође поред њега и стушти се низ степенице, прескачући све по две одједанпут и мрмљајући? - То је урадио тај подли нитков који је тврдио да је он његов син. Изгубио сам

те, јадни мој мали луди господару - тешко ми је кад то помислим - а тако сам те заволео! Тако ми светог причешћа, нисам те изгубио! Нисам те изгубио, јер ћу земљу да прекопам док те опет не пронађем. Јадно дете, остаде му тамо доручак - а и мој, али сад нисам гладан - нек се мишеви сладе - брзо, брзо! то је лозинка! - Док је хитро крчио себи пут кроз бучну гомилу на мосту, он понови неколико пута у себи - та му се мисао стално врзмала по глави као да му је нарочито пријатна - гунђао је, али је отишао - да, отишао је, зато што је мислио да га Мајлс Хендон зове, слатки мој дечко - ни за кога другог не би он то урадио, знам ја то.

”Le roi est mort - Vive le roi“ ⁴

Пред зору истога јутра, још пре но што се свануло, Том Кенти се пробуди после тешког сна и отвори очи. Лежао је ћутке неколико тренутака, покушавајући да доведе у ред своје збркане мисли и утиске, и да им ухвати било какав смисао, затим ускликну весело али обазриво:

— Све ми је јасно, све ми је јасно! Хвала буди богу, најзад сам се пробудио! Приђи, радости! Ишчезни, жалости! Хеј, Нени! Бети! Ритните сламу на којој лежите и похитајте к мени, да чујете причу у коју нећете поверовати и о најчуднијем лудом сну који су ноћни духови измислили да би њиме зачарали душу човекову!... Хеј! Нени, чујеш ли ме! Бети!

Нека нејасна прилика се појави крај њега, и некакав глас се зачу:

— Хоћеш ли нас удостојити својих заповести?

— Заповести? ... О тешко мени, познајем твој глас! Реци - ко сам ја?

— Ко си ти? Уистини, синоћ си био принц од Велса; данас си мој најмилостивији господар, Едвард краљ Енглеске.

Том загњури главу у јастуке, мрмљајући тужно:

— Авај, то није био сан! Иди и одмори се, добри господине - остави ме самог са мојом тугом.

Том поново заспа, и ускоро је уснио овај весели сан. Учинио му се да је лето и да се игра сам на лепој ливади по имену Пољана Добричине, када се један патуљак, само стопу висок, са дугим црвеним залисцима и грбом на леђима, изненада појави пред њим и каза му: - Копај код оног пања. - Он учини што му овај рече и нађе дванаест нових светлих новчића - читаво благо! Али то није најлепше; јер

патуљак додаде:

— Познајем те. Ти си добар дечко, и ваљан; твојим патњама ће бити крај, јер је дан награде стигао. Копај овде сваког седмог дана, и увек ћеш наћи исто благо, дванаест светлих новчића. Али никоме ни речи - чувај тајну.

Патуљка нестаде, а Том одјури у Сметлиште са својим благом, говорећи у себи: - Сваке ноћи даваћу своме оцу по новчић; он ће мислити да сам га испросио, и биће задовољан, на ме неће више тући. Једном недељно даваћу по новчић добром свештенику који ме је поучавао, а мајци, Нени и Бети даваћу остала четири. И тако више нећемо гладовати и ићи у дроњцима, неће више бити страха, беса и злостављања.

У сну стиже до своје одвратне куће сав задихан, али су му очи сијале захвалним одушевљењем; баци четири новчића у крило мајке и повика:

— Ово је за тебе! Сви су за тебе, сваки појединачно! За тебе и за Нени и Бети. И поштено сам дошао до њих, нисам их ни испросио ни украо!

Срећна и изненађена мати привуче га на груди и узвикну:

— Касно је - је ли по вољи вашем Величанству да устане?

Ох! то није био одговор који је очекивао. Сан се подели на две половине - био је будан.

Отворио је очи - богато одевени први лорд спаваће собе клечао је крај његове постеље. Радост варљивог сна је ишчезла - јадни дечак схвати да је још заточеник и краљ. Одаја је била пуна дворана обучених у гримизне огртаче - та боја је била знак жалости - и племенитих слугу краљевих. Том седе у кревету и погледа кроз тешке свилене завесе у ово отмено друштво.

Настаде тешки посао облачења. Док се облачење обављало, један дворанин за другим би клекнуо пред малог краља, одао му поштовање и изразио сажалење због тешког губитка који га је задесио. А само облачење је текло овако: прво је Главни дежурни штитоноша узео кошуљу, коју је додао Првом лорду лова, који је додао Другом витезу спаваће собе, који је додао Управнику Виндзорске шуме, који је додао Краљевском канцелару ланкастерског војводства, који ју је додао

Управитељу Лондонске тврђаве, који је додао Управнику двора, који је додао лорду-адмиралу енглеске морнарице, који је додао Кентербериском надбискупу, који је додао Првом лорду спаваће собе, који је примио оно што је од ње остало и ставио је на Тома. Све је ово наше сирото заблудело јагњешце подсећало на гашење пожара када спасиоци додају један другоме ведро с водом. Сваки део његове тоалете имао је да прође овим спорим и свечаним путем; свечаност је према томе много уморила Тома; толико уморила да је осетио крајњу захвалност када је најзад угледао како његове дуге свилене чарапе почињу свој пут дуж реда великодостојника и схватио да се цела ствар приближава крају. Али се обрадовао пре времена. Први лорд спаваће собе примио је чарапе и хтео је управо да их навуче на Томове ноге, када му се лице одједном зајапури на брзо врати ствари у руке Кентербериског надбискупа погледавши га с пуно изненађења и шапнувши: - Погледајте, милорде! - што се односило на нешто у вези са чарапама. Надбискуп побледе, затим поцрвене, и додаде чарапе лорду-адмиралу морнарице, шапнувши: - Погледајте, милорде! - Адмирал додаде чарапе Наследном великом управитељу рубља и једва нађе довољно даха у своме телу да изусти: - Погледајте, милорде! - И тако с руке на руку разних великодостојника чарапе стигоше до Управника двора, Управника Лондонске тврђаве, Трећег заповедника краљевских гласника, Управитеља одеда, Краљевског канцелара ланкестерског војводства, Трећег помоћника Управника двора, Управитеља Виндзорске шуме, Другог витеза спаваће собе, Првог лорда лова - пропраћене увек истим запрепашћењем "погледајте! погледајте!" - док нису најзад стигле у руке Главног дежурног штитионоше, који, бледа лица погледа за тренутак у оно што је произвело сав тај ужас, затим промукло прошапта: - Тако ми живота, фали метални крај гајтана на превоју. Нека сместа ухапсе главног чувара краљевих чарапа и нека га одведу у Лондонску тврђаву! - после чега се наслони на раме Првог лорда лова и прибере ишчезлу снагу док нису донели нове чарапе без иједне оштећене жице у њима.

Али све има свој крај, па је тако и Том био у могућности да изађе из кревета. Одговарајући службеник је сипао воду, одговарајући службеник га је умивао, одговарајући службеник је стајао по страни и

држао пешкир у руци, и ускоро је Том срећно прошао кроз стање чишћења и био готов да прими услуге овог мајстора, изгледао је прекрасно у огртачу и оделу од црвеног сатена и шеширу с црвеним пером и био је леп као девојка. Затим крену свечано кроз гомилу дворана у собу за доручак; а ови су се, кад би он наишао, повлачили, ослобађајући на тај начин пролаз, и клекнули на колена. После доручка одведоше га с краљевском помпом, у пратњи великодостојника и његове гарде коју је сачињавало педесет витезова који су носили позлаћене бојне секире, у одају у којој се налазио престо, и он се ту лати решавања државних послова. Његов "ујак" лорд Хертфорд заузео место крај престола, да би својим мудрим саветом помогао краљевски ум.

Одбор састављен од славних људи које је именовао покојни краљ као извршиоце свога тестамена појави се да затражи од Тома одобрење за извесна своја акта - што је уствари била обична формалност, али још не потпуно формалност, пошто досад није било намесника. Кентербериски надбискуп поднесе извештај о одлуци коју је донео Одбор извршилаца тестамена, а која се односила на сахрану покојног најславнијег величанства, а заврши тиме што прочита потписе извршилаца тестамена, наиме: Кентербериског надбискупа; лорда канцелара Енглеске; Вилиама лорда Сент Џона; Џона лорда Расела; Едварда грофа од Хертфорда; Џона виконта од Лила; Катбера бискупа Дархамског.

Том није слушао - једна од првих одредаба документа привукла је његову пажњу. Он се када ју је чуо окренуо лорду Хертфорду и шапатом упитао:

- За који дан каже да су одредили сахрану?
- За шеснаести идућег месеца, господару мој.
- Па то је лудо. Зар ће се леш тако дуго одржати?

Сирото дете, за њега су били још нови краљевски обичаји, оно је навикло у Сметлишту да види како се на сасвим други начин журе да се што пре ослободе умрлих несрећника. Уосталом, лорд Хертфорд успе да с неколико речи смири његов дух.

Један од државних секретара поднесе одлуку одбора којом се за сутра у једанаест часова заказује пријем страних амбасадора, и

затражи краљев пристанак.

Том се окрете и погледа упитно Хертфорда, који му шапну:

— Ваше величанство може да одобри. Они долазе да изразе осећања својих краљевских господара због тешке несреће која је задесила вашу милост и енглеску краљевину.

Том учини као што му је речено. Један други секретар стаде да чита извештај који се односио на трошкове домаћинства покојног краља, који су се попели на 28.000 ливара, за протеклих шест месеци - суму тако високу да је Тому стао дах у грлу; дах му стаде у грлу још једном када чу да 20.000 ливара од овог новца још дугују и да их нису исплатили; и још једном када изнесоше да су краљеви ковчези скоро празни и да је његових дванаест стотина слугу доведено у незгодан положај због плата које им се дугују. Том проговори као неко ко је крајње забринут:

Однеће нас све ђаво, то ми је јасно. Треба да потражимо и узмемо неку мању кућу и да отпустимо слуге, пошто и иначе нису ни од какве користи већ само развлаче посао, и збуњују човека услугама које вређају дух и срамоте душу, јер не приличе човеку већ само луткама, које немају ни памети ни руку да саме себи помогну. Сећам се једне кућице која се налази прекопута пијаце с рибом, крај Билинтсгејта...

Један јаки стисак његове руке заустави Томов луцкасти језик и натера му црвенило у лице; али се ни на једном лицу није могло видети да је овај чудни говор запажен и да је на њега обраћена пажња.

Један секретар поднесе извештај да је што се тиче краљеве жеље изражене у тестаменту да се грофу од Хертфорда додели степен војводе и његовом брату сер Томасу Сејмуру степен пера, на према томе Хертфордовом сину степен грофа, заједно са сличним унапређењима заслужних слугу Круне, Одбор одлучио да се одржи заседање 16. фебруара на коме ће се обнародовати и потврдити ове почести, и да је у међувремену, јер покојни краљ није доделио писменим путем имања потребна за одржавање ових достојанства, Одбор, знајући његове личне жеље у том погледу, мислио да ће правилно поступити ако додели сејмуру "500 фунти земље", а Хертфордовом сину "800 фунти земље и 300 фунти од прве идуће бискупске земље која остане без власника" с чиме се садашње

величанство саглашава.

Том је управо хтео да извали нешто о томе како је боље прво исплатити дугове покојног краља, а после профућкати сав тај новац; али га премудри Хертфорд благовремено такну по руци и спасе ове глупости; због чега он, пун унутрашњег незадовољства, даде свој краљевски пристанак, али га не пропрати ни једном речи објашњења. Док је тако седео и размишљао о лакоћи са којом је чинио ова изванредна и блистава чуда, једна срећна мисао му паде на ум: зашто не би направио своју мајку војвоткињом Сметлишта и подарио јој какво пољско имање? Али једна тужна мисао одагна ову у истом тренутку: он је био краљ само по имену, а ови озбиљни старци и великодостојници били су његови господари; за њих је његова мати била производ само једног болесног ума; они би просто саслушали његов предлог не верујући сопственим ушима, а затим би послали по лекара.

Глупави посао се са досадом одвијао. Читали су молбе, прогласе, одлуке, и све врсте проливених, досадних и пуних понављања списа који се односе на јавне послове; и на крају Том уздахну с болом у души и промрмља у себи: - Чиме ли сам се то огрешио, те ме је добри бог одвојио од цветних поља, слободног ваздуха, и сунчеве светлости, и затворио овде начинивши ме краљем и ожалостивши ме толико? - Затим се његова јадна отежала глава наже нешто мало, а тренутак касније спусти на рамена; и заустави се државни посао, јер није било високог чиниоца, није било силе која ће потврђивати та акта. Све умуче око уснулог дечка, а државни мудраци престадоше са својим већањима.

Пред подне, Том је, по допуштењу својих чувара Хертфорда и Синџона, провео један пријатан сат у друштву леди Елизабет и мале леди Џејн Греј, мада је на расположење принцеза утицао велики ударац који је задесио краљевску кућу. А на крају посете његова "старија сестра" - у историји касније позната као "крвава Марија" - следила му је срце свечаним разговором који је по његовом мишљењу имао само ту заслугу што је био кратак. Морао је само неколико тренутака да остане сам са собом, затим пустише пред њега једног слабуњавог дечка од око дванаест година, који је, са изезетком као снег белог

оковратника и чипки по ивицама рукава, био обучен сав у црно - црн му је био прсник, црне чарапе, црно све остало. Није носио знаке жалости, већ је на рамену имао некакав чвор од црвених трака. Корачао је неодлучно, гологлав и повијене главе, и кад стиже пред Тома паде на једно колено. Том је мирно седео и посматрао га озбиљно за тренутак. Затим му рече:

— Устани дечаче, ко си ти? Шта желиш?

Дечак устаде, стаде с елегантном природношћу, али с изразом забринутости на лицу. Он проговори:

Ти ме се извесно мораш сећати, господару. Ја сам дечак кога туку бичем уместо тебе.

— Дечак кога туку бичем уместо мене.

— Ја главом, ваша милсоти. Ја сам Хамфри -Хамфри Марло.

Том схвати да се овде ради о ствари с којом је требало да га његови чувари мало упознају. Његов положај је био тугаљив. Како да поступи? Да се прави као да га не познаје, а затим да се сваком својом речи ода да никада раније није чуо за њега? Не, то би било погрешно. Паде му једна мисао на ум: случајеви као што је овај могу се од сада чешће догађати, јер ће хитни послови често одстрањивати Хертфорда и Синџона, пошто су чланови Одбора за извршење тестаментa; било би због тога можда добро да сам направи план за сналажење у овако хитним случајевима. Тако је, то би било паметно - могао би то да испроба на овом дечку, и да види какав ће успех постићи. Зато превуче неколико пута збуњено руком преко чела, на изусту:

— Чини ми се одиста да те се нешто сећам - али ми се ум заплео и помутио због несрећа које су ме...

— Тешко мени, јадни мој господару! - узвикну с пуно осећања дечак; а у себи додаде: - Уистину је онако како причају - ум му се, јаднику, помутио! Али нека ме зла коб сустигне, како заборављам! Рекли су да се човек мора правити као да не примећује да му се какво зло догодило.

— Чудновато је како ме издаје памћење ових дана, - рече Том. - Али не обраћај пажњу на то - ја се брзо присећам - и најмања ситница помаже ми често да се сетим ствари и имена која сам заборавио. (И не само њих, одиста, већ и таквих о којима никада раније нисам слушао -

као што ће се овај дечак уверити). О чему се дакле ради?

— Ради се о ствари врло мало важној, господару мој, на ипак ћу је додирнути ако је по вољи вашој милости. Пре два дана, када је Ваше величанство погрешило три пута у грчком - у јутарњим часовима - да ли се сећате?

— Да, чини ми се да се сећам. (Ово није уосталом лаж - да сам стварно имао час грчког, ја не бих погрешо три пута, већ четрдесет пута). Да, сећам се, настави само.

— Учитељ, који је би обесан због такве аљкавости и тупавости, како се сам изразио, обећао је да ће ме због тога ваљано истући бичем и...

— Да ће те истући бичем? - рече Том који није могао доћи себи од чуђења. - Зашто би он тукао тебе бичем због мојих погрешака?

— Ах, ваша милост је опет заборавила. Он увек туче бичем када ти не знаш своје лекције.

— Тачно, тачно - заборавио сам. Ти си ми давао приватне часове - на ако би се дешавало да не знам, он је закључивао да си ме слабо поучавао, и...

— Ох, господару мој, какве су то речи? Ја, најсмернији од твојих слугу, да се усудим да тебе поучавам?

— Па у чему је онда твоја срамота? Каква је ово загонетка? Јесам ли одиста ја полудео, или си то ти? Објасни - говори.

— Али, добри мој господару, нема у томе ничега што би требало објаснити. Нико не може да дигне руку на свету личност принца од Велса. Када он према томе греши, ударци падају на мене. И добро је што је тако и право је, јер бих иначе изгубио службу која ме хлебом храни.

Том је гледао у мирног дечака, размишљајући у себи: - Гле, како је то чудна ствар - врло необичан и занимљив занат. Изненађујем се да нису изнајмили неког дечка који ће се чешљати и облачити уместо мене - нека би небо дало да то учине! - а ако то учине, ја ћу узети своју батину на себе, и захвалити господу на тој промени. - Затим упита гласно:

— А јеси ли добио батине, јадни пријатељу, као што су то обећали?

— Нисам, добро моје величанство, било је одређено да ме данас

туку, али би могло да се деси да промене одлуку због жалости која нас је задесила. Не знам ништа, и зато сам се усудио да дођем до вас и да подсетим вашу личност на љубазно обећање да посредујете у моју корист...

— Код учитеља? Да ти опрости батине?

— Ах, ти се сећаш!

— Сећање ми се поправља, видиш. Буди спокојан - нико неће таћи твоја леђа - ја ти за то добар стојим.

— Ох, хвала, добри мој господару, - повика дечак и опет паде на колено. - Можда се сувише усуђујем, али...

Видећи да Хамфри оклева, Том га охрабри да настави, изјавивши да је " благонаклоно расположен".

— Онда ћу све рећи, јер ми то лежи на срцу. Пошто ти ниси више принц од Велса већ краљ, ти можеш да наредиш шта хоћеш, јер нема никога ко ти може рећи не. Нема према томе разлога да ти продужиш да мучиш себе досадним учењем, већ ћеш спалити своје књиге и посветити се стварима мање заморним. Али ако се то деси, ја ћу пропасти заједно са својим сиротим сестрама!

— Пропасти? Молим те, како?

— Моја леђа су мој хлеб, добри мој господару! Ако останем без посла, умрећу од глади. Ако ти престанеш да учиш, ја ћу изгубити службу, неће ти требати дечак кога ће уместо тебе тући бичем. Не отпуштај ме од себе!

Тома дирну ова узбудљива невоља. Он проговори са правим краљевским изливом племенитости:

— Не узбуђуј се више, дечаче. Твоја ће служба бити стално твоја и твојих потомака, од данас на довека. - Затим удари дечака лако по рамену равном страном мача и узвикну: "Устани Хамфри Марлоу, Велики наследни дечаче кога туку бичем енглеске краљевске куће! Одагнај тугу - прихватићу се поново својих књига, и учићу тако да ће одиста морати да утроструче твоју награду, толико ће се увећати твој посао.

Захвални Хамфри одговори с пуно жара:

— Хвала, најплеменитији господару, твоја краљевска издашност далеко премашује моје најнескромније снове о срећи. Ја ћу од сада

бити непрекидно срећан, а када мене нестане биће то сви моји наследници.

Том је био довољно бистар да схвати да се пред њим налази дечак који би му могао бити од користи. Охрабрио је Хамфрија да говори, а он му ни у чему није противречио. Овај је био очаран јер је веровао да помаже у Томовом "лечењу". И одиста кад год би Тома подсетио на разне појединости у вези с његовим искуствима и доживљајима у краљевској учионици и било где у дворцу, увек би опазио да је његов болесни ум постајао способан да се сасвим јасно "сети" тих околности. После једног сата разговора Том нађе да је прикупио врло драгоцену обавештења о личностима и стварима у вези с двором; те тако одлучи да из овог извора црпе обавештења сваког дана; на због тога нареди да се Хамфрију дозволи приступ у краљевска приватна одељења кад год је у могућности да дође, само ако величанство Енглеске није заузето с другим људима. Тек што је Хамфрија отпустио, а лорд Хертфорд стиже с новим невољама по Тома.

Он саопшти да су чланови Савета, плашећи се да по нека претерана вест о краљевом пољуљаном здрављу није избила на јавност и допрла до иностранства, мислили су да ће бити паметно и добро ако би кроз дан или два његово величанство почело да ручава јавно. У случају да зле вести већ круже, његов здрав изглед и чврст корак, ако само обрати пажњу на мирноћу понашања и природност и складност држања, много ће више умирити општу узнемиреност него ма који други план који би се могао препоручити.

Затим гроф стаде, врло обазриво, да поучава Тома о томе како се треба понашати у свечаним приликама, извињавајући се стално што га "подсећа" на ствари које су му врло добро познате. Али на његово велико задовољство испале да је Тому у том погледу врло мало потребна помоћ - он се у том погледу користио Хамфријем: овај му је поменуо да ће кроз који дан морати да почне јавно да ручава, а исто то је прокљубио и из лакокрилог дворског ћаскања. Наравно да Том о овим чињеницама ни речи није поменуо.

Видевши да се краљево памћење тако поправило, гроф се усуди да га мало провери, да као случајно утврди колико је у том погледу напредовало. Резултат је ту и тамо, по појединим питањима - по

питањима о којима се обавестио код Хамфрија - био задовољавајући, и све у свему узевши лорд је био врло задовољан и охрабрен. Толико је одиста био охрабрен да се осмелио и упитао гласом пуним наде:

— Сада сам уверен да ће се, ако само ваше величанство још мало напрегне своје памћење, решити загонетка државног печата - губитка који је јуче био од важности, мада данас то није, пошто се његова служба завршила са животом покојног краља. Да ли је по вољи вашој милости да учини тај покушај?

Том се опет нашао у неприлици. Државни печат је било нешто о чему уопште није знао. Пошто се неколико тренутака двоумио, он подиже невино поглед и упита?

— На шта је личио, милорде?

Гроф се, скоро неприметно, трже мрмљајући у себи: - авај, ум му се опет помутио! Погрешио сам што сам га терао да се напреже. - Затим вешто скрену разговор на друге ствари, у намери да одстрани Томове мисли од несрећног печата - а то му није било тешко да постигне.

Том као краљ

Идућег дана дођоше страни изасланици у пратњи својих блиставих пратилаца, а Том је седео на престолу и примао их са свом величанственошћу, и достојанственошћу. Призор је био тако величанствен да су му се у почетку очи сијале а машта горела од задовољства, али су разговори били дуги и жалосни, а ни већина говора није била боља, те тако оно што је почело као задовољство ускоро постаде досада и чежња за домаћим миром. Том је изговарао речи које би му Хертфорд с времена на време шапнуо, напрежући се да својом улогом задовољи свога стараоца, али ове ствари су му биле тако нове и он се осећао тако лоше да је своју улогу одиграо са осредњим успехом. Наоко је изгледао прилично као краљ, али је по расположењу било далеко од тога да се осећао као краљ. Зато је одахнуо душом тек када се свечаност свршила.

Већи део дана му је "пропадао" - као што се сам у себи изражавао - у пословима који су се односили на његову краљевску службу. Чак би се и за она два сата која је проводио у принчевским разонодама и одмору пре могло рећи да су му били кулук него ма шта друго, јер су га спутавала разна ограничења и разни свечани прописи. Па ипак, могао је да остане по читав сат насамо са дечком кога су тукли уместо краља, и то је сматрао чистим ћаром, јер му је тај сат доносио и забаве и корисних обавештења.

Трећи дан Том Кентијевог краљевања, дошао је и .прошао као што су и прва два прошла, али му се чело у извесном смислу нешто разведрило, јер се више није осећао онако нелагодно као у почетку; почео је помало да се навикава на своју средину и околину; окови су га још жуљали, али мање; нашао је да га сваким часом који прохуји изнад

његове главе све мање муче и збуњују величина и почасти које му изражавају.

Па и четврти дан би дочекао ведра чела да није било једне страшне ствари - тог свечаног ручка с којим је тај дан требало управо да почне. Било је крупнијих ствари на програму за тај дан - требало је тога дана да председава у Савету и да саопшти своје назоре и заповести у погледу политике која се имала примењивати у односу на разне стране земље расуте ближе и даље по земљином шару; истог дана имала је да обави формалност бирања Хертфорда на високи положај лорда намесника; и друге значајне ствари биле су одређене да се обаве тог четвртог дана. Али је за Тома све то било безначајно у поређењу са једним јединим мучењем које је имао да издржи са ручавањем пред толиким мноштвом радозналих очију које ће се приковати за њега и толиким мноштвом устију који ће шапатом саопштавати једне другима утиске које буде оставио на њих - а исто тако и погрешке, ако му се деси несрећа да их направи.

Па ипак, ништа није могло спречити тај дан да не стигне, и он је стигао. Том је стално био тужан и расејан, и никако се тог осећања није могао да отресе. Јутарње дужности су му везивале руке и замарале га. Опет је осетио како га свом тежином притиска његово заточеништво.

Није било још подне, а он се већ налазио у пространој свечаној одаји за пријеме и разговарао са грофом Хертфордом очекујући с досадом када ће на часовнику избити сат одређен за свечани пријем знатног броја великодостојника и дворана.

Не прође дуго а Том се одшета до прозора и стаде да гледа шта се дешава на улици која је водила поред дворске оgrade. И не би се могло рећи да је гледао без радозналости. Напротив, гледао је као човек који је свим својим срцем чезнуо да се лично умеша у ту гунгулу и слободу. И у том тренутку на друму се појавише у нереду први редови бучне гомиле састављене од људи, жена, деце који су припадали најнижем и најсиромашнијем слоју.

— Волео бих - узвикну он са свим жаром који деца у таквим приликама показују - да знам шта их је то толико узбудило!

— Ти си краљ, и твоје је да заповедаш, - одговори му свечано гроф

поклони се. - Да ли ми Ваша милост допушта да извршим наређење?

— О, како да не! Са највећим задовољством! - узвикну, узбуђено, Том и помисли самозадовољно у себи: - Па није баш тако страшно бити краљ; има и то својих задовољстава и добрих страна.

Гроф дозвољава једног пажа и посла га капетану страже с наредбом:

— Да се гомила заустави, јер тако краљ заповеда, и припита шта је то толико узбуђује!

Неколико тренутака касније дуги ред краљевих гардиста, у оклопима од блиставог челика, пројури кроз капију и препречи пут гомили. Затим стиже гласник и извести да је гомила пратила једног човека, једну жену и једну девојчицу које су водили на губилиште зато што су учинили злочин против безбедности и угледа краљевине.

Осудили на смрт - и то какву страшну смрт - ове несрећнике! Срце му се цепало при самој помисли. Обузе га сажалење у толикој мери да заборави на све остале околности: није му ни на крај памети било да су се ова три злочинца можда огрешила о законе земаљске или оштетила своје жртве, мислио је једино на губилиште и на страшну судбину која се спустила на главе осуђеника. Толико се био забринуо да је за тренутак заборавио да ни сам није прави краљ већ његова варљива сен. И пре него што би се тога сетио он и не размишљајући викну:

— Доведите их к мени!

Затим поцрвене као паприка, а на уста му покуљаше речи извињења, али приметивши да његове речи нису изненадиле ни грофа ни дежурног пажа, пригуши речи које умало што није изговорио. Паж се најприродније поклони и удаљи из собе да пренесе заповест.

Том се сав сијао од поноса, и поново му паде на ум да није баш тако лоше бити краљ. Он помисли у себи: - Осећам се као што сам се осећао када сам читао приче које ми је давао стари свештеник, и замишљао да сам краљевић, кројећи законе и издајући заповести свима око себе: "Учини ово, учини оно", а нико није смео да се супротстави мојој вољи.

Врата се у том тренутку широм отворише. Стадоше да пријављују једну за другом особе са звучним титулама, а ове се одмах затим указаше на прагу, те се тако одаја за час испуни отменим и

племенитим светом. Али Том је једва примећивао присуство ових људи, толико се био узбудио и занео због оне друге много занимљивије ствари. Седе, одсутно, у владарску столицу, и управи поглед к вратима с изразом нестрпљивог очекивања. Присутни, приметивши то, пожуреше се да му не сметају, на стадоше да чаврљају једни с другима, час о државним пословима час о дворским сплеткама.

Ускоро се зачу бат војничких корака који су се приближавали и у одају уђоше три осуђеника и шерифов помоћник, а за њима неколико гардиста. Шерифов помоћник клече пред Тома, затим устаде и заузео место по страни; три осуђеника клеклоше такође, и остадоше тако клечући; гардисти стадоше иза Томовог седишта. Том је радознано загледао хапшенике. Човеково одело а и изглед учинше му се некако познати. - Ко зна, можда сам га негде и видео... али не могу да се сетим ни где ни када - мислио је Том у себи. Управо у том тренутку човек подиже брзо свој поглед и још брже га спусти, јер није могао да поднесе величанствени поглед владоца. Али је тај тренутак био довољан да му сагледа цело лице. Он рече у себи: - Сад ми је јасно, ово је онај странац што је на Нову годину, по оном ветру и невремену извадио Џаилза Вилпа из Темзе и спасао му живот. Било је то храбро и добро дело. Штета што се није задржао на таквим делима; јер не би упао у ову несрећу... Сећам се добро и дана и часа, јер ме је један сат касније, када је избило једанаест, баба Кенти тако излемала да је у поређењу с тим све што ми се пре тога десило и све што је после тога дошло било обично миловање и мажење.

Том нареди да жену и девојчицу одведу за часак. Затим се обрати шерифовом помоћнику:

— Добри господине, шта је овај човек згрешио?

Чиновник клече и одговори:

— Он је, ваше величанство, отровао једног од ваших поданика.

Ове речи пољуљаше из темеља Томово сажаљење према хапшенику и дивљење према смелом спасиоцу дечка који се давио.

— Је ли то доказано? - упита он.

— Потпуно, ваше величанство.

Том уздахну и изусту:

— Одведите га - заслужио је смртну казну. Штета, јер је био добра

срца..хоћу, овај, рећи да тако изгледа!

Хапшеник склопи изненада руке са таквом силином и поче да их ломи тако очајнички и у исто време стаде да преклиње "краља" овим испрекиданим и очајничким речима:

— О добри мој краљу, смилуј се бар на мене као човека, ако не можеш да се смилујеш на мој удес; јер ја сам невин, а оно чиме ме терете није стварно ни доказано. Али ја не говорим о томе. Мене су осудили и то се не може изменити. Али у свој својој несрећи ја молим за једну милост, јер је моја осуда више него што могу да поднесем. Сажали се, добри мој краљу и услиши милостиво моју молбу - нареди да ме обесе!

Том се збуни. Није ово очекивао.

— Сто му мука, чудне ли милости! Зар те нису на то осудили?

— О нису, добри мој господару! Наредили су да ме живог скувају!

Ове су страшне речи толико изненадиле Тома да је управо скочио са фотеље. И само што је успео да се прибере повикао је:

— Нека буде како желиш, несрећниче! Да си отровао и сто људи не би требало да умреш таквом смрћу.

Хапшеник обори главу к поду и стаде да живо захваљује и заврши:

— Ако ти се икада догоди несрећа - а не дао бог да се то деси! - нека би дао бог да се тога сете и да те за то награде!

Том се обрати гроду Хертфорду и упита га:

— Милорде, је ли могуће да постоји законска основа да се изрекне овако свирепа осуда?

— Постоји, ваша милости, и односи се на троваче. У Немачкој коваче лажног новца осуђују на кување у уљу - али их не бацају одмах у казан, већ их конопцем спуштају постепено, лагано: прво стопала, на ноге, на...

— О, престани молим те, не могу то да поднесем! - повика Том и покри очи рукама да би одагнао слику, - Преклињем ваше господство да нареди да се измени тај закон - о, нека никада више ти јадници не издахну у тим мукама.

По грофовом се лицу расу захвалност, јер је и сам по природи био милостив и племенит - што није био чест случај са људима његове класе у то дивље доба.

— Ове племените речи ваше милости запечатиле су судбину тога закона. У историји ће то остати забележено на част вашег краљевског дома.

Шерифов помоћник хтеде да одведе хапшеника. Али му Том даде знак да причека, и додаде:

— Добри господине, хтео бих боље да се упознам са овим случајем. Хапшеник је рекао да његов злочин није потпуно доказан. Испричај ми шта знаш.

— Ако је по вољи вашој милости, на суду је доказано да је овај човек у засеоку Ајлингтон ушао у кућу у којој је лежао болестан човек. Три сведока тврде да је то било у десет сати ујутру, а два кажу да је то било неколико тренутака касније. Болесник је у том тренутку био сам и спавао је. А овај се човек убрзо вратио и продужио пут. Није прошао ни један сат, а болесник је умро грчећи се и гушећи се.

— Је ли неко видео да му је дао отрова? Јесу ли нашли отров?

— Не може се, господару мој, рећи да су га нашли.

— Како онда уопште знају да му је дао отрова?

Ако је по вољи вашем величанству, лекари тврде да се тако умире само од отрова.

Био је то озбиљан доказ - у оно непросвећено доба. Том је осетио сву његову тежину на је додао:

Лекари знају свој посао - они се свакако не би преварили. Ствар одиста не изгледа повољно по овог јадника.

— То међутим није било све, ваше величанство. Има још и горе. Многи су посведочили да је једна врачара, која је напустила село, не знајући у ком правцу, предсказала, и говорила поверљиво, да ће болесник *умрети од отрова* - шта више, да ће му тај отров дати неки странац, смеђе косе обучен у похабано и обично одело. А овај хапшеник потпуно одговара опису. Молим ваше величанство да обрати пажњу на околност да је злочин предсказан.

У те сујевверне дане ово је био један доказ необориве снаге. Том је осетио да ту нема помоћи. Ако докази нешто вреде, кривица овога човека је била очигледна. Но он ипак пружи хапшенику једну могућност рекавши му:

Ако можеш ма шта да кажеш у своју одбрану, говори.

— Ништа не могу да кажем, краљу мој што би могло да ми користи. Ја сам невин, а међутим не могу то да докажем. Ја немам пријатеља, иначе бих могао да докажем да тога дана не само да нисам био у Ајлингтону, већ да сам тога часа био на неколико миља далеко од њега. Шта више, могао бих да докажем, краљу мој, да у том тренутку нисам *одузео* живот, како они тврде, већ да сам *спасао* живот једном дечку који се давио...

— Тренутак! Када се то, шерифе, десило?

— У десет сати изјутра, или неколико минута касније, на саму Нову годину, најславнији...

— Пустите одмах хапшеника на слободу - то вам ја као краљ наређујем.

Том поново поцрвене, јер овај испад није баш био много краљевски, и зато се пожури да ову брзоплетост забашури што је боље могао.

— Доводи ме до беса помисао да могу да обесе човека на основу тако ништавних, сулудих доказа!

Двораном се расу тихи шапат пун дивљења. Али то дивљење није било због одлуке коју је Том донео, јер је међу присутнима било мало оних који су сматрали да је и правилно и корисно ослободити тровача чија је кривица на суду доказана. Не, они нису могли ни да се са тим сложе, ни да се томе диве. Они су се дивили умним способностима и срчаности које је Том показао. Неке од тихо изговорених опаски односиле су се на то:

— Не, није он луд. Ум му је потпуно здрав.

Са колико је само здравог разума постављао питања! Како је само одсечно и заповеднички водио целу ствар, и колико је тиме личио на себе из ранијих дана!

Оздравио је, хвала богу! Пред нама није слабић, већ краљ. Исти је као и његов покојни отац.

Сви су били толико одушевљени Томом да је нешто од тога морало допрети и до његових ушију. Он се због тога сасвим ослободио, на чак и врло расположио.

Но не треба мислити да су ове пријатне мисли и осећања били јачи од његове младалачке радозналости. Он је страшно желео да сазна каква су то злодела могле да почине ова жена и девојчица. Зато нареди

да доведу пред њега ова престрашена и уплакана створења.

— Шта су оне учиниле? - упита шерифа.

— На њиховим је душама, ваше величанство, тежак злочин који је потпуно доказан. Судије су због тога одлучиле да буду, као што закон прописује, обешене. Оне су се продале ђаволу - у томе је њихов злочин.

Том слеже раменима. Зар га стари свештеник Ендрју није учио да презире људе који се баве овако одвратним стварима? Па ипак хтео је да засити своју радозналост. Зато упита:

— Где су то учиниле? И када?

— Једне децембарске ноћи, тачно у поноћ, у једној порушеној цркви, ваше величанство.

Том поново слеже раменима.

— Ко је био присутан?

— Једино оне две, ваша висости - *и онај трећи*, наравно.

— Јесу ли то саме признале?

— Не, наравно да нису, величанство. Оне то поричу.

— Па како сте онда, молим те, то сазнали?

— Сведоци су их видели како су се упутиле онамо, ваше величанство. Ово је изазвало сумњу, а страшне последице су оправдале и потврдиле ту сумњу. Нарочито је било очигледно да су, помоћу злих духова с којима су биле у дослуху, изазвале олују која је уништила сав тај крај. Око четрдесет сведока тврди да је била олуја, а није тешко наћи и хиљаду сведока, јер нема човека који није запамтио олују, пошто су сви од ње настрадали.

— То је, неоспорно, довољан доказ. - Том стаде да размишља у себи о овом тешком доказу нитковлука ових жена, на упита:

— А је ли и жена страдала од олује?

Неколико угледних стараца који су се нашли у том скупу климнуше потврдно главама исказујући на тај начин колико је по њиховом мишљењу питање мудро постављено. Али шериф није приметио од какве је важности то питање. Он одговори с непосредном простосрдачношћу:

— Како да није, ваше величанство, и више но остали. Олуја јој је однела кућу, те су тако она и њено дете остале без крова над главом.

— Чини ми се да је скупо платила свој споразум с ђаволом. Да је само један новчић дала, па би је то скупо стало. А то што је продала своју душу, и душу свога детета ђаволу, доказује само да је умоболна. А ако је умоболна, она не зна шта чини, на према томе не може бити крива.

Старци климнуше потврдно главом на овај нови доказ Томове мудрости, а неко од присутних шану: Ако је истина оно што се прича да је краљ луд, онда бих ја многим могао пожелети да им се провиђење смилује на да буду исто толико луди.

— Колико година има девојчица? - упита Том.

— Девет година, ако је по вољи вашем величанству.

Том се обрати једном ученим судији с питањем:

— Може ли, милорде, по енглеским законима да једно дете склопи уговор по коме ће продати себе?

— Закон не допушта, добро мој господару, да се дете упушта или меша у ма какав озбиљнији посао, јер сматра да његов жутокљуни мозак није способан да се носи са старијима од себе који су и зрелији и покваренији. *Нечастиви* може да купи то дете, ако му је по вољи, и дете може да пристане на то, али не може да га купи Енглец. У овом последњем случају уговор ће се сматрати безвредним и ништавним.

— Не изгледа ми много хришћанска, а није ни нарочито вешто склепана та законска одредба по којој се енглеским грађанима поричу права која се широкогрудо дају ђаволу! - повика Том свим жаром своје честите душе.

Овај нови обрт у ситуацији изазва код многих смешак одобравања, и многи се потрудише да га добро запамте како би могли да га понављају у двору као доказ Томове оригиналности, а исто тако и као доказ напретка ка духовном оздрављењу.

Жена је била престала да јеца, и гутала је Томове речи с крајњом пажњом, а зрачак наде почео је да је обасјава. Том је то запазио, и то је у великој мери појачало његову наклоност према овој жени која је била у опасном и незавидном положају.

— Како су изазвале олују?

— Скинуле су чарапе, величанство.

Ово изненади Тома, а истовремено и распали његову грозничаву

радозналост, те упита страсно:

— Па то је изванредно! Могу ли оне увек да изазову олују кад скину чарапе?

— Увек, господару мој - односно ако жена то жели, и ако, било у себи или гласно, изговори потребне речи.

Том се окрете жени и оштро јој заповеди:

— Покажи своју моћ. Хоћу да видим олују!

Сви присутни одједном побледеше - толико је сујеверје било распрострањено - и зажелеше, мада то нико није смео да каже, да се што пре удаље. Али Том ништа од свега тога није приметио, јер га је занимала само обећана несрећа. Приметивши како га жена гледа збуњено и запањено, он додаде подстичући је:

— Не плаши се. Ти нећеш бити крива, бићеш шта више слободна, нико неће смети да те се дотакне. 'Ајде, покажи своју моћ.

— О, милостиви мој краљу, али ја немам те моћи; мене су лажно оптужили.

— Још те држи страх. Не плаши се, неће ти се никакво зло десити. Изазови олују ма и најмаљу, не тражим да буде ни велика ни опасна, више чак волим једну малу малецну. Учини то и спаси себи живот. Изаћи ћете ти и дете одавде слободне, јер ће ти краљ опростити кривицу и нико у држави неће смети да те дирне ни да ти каже ружну реч.

Жена се сруши на под и стаде у сузама да доказује да нема моћи да изврши то чудо, које би иначе радо учинила јер би свим срцем хтела да спасе живот детету и пристала да изгуби свој, ако би само таква милост могла да се добије и ако се она не би косила с покорношћу краљевој вољи.

Том понови заповест, а жена стаде опет да уверава како то није у њеној моћи. Најзад Том проговори:

— Мислим да је ова жена рекла истину. Кад би моја мајка била на њеном месту и кад би одиста располагала том ђаволском моћи, она не би ни тренутка оклевала да изазове олују само ако би тиме могла да спасе мој бедни живот. И пошто сам уверен да су све мајке направљене на исти калуп, пуштам те на слободу, тебе и твоје дете, добра жено, јер мислим да си невина. А сада када си слободна, немој да се плашиш,

већ скини чарапе и изазови олују, богато ћу те наградити!

Несрећница стаде да се захваљује на сав глас, и покуша чак и да изврши наређење, док је Том гледао и с жудњом и нестрпљењем, које је - морамо признати - кварио по мало страх; за дворане пак морамо рећи да су показивали отворене знаке узнемирености и нелагодности. Жена скиде чарапе са својих ногу и са ногу своје девојчице, и учини све што је било у њеној моћи да се на краљевој племенитости захвали једним земљотресом - али све то ничим не уроди већ изазва опште разочарање. Том уздахну и проговори:

— Ти се, добра душо, немој узнемиравати што те је твоја моћ напустила, већ иди мирно својим путем. А ако ти се икада та моћ поврати, сети ме се и пошаљи ми једну добру олују.

Свечани ручак

Час ручку се приближавао. Али, за дивно чудо, мисао о ручку једва да је нешто узнемирила Тома; у сваком случају није га ни мало ужасавала. Јутарња искуства су у необичној мери подигла његово самопоуздање. Сити мишић се после четири дана навикао на свој необични стан боље него што би одрасла особа то учинила за месец дана. Никад се дечја способност прилагођавања околностима није успешније доказала.

Искористимо журбу у огромној сали за гозбе да је добро разгледамо и пустимо Тома да се спрема за ову јединствену прилику у којој треба да остави најбољи утисак. То је једна огромна просторија, са позлаћеним стубовима и колонадама, и зидовима и таваницама у сликама. На улазу стоје високи гардисти, непомични као кипови, обучени у богата и сликовита одела, држећи халебарде у рукама. На високој галерији која се пружа свуда око сале налазе се свирачи и густа гомила грађана оба пола, сјајно обучених. У средини одаје на узвишеном подијуму је Томов сто. А сада дајмо реч старом летописцу:

"У одају улази један племић са палицом у руци, а са њим још један који носи асталски чаршав. Обојица ће с изразима највећег обожавања клекнути три пута, а други ће разастрти чаршав преко стола. Затим ће се обојица повући, пошто претходно опет клекну. После њих ће ући друга двојица од којих ће један имати палицу у руци, а други носити сланик, тањир и хлеб. Пошто клекну као што су прва двојица учинила и ставе на сто оно што су донели, обојица ће се повући исто онако свечано као и прва двојица. Најзад стижу два властелина, богато одевена. Један од њих носи нож помоћу кога ће се пробати јела која ће изнети пред краља. Он ће клекнути три пута и прићи и трљати сто

хлебом и сољу, са таквим страхопоштовањем као да их сам краљ гледа!" ⁵

Овим су свршене претходне свечане радње. Затим се из дна ходника чује далеки одјек ловачког рога и нејасан узвик: "Места за краља! Пролаз за његово величанство!" Ови се повици сваки час понављају - и ускоро ће, такорећи пред нашим лицима, одјекнути ратни звук и разлећи се узвик: "Пролаз за краља!" У том се тренутку блистава поворка појављује, и одмереним кораком пролази у строгом реду кроз врата. Дајмо опет реч летописцу:

"Прво улазе племићи, барони, грофови, кнежеви реда подвезице, сви богато одевени и гологлави. Затим се појављује канцелар у пратњи два племића од којих један носи краљевски скиптар, а други државни мач у црвеним корицама, украшен златним љиљанима, са врхом окренутим на више. После њега стиже сам краљ -кога, чим се појави, поздрављају дванаест труба и безброј добоша силном добродошлицом, а на галеријама сви устају са седишта и кличу: "Спаси боже краља!" После краља улазе племићи из његове личне свите, док с његове леве и десне стране ступа његова почасна стража, његових педесет племића-гардиста који носе у рукама позлаћене бојне секире."

Све је то било и сјајно и прекрасно. Томово срце је узбуђено куцало, а очи су му се од задовољства сијале. Он се сам држао с пуно љупкости, и то утолико лакше што није мислио како ће се држати, пошто је сав био очаран и заузет веселим призором и узвицима око себе. А осим тога, свако ће изгледати дражесно у лепом и добро скројеном оделу, само ако се мало навикне на њега, поглавито ако у том тренутку није свестан тога. Том се присећа упутстава која је добио, на је благим наклоном главе на којој се вило перо и љубазним "Захваљујем ти, добри мој народе" одговарао на поздраве.

Он седе за сто, не скинувши капу, и при том се ни мало не збунује. Јер јести с капом на глави био је једини краљевски обичај који је био заједнички и краљевима и породици Кенти - и, што је страшније, није се могло утврдити која страна има више права над другом у том погледу. Свечана поворка се растури образовавши живописне групе, али остаде гологлава.

Затим, на весели звук музике, уђоше гардисти из личне краљеве гарде - "најстаситији и најснажнији момци Енглеске, брижљиво бирани у ту сврху". Али пустићемо летописца да нам о томе прича:

"Појавише се гардисти из личне краљеве гарде, гологлави, обучени у гримиз, са златним ружама извезеним по њиховим леђима. Улазили су и излазили, доносећи сваки пут ново јело у златним чинијама. Ова је јела примао један племић оним редом којим су их доносили и стављао на сто, а окушалац јела је давао да их проба сваком гардисти по кашику од јела које је донео, из страха да јело није отровано."

Том је добро ручао, и поред тога што је био свестан да стотине очију прате сваки залагај до његових устију и да га гледају како једе са радозналошћу која не би могла бити већа ни када би се радило о каквом страшном експлозиву и очекивало да га овај разнесе у парампарчад. Он се намерно није журио, као што се намерно није журио да учини ма шта по сопственој иницијативи, већ је чекао да одговарајући службеник клекне и учини то за њега. Све је то извршио без иједне погрешке. Била је то потпуна и блистава победа.

Када се обед најзад завршио и када се у пратњи блиставе свите враћао натраг док су му се у ушима мешали тресак рогова, бубњева, добоша и громовити покличи осећао се као човек који је размишљао овако: ако је ручати овако јавно најстрашније што се може десити једном човеку, онда бих волео да то мучење истрпим неколико пута на дан, само ако бих на тај начин могао да се ослободим неких крупнијих краљевских обавеза и дужности.

Ша-ша први

Мајлс Хендон се пожурио ка садершком крају моста загледајући оштро пролазнике, у нади и очекивању да ће ускоро стићи личности које је тражио. Но и поред свега тога он у томе није успео. Распитујући се код пролазника успео је да им уђе у траг на једном делу пута кроз Садерк; затим су се сви трагови изгубили и он није знао шта даље да чини. Ипак је наставио да трага за њима што је боље умео све до заласка сунца. Ноћ га је затекла уморних ногу, полумртвог од глади, а жеља да нађе дечка никада није била даља од остварења: вечерао је стога у гостионици Табарди, легао у постељу, одлучивши да устане рано изјутра и да подробно претражи град. Лежећи тако размишљао је и ковао планове у себи, и ускоро је дошао до ових закључака. Дечак ће, ако му само пође за руком, побећи од грубијана, свог тобожњег оца, али да ли ће се вратити у Лондон, и потражити своје старо пребивалиште? Не, он то неће учинити, јер неће желети да га опет улове. Шта ће онда учинити? Пошто пре но што је срео Мајлса Хендона никада у животу није имао ниједног пријатеља, или заштитника, он ће очигледно покушати да пронађе тог пријатеља, утолико пре што тај напор није захтевао од њега да се врати у Лондон где сваког тренутка може да упадне у нове клопке. Он ће се упутити ка Хендон Холу, то ће урадити, јер је знао да је Хендон кренуо родном дому и да се према томе може надати да ће га тамо наћи. Тако је, ствар је Хендону била јасна. Не треба више да губи време у Садерку, Већ треба одмах да крене кроз Кент ка Калуђеровој долиници, и да успут претражи Пуму и да се распита код мештана.

А сада да се вратимо ишчезлом малом краљу. Лупеж за кога је келнер из гостионице на мосту рекао да га је видео како се

"придружио" младићу и краљу, није им се стварно придружио већ је кренуо на кратком растојању идући у стопу за њима. Није ништа говорио. Лева рука му је била у завоју, а преко левог ока носио је широку зелену крпу; хромао је помало, и помагао се у ходу храстовом тољагом. Младић је водио краља у цик-цак садершким улицама, а ускоро изби на главни друм. Ту се краљ наљути и изјави да више неће ићи - Хендоново је било да дође њему, а не његово да иде Хендону. Он неће да трпи такву дрскост; зато ће стати ту где је. Младић га упита:

"Зар ћеш остати овде, и оставити рањеног пријатеља да лежи у шуми? Добро, нека тако буде."

Краљ се за тили час промени. Он повика:

— Рањен? А ко се усудио да га нападне? Али то није важно. Хајдмо, хајдмо! Брже, господичићу! Јеси ли поткован оловом? Кажеш да је рањен? Онај који је то учинио платиће то, на макар био војводски син!

Шума није била сасвим близу, али они брзо стигоше до ње. Младић је загледао лево и десно, и нашао грану пободену у земљу са парчетом крпе привезаним за њу. Затим је кренуо кроз шуму тражећи сличне гране и налазећи их од времена до времена. То су очигледно били путокази ка месту на које је желео да стигне. Ускоро су избили на једну чистину на којој су се видели остаци неке сеоске куће која је изгорела, а у близини се налазила једна оронула штала склона паду. Нигде никаква знака живота, већ само гробна тишина. Младић уђе у шталу, а краљ пожури за његовим петама. Није било никога. Краљ погледа с изненађењем и сумњом у младића, и упита:

— Где је?

Уместо одговора разлеже се подругљив смех. Краљ за час побесне, зграби једну цепанку и устреми се с њоме на младића, када један други подругљиви смех допре до његових ушију. Био је то смех ћопавог разбојника који је на извесном растојању ишао за њима.

Краљ се окрете и упита бесно:

— Ко си ти? Шта ћеш ти овде?

— Мани шалу, - одговори човек, - и смири се. Ја се нисам тако добро прерушио да бих могао рећи да због тога не можеш да познаш свога оца.

— Ти ниси мој отац. Ја те не познајем. Ја сам краљ. Ако си сакрио мога слугу, одмах га довеси преда ме, или ћеш зло проћи због оног што си учинио.

Џон Кенти на то одговори строгим и одмереним гласом:

— Јасно је да си полудео, и није ми по вољи да те кажњавам. Али ако ме будеш изазивао бићу приморан да то учиним. Твоја блебетања неће овде никоме шкодити, пошто нема ушију које би их могле чути. Али би добро било да тај језик привикнемо лукавом говору, како нам не би могао нашкодити када променимо пребивалиште. Ја сам убио човека и не могу због тога да останем код куће - а не можеш ни ти, јер си ми потребан. Ја сам променио име, из мудрих разлога. Сада се зovem Хобс - Џон Хобс - а ти се зовеш Џек. Постарај се да упамтиш та имена. А сада говори. Где ти је мати? Где су ти сестре? Оне нису дошле на одређено место. Да ли знаш куда су отишле?

Краљ му одговори зловољно:

— Не досађуј ми својм загонеткама. Моја мати је умрла, а моје сестре су у дворцу.

Младић који је стајао са стране прсне у подругљив смех. Краљ хтеде да насрне на њега, али га Кенти - или Хобс, како се сада сам прозвао - спречи, рекавши:

— Буди миран, Хуго, не дирај га. Ум му се помутио и твоје га понашање дражи. Седи, Џече, и смири се. Добићеш нешто и да презалогаш.

Хобс и Хуго стадоше тихим гласом да разговарају између себе, а краљ оде што је даље могао од њиховог непријатног друштва. Повукао се у најудаљенији угао у штали и тамо је у полутами на земљаном поду наишао на сламу високу читаву стопу. Леже, стави сламу преко себе уместо прекривач, и ускоро утону у мисли. Било му је тешко на души, али од свих јада који су га сколили најтеже му је пао губитак оца. Зато ова жалост потисну све друге. За остали део човечанства име Хенрија VII представљало је страх и трепет, и изазивало је слику демона из чијих ноздрва бије ватра разарања и чије руке сеју шибе и смрт. Али за дечака је ово име представљало само осећање задовољства, лик његов изазивао је слику која се састојала од племенитости и благонаклоности. Сетио се дугог низа нежних призора

између себе и оца, и сав се разнежио над њима, а сузе које није могао да задржи биле су најбољи сведоци колико је дубока и стварна била његова туга, Уколико је подне одмицало, дечак је, изморен својим јадима, постепено тонуо у мирни здрав сан.

Пошто је прошло прилично времена - не би могао рећи колико - његова чула постадоше поново упола свесна, и лежећи затворених очију и чудећи се где се налази и шта се то са њим догодило, зачу некакво жуборење: то је киша суморно ударала о кров. Топло осећање овлада њиме, али то осећање већ идућег грнутка разби некакво крештаво гакање и простачко церекање. То га непријатно дирну. Подиже главу да види одакле та граја долази. Пред његовим се очима указа грозан и гадан приказ. На другом крају штале на средини пода горела је весела ватра, а око ње се, сабласно осветљена црвеним одсјајима ватре, повалила и испружила најшаренија гомила одрпаног олоша и разбојника, оба пола, о којима је икада читао или сањао. Било је ту огромних, снажних људи, препланулих од сунца, дугих коса, и обучених у најнемогућнија одела. Било је ту младића осредњег стаса дивљег изгледа, исто тако рђаво одевених. Било је ту слепих просјака са закрпама или повезима преко очију, кљастих са дрвеним ногама и штакама, болесних са гнојавим ранама које су вириле из оно мало завоја. Били су ту један торбар мрачна изгледа са својим товаром, један оштрач ножева, један казанџија и један брица. сваки са одговарајућим алаткама. Неке од женскиња биле су већ одрасле девојке, неке девојчурци, неке маторе и изборане вештице. - Све су галамиле, псовале и непристојно се понашале; и све су биле прљаве и запуштене. Била су ту и три бепчета да их је жалост била погледати. Била су ту и два изгладнела пса, са ланцима око врата; њихова је дужност била да воде слепе.

Ноћ се спустила, банда тек што је завршила гозбу, а пијанка је управо почињала. Суд с пићем ишао је од уста до уста. У једном тренутку разлеже се узвик из свих грла:

— Песму! Хоћемо да нам Слепи Миш, Птичурина и Ћоравко певају!

Један од слепаца устаде и поче да се спрема. Скиде крпе са очију на које је одлично видео, а исто тако и таблу на којој је писало како га је задесила несрећа у којој је изгубио вид. Ћоравко скиде своју дрвену

ногу и стаде на своје здраве и читаве ноге поред свог друга у подлаштву. Затим грмнуше једну скаредну песмицу, а при крају сваке строфе цела им се дружина прикључивала бучним припевом. Када су стигли до последње строфе, полупијано одушевљење се до те мере разбуктало, да су се сви придружили певачима певајући напоредо с њима и дерући се тако гадно да су се греде на крову тресле. Ово су речи које су их голико одушевиле!

*Добри попа, цура пјана
и протува накресана
Кретоше се на пут дуги:
На вешала - ко сви други.
Иду они тако редом:
Иду добри мантијаши,
Иду браћа одрпанци,
А вешала смириће их,
Смириће их све - одједном.*

Затим стадоше да разговарају, али не лоповкским речником који су употребљавали само када су их непријатељске уши могле чути. Из разговора се могло сазнати да "Џон Хобс" није био потпуно новајлија, већ да је у дружини издржао припрему пре знатног времена. Позваше га да исприча свој последњи доживљај. А када им овај саопшти да је "случајно" убио човека. дочекаше га са прилично задовољства. А када додале да је човек кога је убио свештеник, сви унаоколо запљескаше, те мораде са сваким да попије по чашицу. Стари га познаници поздравеше изливима срдачностм, а нови су били поносити што се рукују с њим. Упиташе га зашто се "дао чекати толико месеци" А он му одговори:

— Лондон је последњих година згоднији и сигурнији него унутрашњост, где су закони тако крутни и где их се строго придржавају. И да мн ее і акав незгодан случај не би десио, ја сам остао у Лопдону. Био сам донео одлуку да останем у њему и да се никада више не усудим да крочим на тле унутрашњости, али ме је несрећни случај натерао да променим ту одлуку.

Упитао је колико људи дружина сада броји. "Лармација" или шеф, одговори му:

— Двадесет и пет смелих здипатора, цепароша, сецикеса, просјака, убројивши цурице и љубазнице и остале женске. Већина их је овде, а остали лутају источном страном земље, тражећи неко згодно место где бисмо презимели. У зору крећемо за њима.

— Не видим Чворугу међу честитим људима, у чијем се друштву налазимо. Где је он?

— Сироти младић, он се сада храни сумпором, који је сувише врућ за осетљиве природе. Погинуо је у једној свађи, средином лета.

— Жао ми је што то чујем. Чворуга је био способан и храбар човек.

— Тако је. Сасвим си у праву. Црна Беси, његова цура, није тренутно са нама, јер скита источном страном земље. Фина цурица, питома и лепог понашања. Никада није била пијана дуже од четири дана у недељи.

— Увек је била ваљана - сећам је се добро - добра женица достојна сваке хвале. А мати јој је била слободнија и простија. Досадна и сваком злу склопа бабускара, али духовита као ретко ко.

— То ју је и упропастило. Зато што се прочула као жена која уме да чита с длана и зна све остале врсте гатања, прогласили су је вештицом. Осудили су је на смрт - да изгори на тихој ватри. Да знаш само како ме је узбудила отменост с којом је дочекала свој крај. Проклињала је и псовала свет који је бленуо и буљио у њу, док су пламенови лизали уз њено тело и захватили њене ретке чуперке и пуцкетали око њене главе. Проклињала их је, рекох? - Да, проклињала их, али да поживиш хиљаду година на нећеш чути тако мајсторску клетву. На жалост њена је вештина умрла са њом. Остала су само слаба и бледа подражавања. Али праве псовке више нема.

Лармација уздахну. Слушаоци, пуни саосећања, уздахнуше такође. Целу дружину обузе за тренутак општа жалост, јер и у окорелим отпадницима од друштва као што су ови били не умиру потпуно осећања, већ се и у њима у великим размацима времена и под нарочито повољним околностима може да пробуди пролазна жалост због каквог губитка или несреће - као, на пример, у овом случају када способност и образовање напуштају овај свет не остављајући за собом наследника.

Међутим, ојађени се прихватише пића и добро расположење се ускоро поврати.

— Да ли се још коме од наших другова догодило какво зло? - упита Хобс.

— Понекима - јесте. Нарочито новајлијама - као на пример ситним земљопоседницима који су се одједном нашли на улици беспомоћни и гладни, јер су им одузели имања и претворили их у овчје торове. Они су почели да просе, и зато су их везивали за задњи део кола и по нагом горњем делу тела бичевали све док крв не би шикнула. Затим су их везивали за стабла и гађали у њих. Они су поново просили, поново су их бичевали, али су им овога пута и по једно уво одсекли. И по трећи пут су просили - а шта су, јадници, друго могли и да чине? Овога пута су их по образу жигосали усијаним гвожђем, а затим продавали као робље. Они су бежали, ови су их хватали и вешали. То ти је укратко и на брзу руку. Остали су мање зло прошли. Устани Сеља, устаните и ти Бернзе и Хоце, и покажите своје украсе!

Они устадоше, скинуше неке од својих дроњака и показаше своја леђа, сва изукрштана растегљивим старим тракама коже које су им остале од камцијања. Један подиже косу и показа место где је некада било лево уво. Други показа жиг на рамену - у облику латинског слова V - и осакаћено уво. Трећи проговори: - Зову ме Сеља, био сам некад земљорадник и газда, имао сам добру жену и дечицу - а сада сам по имању и звању нешто сасвим друго. Жена и деца су отишли. Можда су на небу, можда на - на неком другом месту - али, хвала буди добром богу, они не живе више у Енглеској! Моја добра стара честита мати трудила се да заради кору хлеба негујући болесне. Један од болесника је умро, лекари нису знали зашто, моју су мајку спалили као вештицу у присуству моје деце која су ридала. Енглеско правосуђе! Устаните сви и подигните чаше! А сада сви заједно и у глас да испијемо у здравље милосрдног енглеског правосуђа које је ослободило моју мајку енглеског пакла! Хвала вам, другови. Просили смо, жена и ја, од куће до куће, носећи са собом гладну дечицу - али злочин је бити у Енглеској гладан. Зато су нас свукли и бичевали кроз три града. Испијмо опет сви у здравље милосрдног енглеског правосуђа! Јер су се његове камције добро напиле Мерине крви, на се јадница ускоро

ослободила мука. Сахрањена је онамо, на гробу за бескућнике и непознате, сигурна да јој се више никакво зло неће догодити. А деца? Па лепо, док су ме слуге закона бичевале тако из града и град, она су цркла од глади. Испијмо другови - али само капљицу - само капљицу за покој душе невине дечице која никад ни једном створу никакво зло нису учинила. Опет сам просио - просио за кору хлеба. Привезали су ме за дрво, гађали су у мене, и уво ми одрезали. Погледај, ово ми је остало од другог увета да ме подсећа на њега. Просио сам опет и опет, продали су ме као роба. Ту на образу под овом мрљом кад бих је опрао можете да видите црвено Р које ми је остало од усијаног гвожђа којим су ме жигосали! Роб! Да ли разумете ту реч! Енглески роб! А он управо стоји пред вама. Побеглао сам од свога господара, а када ме ухваге - нека тешко проклетство неба падне на земљу која је донела такве законе - обесиће ме!

Један глас се разлеже кроз замагљени ваздух: - Неће те обесити! Ово је последњи дан таквог законодавства!

Сви се окретоше и угледаше чудновати лик малог краља који се журно приближавао. Када је избио на светлост и када га сви јасно угледаше, стадоше запиткивати са свих страна:

— Ко је то? Шта је то? Ко си ти, кепецу?

Дечко се није до збунити, већ је стао усред ових изненађених и упитних очију, и одговорио с краљевском достојанственошћу:

— Ја сам Едвард, краљ Енглеске.

Дивљачки смех се на то разлеже, делом из подсмеха, а делом што им се шала учинила врло успелом. Краљ се жацну. Он оштро подвикну:

Је ли то, светске протуве, ваша захвалност на краљевском дару који сам вам обећао?

Љутит и раздражен, као што је био, казао је још и више, али се то изгубило у вихору смеха и подругљивих узвика. "Џон Хобс" је неколико пута покушавао да надвиче гомилу у чему је најзад и успео:

— Другови, то је мој син, сањалица, лудак, потпуна будала, не обраћајте пажњу на њега; увртео је себи у главу да је краљ.

— Ја и *јесам* краљ, - одговори Едвард, окренувши се к њему - што ћеш у своје време о сопственом трошку сазнати. Сам си признао да си

убио човека и зато ћеш висити.

— Хоћеш да ме издаш, је ли? Ако те само дохватим.. - Мир! - умеша се дебели Лармација и тако на време спасе краља, па треснувши Хобса песницом по њушци додаде: - Зар немаш поштовања ни за краља ни за свог шефа? Ако ме још једном тако увредиш, обесићу те сопственим рукама. - Затим се обрати величанству: - Не смеш, младићу, да претиш мојим друговима; и мораш да припазиш да нигде не ланеш нешто против њих. Буди краљ, ако се то свиђа твојој лудој глави, али гледај да то никоме не шкоди. Повуци речи које си казао, јер су нетачне. Ми смо можда у извесном незнатном смислу рђави људи, али нико међу нама није таква хуља да би издао свога краља. У том погледу, наша су срца пуна љубави и оданости. Сам ћеш се уверити да говорим истину. Другови, кликнимо: Да живи Едвард краљ Енглеске!"

— *Да живи Едвард, краљ Енглеске!*

Одговор ове шаролике дружине био је тако громовит да се трошна зграда из темеља заљуљала. Лице малог краља се за тренутак озари задовољством. Он благо пови главу и с озбиљном једноставношћу рече:

— Хвала вам, верни моји поданици.

Овај неочекивани одговор баци дружину у лудачки кикот. Када се друштво ускоро како-тако примирило. Лармација се обрати краљу одлучно, али са призвуком доброћудности:

— Престани с тим младићу, није ти то мудро ни корисно. Истерај свој ћеф, ако мораш, али потражи неку другу титулу.

Један од казанција добаци, као свој предлог:

— Нека буде Ша-ша први, краљ месечара.

Предлог "упали" од прве, сви га прихватише, подиже се заглушна дрека од разних:

— Да живи Ша-ша први, краљ месечара - пропраћених дерњавом, маукањем и кикотом.

— Дајте га овамо да га крунишемо!

— Обуцимо га!

— Стави му скиптар у руку!

— Посади га на престо!

Овај и двадесет других предлога разлегосе се истовремено. И пре него што је сирота жртва била у стању да предахне ставили су му на

главу уместо круне калајисану зделу, обукли су га у поцепан прекривач, поставили га на једну бачву која је послужила уместо престола, тутнули су му у руку казанцијине машице уместо скиптра. Затим сви клекоше око њега и бришући очи прљавим и дроњавим лактовима и кецељама стадоше у глас да наричу подсмевајући се и да преклињу ругајући се:

— Смилуј се на нас, о слатки краљу!

— Не гази своје црве који те преклињу, о племенити господару!

— Сажали се на своје робове, и утеши их својом краљевском песницом!

— Обрадуј нас и угреј нас милостивим зрацима, о ти светло сунце краљевско!

— Посвети земљу додиром своје ноге, како бисмо од блата направили хлеб и постали племенити!

— Удостоји нас пљувачке своје, о господару, како би деца наше деце могла причати о краљевској милости, и била за вечита времена поносита и срећна!

Али духовити казанција је направио најуспелији "виц" те вечери и побрао све ловорике. Клекнуо је претварајући се да хоће да пољуби краљеву ногу, на шта га је овај љутито ритнуо. Затим је стао да обилази присутне молећи их да му уделе неко крпче које ће прилепити на место где му је лице такла краљева нога, говорећи да се то место мора сачувати од додира са обичним ваздухом, и да ће се сада лако обогатити јер ће кренути у свет и наплаћивати по сто шилинга од радозналих за једно гледање. Био је толико убиствено забаван да му се цела шугава банда дивила и завидела му.

Очи малога краља биле су пуне суза, срама и гнева. Он је у себи мислио: - Да сам им нанео највеће зло не би могли бити свирепији, а ја сам им међутим милост обећао, и ево како се због тога према мени понашају!

Краљевић међу скитницама

Скитнице кренуше у рану зору на пут. Небо се било натупило, друм је био блатњав, а ваздух леден као усред зиме. Дружина није више била весела. Једни су били зле воље и ћутали су, други раздражљиви и ћудљиви, нико није био расположен, а све је морила жеђ.

Лармација је ставио у задатак Хугу да се брине о "Џеку", давши му неколико кратких упутстава, а Џону Кентију је наредио да га остави на миру и да му се не приближава. Упозорио је исто тако Хуга да не буде сувише груб према дечку.

Не прође дуго, а време отопли и облаци се разиђоше. Дружина престаде да цвокоће, и расположење се поправи. Веселост стаде све више да узима маха док најзад нису стали да се шегаче једни с другима и да се подсмевају пролазницима. По томе се видело да су поново почели да цене живот и његове радости. Очигледно је било да је ова багра уливала страх и трепет, јер су им се сви склањали с пута и прелазили ћутке преко њихових простачких испада не усуђујући се да им одговоре. Скидали су веш са ограда, понекад наочиглед самих власника, који не само што се нису бунили него изгледа да су били захвални што им нису и ограду однели.

Ускоро упалоше у једну сеоску кућицу у којој се разбашарише као да су се у њој родили, а преплашени домаћин и његови укућани испразнише оставу да би им спремили доручак. Хватали су за подбрадак домаћицу и њене ћерке док су им ове приносиле јело, и правили грубе шале на њихов рачун, називајући их притом увредљивим именима и смејући се грохотом. Бацали су се костима и поврћем на сељака и његове синове, који су сваки час морали да се склањају, и

пљескали су из све снаге при сваком поготку. На крају су једној ћерци намазали главу путером зато што је покушала да им се супротстави. Кад су кренули, запретили су да ће се вратити и да ће спалити кућу заједно са укућанима ако властима ма шта натукну о ономе што су починили.

Око подне, после дугог и заморног хода, банда се заустави крај неке ограде која се налазила на улазу у прилично велико село. Добише један сат одмора, затим се дружина разби на више мањих група, и тако уђоше у село са различитих страна и одмах се бацише на своје разнолике послове. "Џека" су послали са Хугом. Лутали су лево-десно једно време, а Хуго је вребао прилику да негде нешто смота. Али пошто није ништа пронашао, он најзад рече:

— Овде нема шта да се дигне. Ово место не вреди две паре. Боље да просимо.

— Боље, заиста! Ти ради свој посао - теби то и приличи. Али ја нећу да просим.

— Нећеш да просиш! - повика Хуго, гледајући краља изненађено. - А откад си се ти то, молим те, тако изменио?

— Шта хоћеш тиме да кажеш?

— Шта хоћу да кажем? Па зар ниси целог свог живота просио по лондонским улицама?

— Ја? Шта ти пада на ум, глупане?

— Боље би ти било да мало скратиш свој језик, дуже ће ти трајати. Твој отац каже да си просио откад си се родио. Можда је лагао. Да ниси случајно толико дрзак, на да тврдиш да је лагао, - ругао се Хуго.

— Ти онога зовеш мојим оцем? Јесте, лагао је.

— Доста, пријане, немој толико да се правиш будалом. Ти то можеш с другима, али не са мном. А ако му испричам, лепо ће те удесити.

— Немој да се трудиш. Ја ћу му сам рећи.

— Свиђа ми се твоја храброст, морам ти поштено рећи. Али ми се ништа не допада та твоја памет. Батина и поломљених костију има исувише на овом свету, и није потребно да их човек сам тражи. А сад доста с тим. Ја верујем твом оцу. Не сумњам у то да он уме да

лаже; не сумњам у то да он заиста и слаже, када му затреба, јер то

чине и најбољи међу нама; али овде нема разлога за то. Ни један мудар човек неће злоупотребити овакво драгоцено средство и лагати без икакве потребе. Ходи сад; пошто већ ниси расположен да просиш, шта бисмо друго могли да радимо? Да претражимо кухињу?

Краљ му одговори нестрпљиво:

— Престани с тим лудоријама - замараш ме!

Хуго одговори повишеним гласом:

— Слушај ти мали. Нећеш да просиш, нећеш да крадеш: нека ти буде, Али сад ћу ти рећи нешто што ћеш хтети да радиш. Док ја будем просио, ти ћеш да завараваш људе. Чик ово одби, ако смеш!

Краљ заусти да одговори нешто презриво, али Хуго га прекине:

— Ћут! Ево једног са доброћудним лицем. Сад ћу ја да се срушим као да сам добио напад. Кад ми странац притрчи, ти почни да кукаш и падни на колена као да горко плачеш; тада сепродери као да су те сви јадни овога света спопали и кажи: "О, господине, ово је мој јадни и болесни брат, а ми нигде никог немамо. Тако ти бога, смилуј се и сажали се на ово болесно, напуштено и бедно створење. Удели од твог богатства један новчић овоме кога је бог казнио и који је већ једном ногом у гробу"! И пази, мораш стално да плачеш и не смеш да попушташ све док му не извучемо новчић, иначе ћеш ми платити.

Хуго поче одмах да јечи и да стење, да преврће очима, да се тетурала и да посрће. А кад му се странац потпуно приближи, он се пружа испред њега и ракнувши поче да се превија и да се ваља по блату, као да је у самртном ропцу.

— О, тешко мени, тешко мени! - повика добронамерни странац. - О, јадни човек, јадни човек, како он пати! Ево - чекај да ти помогнем да се дигнеш.

— Ох, племенити господине, стани - а нека те бог благослови јер се види да си прави племић - али ужасно ме све боли при сваком додиру кад ми се ово деси. Ево мога брата, он ће испричати вашем господству кроз какве муке пролазим кад добијем ове нападе. Један новчић, драги господине, новчић само да купим мало хране; а после шта ми бог да.

— Новчић! Три ћу да ти дам, несрећниче... - И поче да претура брзо и уплахилено по џепу, док их не пронађе. - Ево ти, сироти младићу, узми их слободно. Хајде сад, мали, помози ми да однесемо твог

болесног брата до оне куће, де...

— Ја нисам његов брат - упаде му у реч краљ.

— Како? Ниси његов брат?

— О, види ти њега! - зајеча Хуго, и шкргутну зубима у потаји. - Одриче се свог рођеног брата...који је већ једном ногом у гробу!

— Ти мали, имаш заиста тврдо срце, ако је ово твој брат. Како те није срамота? Зар не видиш да једва миче ногама и рукама. А ако није твој брат, ко је он, онда?

— Просјак и лопов! Добио је од вас пара и још вам је испразнио џепове. Ако хоћеш да будеш чудотворац и да га исцелиш прошетај мало својим штапом преко његових леђа, а за остало ће већ провиђење да се побрине.

Али Хуго није чекао да га чудотворац излечи. За трен ока се диже и одјури као ветар, остављајући за собом господина који се надигао за њим и подигао читаву узбуну вичући из свег гласа. Дубоко захвалан небу за своје сопствено ослобођење, краљ побеже у супротном правцу, и није се зауставио све док није био далеко од сваке опасности. Крену првим путем на који наиђе и ускоро село оста иза њега. Неколико часова је хитао путем што је брже могао, осврћући се непрестано да види да га неко случајно не прати. Најзад престаде да се плаши и обузе га пријатно осећање сигурности. Тада осети да је гладан, а исто тако и врло уморан. Зато се заустави крај неке сељачке куће; али чим заустави да нешто каже прекидоше га и грубо отераше. Изглед његовог одела одбијао је људе.

Наставио је пут увређен и озлојађен, одлучивши да више себе не ставља у сличан положај. Али глад је јача од поноса. И како се вече приближавало, покуша још у једној сељачкој кући. Али прође горе него први пут. Назвали су га погрдним именима и запретили му да ће га ухватити као скитницу ако се сместа не удаљи.

Спусти се ноћ хладна и мрачна а мали владар, кога су ноге болеле од умора, још је лагано ишао напред. Морао је стално да хода јер га је хладноћа прожимала до сржи кад год би сео да се одмори. Све што је осећао и запажао док је пролазио кроз свечану таму и празно пространство ноћи, било је за њега ново и необично. С времена на време чуо би како се гласови приближују, пролазећи и нестајући у

тишини. Па како није могао да разазна чији су то гласови, већ је само видео некакве безобличне мрље које промичу, дрхтао је од страха, јер му се све то чинило језиво и пуно утвара. По неки пут би спазио неко светлуцање - рекло би се увек врло удаљено - скоро са другог света. А кад би чуо звон овна предводника, било би то нешто неодређено, далеко и нејасно. Ноћни ветар је с времена на време преносио потпуно и жалостиво мукање говеда. Ту и тамо допрло би преко непрегледних поља и шума тужно завијање неког пса. Сви звуци су били удаљени. Малом краљу се чинило да је потпуно одвојен од живота и његове усковитланости и да се налази усамљен, без игде икога усред безграничне пустиње.

Ишао је даље посрћући, сав обузет овим новим ужасним осећањем и трзао се кад год би суво лишће зашустало над њим, јер је толико личило на људски шапат. Затим изненада спази сасвим близу жућкасту светлост коју је фењер бацао. Он устукну, повуче се у сенку. Фењер је стајао крај отворених врата штале. Краљ почека још мало - нити се шта чуло, нити се ко мицао. Било му је врло хладно јер је стајао непомично, а штала га је просто мамила и привлачила, да је најзад решио да стави све на коцку и да уђе. Крену хитро крадом и баш кад је прелазио преко прага чу гласове иза себе. Сакри се брзо иза једне бачве у штали и чучну. Уђоше два сељака носећи у руци фењер, на разговарајући између себе латише се посла. Док су се они кретали тамо-амо са фењером, краљ отвори четворе очи и запази да се на другом крају штале налази нешто налик на прилично велику преграду за коња и одлучи да допуже до тог места чим остане сам. Исто тако запази да се на пола пута до преграде налази гомила ћебади за покривање коња на одлучи да се те ноћи владар Енглеске послужи том ћебади.

Ускоро људи свршише посао и одоше, затворивши чврсто врата за собом и одневши фењер. Краљ који је цвокотао, упути се кроз мрак што је брже могао до ћебади. Покупи их и отпуза без оо муке до преграде. Од два ћебета направи себи лежиште, а са друга два се покри. Срећи владаревој сада није било краја, иако су ћебад била стара, танка и недовољно топла, а поред тога из њих је избијао тако љут и јак коњски задах да се човек скоро могао да угуши од њега.

Иако је краљ био гладан и прозебао, био је и толико уморан и поспан да је ово последње ускоро преовладало, те убрзо паде у неко полусвесно стање. И кад је сан почео потпуно да га савлађује, осети како га нешто додирну! Он се за трен ока потпуно освести, тешко дишући. Срце му скоро престаде да лупа од хладног ужаса због овог тајанственог додира. Лежао је непомично и ослушкивао, скоро не дишући. Али ништа се не маче нити се ишта чу. И даље је ослушкивао и чекао, и то како му се чинило, прилично дуго, али се ништа није мицало нити се шта чуло. Најзад, поче поново да пада у сан; и на једном опет осети онај тајанствени додир! Била је то страшна ствар, тај лаки додир неког кога не чујеш и не видиш; дечак је премирао од страха. Шта да ради? То је било питање; али није знао како да одговори. Да ли да напусти ово заиста угодно пребивалиште и да побегне од овог несхватљивог ужаса? Али куда да бежи? Из штале није могао да изађе; а да јури слепо с краја на крај по мраку, затворен између четири зида, са овом утваром која би га у стопу пратила и која би му на сваком углу меко и одвратно дотакла образ или раме, то није могао да поднесе. Или да остане ту где је и да целе ноћи жив премире? - да ли би то било боље? Не. Па шта би онда још могао да уради? Ах, остао је само још један излаз. Он је то добро знао. Мора да испружи руку и да открије ту ствар!

Лако је било тако мислити. Али тешко је било наћи храбрости да се то покуша. Три пута је бојажљиво пружио руку у мрак; али је нагло привукао, сав преплашен - не зато што је наишао на нешто, него зато што је био сасвим сигуран да ће управо наићи на нешто. Али четврти пут пружи руку мало даље, и неосетно пређе преко нечег меког и топлог. Ово га, такорећи, скамени од страха. Како је био растројен, сматрао је да то може једино да буде још топао леш тек умрлог човека. Помисли да би пре умро него што би га додирнуо још једном. Али дошао је на ту погрешну мисао зато што није знао бесмртну снагу људске радозналости. После извесног времена рука му је поново дрхтећи пипала - упркос његовог разума и без његовог пристанка - али је упорно настављала да опипава. Наиђе на прегршт дуге косе. Он уздрхта али настави да пипа дуж косе и пронађе нешто налик на топло уже. Продужи преко ужета и откри једно невино теле! - јер уже уопште

није било уже, него реп телета.

Краљ се искрено застидео што се толико препао од нечег тако безбедног као што је сањиво теле. Али није имао чега да се стиди, јер се није уплашио од телета него од оног нечег страшног што не постоји, а што је видео уместо телета. И сваки други дечак, у тим старим сујеверним временима, исто би се тако нонео и исто толико препао.

Краљ је био пресрећан не само зато што је открио да је то тајанствено створење обично теле него и зато што ће бити у друштву тога телета. Јер он се осећао тако усамљен и напуштен да му је друштво и пријатељство чак и ове смерне животиње било добродошло. Њега су људи толико злостављали и тако су грубо поступали са њим, да је за њега била права утеха што се најзад осетио у друштву једног пријатељски расположеног бића које бар има добро срце и благу нарав, на макар било и без неких узвишених особина. Зато одлучи да заборави на свој краљевски положај и да се зближи с телетом.

Док је миловао његова глатка топла леђа - пошто је теле лежало близу њега и сасвим лако је могао да га дохвати - паде му на ум да би оно могло да се искористи и на други начин. Зато премести постељу и простре је доле, сасвим близу телета. Затим се приби уз његова леђа, навуче покривач преко себе и свог пријатеља и кроз два минута било му је топло и пријатно баш као и у меким постељама краљевског дворца у Вестминстеру.

Одмах поврвеше пријатне мисли, живот доби веселији изглед. Ослободио се окова ропства и злочина, није морао више да се дружи са подлим и окорелим разбојницима. Било му је топло; био је под кровом; једином речи, био је срећан. Ноћни ветар се дизао. Стара шупа се тресла и шкрипала од његових изненадних удара. Затим му је снага постепено опадала, и он је завијао и цвилео беспомоћно око углова и избочина. Али је краљу сада све то личило на музику, јер му је било пријатно и удобно; нека дува и бесни, нека лупа и треска, нека завија и цвили, њему је свеједно, он чак ужива. Само се још више шћућурио уз свога другара поред кога му је било више него топло и пријатно и блажено је почео да губи свест и да тоне у дубоки сан, пун ведрине и мира. У даљини су пси завијали, тужне краве су мукале, ветар је и даље урлао, а киша је бесно ударала о кров. Али његово величанство Енглеске

спавало је спокојно, не узнемиравајући се, баш као и теле, које је било обичан створ на се није дало лако узбудити непогодом нити тиме што спава с његовим величанством.

Краљевић међу сељацима

Када се краљ пробудио сутрадан рано изјутра, приметио је да се у току ноћи у шталу увукао и један влажни али мудри мишић и направио себи удобну постељу на његовим грудима. Пошто су га сада узнемирили, он се покупио и побегао. Дечак се насмеја, а рече: - Што се јадниче, тако плашиш? И ја сам исто толико јадан колико и ти. Била би срамота да ударим на немоћног, кад сам и сам немоћан. Сем тога дугујем ти захвалност на добром предсказању; јер када један краљ падне тако ниско да мишеви праве на његовим грудима себи постељу, то извесно значи да ће се његова срећа окренути, пошто је јасно да ниже не може да падне.

Устаде и изађе из преграде, и у том тренутку чу дечје гласове. Врата од штале се отворише и две девојчице уђоше. Чим су га угледале оне престадоше да разговарају и да се смеју, већ застадоше и остадоше тако ћутке, гледајући у њега с крајњом радозналошћу; онда стадоше да шапућу нешто између себе, затим приђоше ближе, на стадоше гледајући и шапућући. Ускоро скупише храброст и почеше да разговарају наглас. Једна изјави:

— Има пријатно лице.

Друга додаде:

— И лепу косу.

— Али је доста лоше обучен.

— Изгледа да је прегладнео.

Приђоше ближе вртећи се бојажљиво око њега и загледајући га пажљиво са свих страна, као да је био нека чудновата нова врста животиње; али бојажљиво и опрезно у исти мах, као да су се упола плашиле да није нека врста животиње која може и да уједе. Најзад,

стадоше пред њега држећи се за сваки случај чврсто за руке, и упреше са задовољством безазлене очи у њега. Потом једна од њих прибра сву своју храброст и упита отворено и искрено:

— Ко си ти, дечаче?

— Ја сам краљ, - гласио је озбиљан одговор.

Деца се мало тргоше, очи им се широм отворише гледајући га тако ћутке једно пола минута. Затом радозналост надвлада.

— *Краљ?* Какав краљ?

— Краљ Енглеске.

Деца погледаше једно у друго, затим у њега, на опет једно у друго, са чуђењем, збуњена, па ће једна рећи:

— Јеси ли га чула, Маргери? Каже да је краљ. Може ли то бити истина?

— А како може бити друкчије, Приси? Зар би он лагао? Јер, видиш, Приси, ако то не би била истина, онда би то *била* лаж. А сада размисли о свему. Јер све што није истина лаж је, нема трећег.

Био је то јак, необорив доказ, који је уништио све Присине полусумње. Размишљала је неколико тренутака, затим се обратила краљу једноставном примедбом:

— Ако си ти одиста краљ, онда ти ја верујем.

— Ја сам одиста краљ.

И тако уредише ствар. Нису више постављале питања нити су расправљале о његовом краљевском достојанству, већ су стале да се распитују како је овде доспео, и откуда то да је тако некраљевски обучен, и куда се упутио, и о свему осталом у вези са њим. Било је то велико олакшање за њега што је могао да излије сав свој јад пред особама које му се неће ругати нити сумњати у његове речи. Зато исприча своју повест са пуно осећања, заборавивши за тренутак чак и глад, а љупке девојчице је саслушаше са најдубљим и најнежнијим осећањем. Али када је прешао на своје последње доживљаје и када сазнадоше како је дуго био без коре хлеба, оне га једноставно прекидоше и одвукоше у кућу да му нађу нешто за доручак.

Краљ је сада био весео и срећан. Говорио је у себи:

— Када опет будем оно што сам, увек ћу ценити малу децу, и сећаћу се како су имала поверења у мене веровала ми у време када сам

био у невољи, док су ми се они који су били старији, и сматрали се паметнијима, подсмевали и сматрали ме лажљивцем.

Дечија мати је лепо примила краља, и била пуна сажаљења према њему, јер су његов јадан изглед и очигледно пољуљани ум дирнули њено женско срце. Била је удовица, и веома сиромашна; према томе доста је препатила да би осећала туђу несрећу. Претпостављала је да је поремећени дечко сигурно побегао од својих пријатеља или чувара. Зато је покушала да сазна одакле је дошао, у намери да предузме кораке и да га тамо врати. Али сва њена подсећања на суседне градове и села, и сва њена испитивања у том смеру била су узалудна. По дечаковом лицу, као и по његовим одговорима, видело се да му нису познате ствари које је помињала. Говорио је озбиљно и једноставно о дворским стварима, и ражалостио се више пута када се дотакао покојног краља "свога оца", али кад год би се повела реч о нижим предметима, његова се радозналост гасила и он би заћутао.

Жена је била крајње збуњена, али није напуштала битку. Наставила је да се забавља кувањем, смишљајући за то време све могуће замке помоћу којих ће натерати дечка да ода своју тајну. Говорила је о стоци - није упалило; о овцама - исти резултат, и тако је закључила да је њена претпоставка да је био овчар погрешна; говорила је о воденицима, о ткачима, казанцијама, поткивачима, трговини и трговцима свих врста; о лудници, апсанама, и сиротињским склоништима; али, узалуд, пропала је на свим пољима. Међутим, није губила наду, јер је сматрала да се ограничила само на послове у вези са спољним кућевним потребама. Али сада је била сигурна да је на добром трагу - била је уверена да је слуга. Зато је у том правцу почела да води разговор. Али резултат ју је разочарао. Разговор о чишћењу био му је досадан; ложење ватре оставило га је равнодушним; рибање и прање нису га узбудили. Затим се домаћица дотакла, али без много наде, и више реда ради, кувања. На њено изненађење, и огромно задовољство, краљево лице се одједном озарило! Ах, најзад сам га дотерала до дувара, помислила је у себи. А башка што је била поносита на врашку лукавост и умешност с којом је извела целу ствар.

Сада се њеном уморном језику пружи прилика да се одмори; јер краљ, кога је глад ђаволски мучила а мириси из кипећих лонаца и

тигања дражили, одреши језик и препусти се тако речитим излагањима о неким укуским јелима да је после три минута жена рекла у себи: - Била сам одиста у праву - помагао је у каквој кухињи! Затим он прошири листу јела, говорећи о њима са таквим познавањем и живошћу, да је домаћица помислила: - Боже благи! откуда зна толико јела, и поврх тога толико финих јела? Таква се јела служе једино за трпезом богаташа и великаша. Па да, јасно ми је! Ма како дроњаво био обучен, мора да је служио у дворцу пре но што му се ум помутио. Тако је, мора да је помагао у самој краљевој кухињи! Ставићу га на пробу.

Пуна жеље да докаже своју оштроумност, она рече краљу да припази на јело - натукнувши да би и сам могао да спреми и дода јело или два, ако му се прохте - на оде из кухиње давши деци знак да пођу за њом. Краљ промрмља у себи:

— Још једном су енглеском краљу у прастара времена, издали налог сличан овоме. Нећу се према томе огрешити о своје достојанство ако се прихавтим посла чијем се извршењу приклонио и велики Алфред. Али ја ћу покушати да боље оправдам указано ми поверење него он; јер он је оставио да му колачи изгоре.

Али као што рекао народ, човек снује, а бог одлучује. Јер и овај краљ, као и онај пре њега, стаде да дубоко размишља о многобројним државним пословима, на се зби иста несрећа - јело загоре. Срећом те се домаћица на време врати тако живо и спасе доручак од потпуног уништења, а краља тако живо и од срца прочешља својим језиком да овај за трен ока сиђе са својих облака. Затим, опазивши колико му је било жао што није успео да оправда поверење које је у њега уложено, она се одједном размекша, и постаде сва доброта и благост.

Дечак је од срца и са задовољством обедовао, што га је врло поткрепило и орасположило. Био је то обед који се одликовао том посебном цртом што су се обе стране одрекле свога достојанства, и по томе што ниједан од оних које је задесила милост није био ње свестан. Домаћица је имала намеру да малој скитници да у једном углу нешто покварене хране, као и свакој другој скитници, или псу; али се толико кајала што га је онако избрусила, да је учинила све што је могла да то ублажи, на му је допустила да седне за породични сто и да једе са њеним љубимицама, као да је потпуно равноправан са њима. А краљ

се, са своје стране, толико кајао што није оправдао поверење уложено у њега, јер је цела породица била тако љубазна према њему, да је натерао себе да то ублажи тиме што ће се спустити на ступањ породице, уместо да тражи од жене и њене деце да стоје и дворе га док он сам буде седео за њиховим столом, као што му припада по рођењу и краљевском достојанству. Свима нама чини добро кад понекад попустимо. Ова честита жена је целог дана била срећна јер је честитала себи што је тако великодушно умела да се спусти до обичне скитнице; а краљ је исто толико био задовољан собом што је умео тако милостиво да се понизи пред једном смерном сељанком.

Пошто су доручковали, домаћица нареди краљу да опере судове. Ова заповест запањи за тренутак краља и он умало што се не побуни, али рече у себи: - Алфред Велики је пазио да не загоре колачи; он би свакако и судове опрао; према томе, и ја ћу покушати.

Додуше, он је то доста бедно извео, чему се и сам изненадио, јер му је праће дрвених кашика и чанака изгледало лак посао. Био је то досадан и мучан рад, али га је он најзад завршио. Постајао је нестрпљив што још не креће на пут. Па ипак није могао тако лако да напусти друштво ове вредне домаћице. Поверила му је неколико ситнијих послова, које је свршио с успехом, на чак и похвалом. Затим је њему и девојчицама дала да љуште зимске јабуке. Али се он у том послу показао тако неспретан, да му га је одузела и ставила у руке касапски нож да га наоштри. Затим га је посадила да чешља вуну. Али је он већ почео да помишља да је за сада довољно бацио у засенак доброг краља Артура у погледу сјајног хероизма с којим се прихватио и најропскијих дужности, о чему ће будући нараштаји са највећим уживањем читати у бајкама и приповеткама. И стога је већ упола био спреман да се одрекне даље славе. И када му је, одмах после ручка, газдарица дала корпу с мачићима и наредила му да их баци у реку, одлучио је да се одрекне даље славе. Хоћу рећи да је управо хтео да се одрекне даље славе, јер је осећао да негде мора да удари тачку, а дављење мачића му се учинило најпогодније у ту сврху - када искрсну једна сметња. Та сметња били су Џон Кенти, са торбарским товаром на леђима, и Хуго!

Краљ је опазио ове хуље како се приближавају капији пре него што

су они имали прилике да га примете. Зато не рече ништа о својој првобитној намери, већ зграби корпу са мачићима и изађе мирно кроз задњу капију, не казавши ни речи. Мачиће остави у једној споредној згради, и крену журно првом путањом.

Краљевић и пустињац

Жива ограда дуж које је ишао била је толико висока да га они из куће нису могли приметити. И тако, сав премро од страха, прибра сву своју снагу и појури ка оближњој шуми. Није се ниједном осврнуо док није стигао до шуме, а онда се окренуо и угледао две прилике у даљини. То му је било довољно; није чекао да их боље распозна, већ је поново појурио не успоравајући корак све док није зашао дубоко у шуму. Ту је застао, јер му се учинило да је сад сасвим сигуран. Слушао је напрегнуто, али је свуда унаоколо владала дубока и свечана тишина - страшна тишина, која је притискала душу. Само понекад, у великим размацама времена, када би напрегнуо слух, чуо би по неки звук, али је то долазило из такве даљине и било мукло и тајанствено, да није личило на стварне звукове, већ на јецање и јадиковање духова људи који умиру. Зато су ти звукови били суморнији но сама тишина коју су нарушавали.

У почетку је намеравао да остане до краја дана ту где се затекао: али му хладноћа ускоро проже знојаво тело, на би принуђен да се опет креће не би ли се загрејао. У нади да ће избити на друм ишао је право кроз шуму, али се преварио. Ишао је и ишао; али што је даље ишао, чинило му се да је шума све гушћа и гушћа. Мрак је бивао све гушћи, те му постаде јасно да је ноћ почела да се спушта. Стресао се при помисли да треба да проведе ноћ на тако непријатном месту, зато се потруди да пожури али је слабо одмицао, јер није могао добро да види где ступа и сваког би се часа саплео о какав корен или запињао о врежу или трн.

Како је био срећан кад је најзад угледао светлост! Приближавао се опрезно, и застајкивао, осврћући се често и ослушкујући, Светлост је

долазила са једног прозорчета без стакла на једној бедној колиби. Зачу неки глас и умало што не побеже, али промени мишљење јер је било очигледно да је то глас човека који се моли богу. Прикраде се до прозора, пропе на прсте и погледа унутра. Соба је била мала, непатосана, а земља утабана ногама; у једном углу се налазила постеља од рогозине и на њој једно до два отрцана покривача, а поред ње ведро, чаша, здела, и два-три лонца и тигања, затим клупица и трножац; на огњишту је тињао свежањ сировог грања. Пред малим олтаром осветљеним једном једином свећом, клечао је постарији човек, а на дрвеном сандуку крај њега лежала је отворена књига и људска лобања... Био је то стасит и кошчат човек, дуге и као снег беле косе и браде, одевен у дугу хаљину од овчије коже која му се спуштала до пета.

— Неки свети пустињак, - помисли краљ, - овога сам пута имао одиста среће..

Пустињак устаде, а краљ закуца на врата, Један дубок глас одговори:

— Уђи! Али остави за собом грех, јер земљиште на које ћеш стати је свето!

Краљ уђе и застаде. Пустињак управи на њега светлуцав, немиран поглед и упита:

— Ко си ти?

— Ја сам краљ, - гласио је миран и једноставан одговор.

— Добро дошао, краљу - повика пустињак одушевљено. Затим се грозничаво узмува горе-доле на понављајући непрестано "добро дошао, добро дошао", примаче клупу, посади краља на њу крај огњишта, баци неколико снопова грања на ватру и опет стаде да корача нервозно горе-доле.

— Добро дошао! Многи су тражили уточиште овде, али га нису били достојни, на сам их отерао. Али краљ који одбаци круну и презре ташти сјај свога положаја, на своје тело заодене у дроњке да би посветио свој живог и укротио своје тело, такав краљ је достојан и добро дошао! И нека остане овде док смрт не стигне. - Краљ пожури да га прекине и да му објасни свој удес, али пустињак није обраћао пажњу на њега - није га, по свему судећи, чак ни чуо, већ је продужио

да говори, подигнутим и све енергичнијим гласом. - И овде ћеш бити на миру. Нико неће пронаћи твоје склониште да би те узнемиравао и преклињао да се вратиш празном и ништавном животу који ти је сам бог рекао да напустиш. Овде ћеш се молити богу; овде ћеш проучавати ову свету књигу; размишљаћеш о глупостима и обманама овога и красотама онога света; хранићеш се корењем и биљкама и сваког ћеш дана шибати бичем тело за спас душе своје. Носићеш на голо тело кошуљу од кострети; вода ће бити твоје једино пиће; и живећеш у миру, да, у потпуном миру и онај ко дође да те тражи нека се врати празних шака; нико те неће наћи, нико ти неће досађивати.

Старац настави да корача горе и доле, престаде да говори и поче нешто да мрмља. Краљ искористи ову згуду те исприча свој удес; и то врло речито, пошто је био врло узнемирен и престрашен. Али пустињак настави да мрмља и не обрати никакву пажњу. Па мрмљајући тако непрекидно приђе краљу и рече му с пуно узбуђења:

— Пст! Казаћу ти једну тајну. - Па се наже да му је исприча, али се заустави и стаде пажљиво да послуша. Остаде у том ставу тренутак или два на оде на прстима до отвора у зиду, промоли главу и стаде да зуре околу у мрак, затим се опет врати на прстима, припи своје лице уз краљевско и прошапута.

— Ја сам арханђео!

Краљ се уплашено трже и помисли: - Да је дао бог да сам остао код разбојника, не бих сада био хапсеник једног лудака! - Страх му је све више и више растао и јасно се видео на његовом лицу. Тихим, узбуђеним гласом, пустињак настави:

— Видим да ваздух који дишеш на овом светом месту утиче на тебе! На лицу ти је страх помешан са дивљењем. Нико не може да буде у овој светој средини а да не осети њено дејство, јер то је права атмосфера неба. Ја се винем до њега и вратим за трен ока. Анђели које је небо послало да ми подаре тај високи чин, унапредили су ме на овом истом месту, пре пет година за арханђела. Они су својим присуством испунили ово место таквим сјајем који ниједан смртник не може да издржи. Клекли су преда ме, краљу, да клекли су преда ме, јер сам био већи од њих. Шетао сам небеским дворима и разговарао сам са патријарсима. Пипни ми руку - не бој се, пипни је. Ето - дотакао си

руку коју су стисли и Аврам, и Исак, и Јаков! Јер ја сам ходао по златним дворима и гледао господа као што сада тебе гледам! Застаде да би видео дејство својих речи, затим му се израз нагло промени, па скочи на ноге и стаде да бесни: - Да, ја сам арханђео, ништа друго до арханђео! А могао сам бити и папа! То је сушта истина. Мени је то у сну небо рекло пре двадесет година. Ах, да, требало је да будем папа, и *био бих* папа, јер је небо тако хтело, али краљ растури мој манастир, и ја убоги, прости калуђер остадох без крова над главом, сам без игде икога у свету и тако оде у неповрат сва моја срећа! - Затим поче опет да мрмља и да се удара у узалудном бесу песницом по челу; на би час сипао ужасне клетве, а час цвилио: - Зато сам само арханђео, а могао сам бити папа!

Прође тако читав сат, а за то време је јадан мали краљ седео и све то подносио. Затим одједном старца попусти бес, на се сав претвори у љубазност. Глас му омекша, сиђе са својих облака и поче да ћаска тако једноставно и присно да убрзо освоји краљево срце. Стари посвећеник премести дечака, ближе до ватре и учини све да се овај осећа пријатно; помилова му ране и пликове спретном и нежном руком, а онда се даде на посао да припреми и скува вечеру, - брбљајући пријатно за све време и с времена на време гледећи дечаков образ и милујући му главу тако нежно да се страх и одвратност које је краљ осећао према арханђелу претворише у поштовање и наклоност према њему.

Ово срећно стање потраја и док обојица не повечераше. Затим, пошто се помолише пред олтаром, калуђер стави дечка у постељу у собици крај ове, добро га утутка и нежно умота као да му је мајка. А пошто га још једном помилова, изађе и седе крај огњишта и поче да подстиче угљевље, одсутна, и расејана погледа. Наједном застаде, и лупи се неколико пута по челу као да се присећа нечег што је заборавио. Али му то очигледно није полазило за руком. Зато се брзо диже и уђе у одају свог госта, на упита:

- Ти си краљ?
- Јесам, - одговори му овај поспаном.
- Чији краљ?
- Енглески краљ.
- Енглески? Значи да је Хенри умро?

— Нажалост, тако је. Ја сам његов син.

Пустињаково лице се смрачи и он стиште своје кошчате руке пун осветничког гнева. Стајао је тако неколико тренутка дишући тешко и гушећи се, на упита промуклим гласом: - Знаш ли да је он био тај који нас је отерао у свет и оставио без крова над главом?

Одговора није било. Старац се саже и загледа у дечаково мирно лице, ослушкујући његово спокојно дисање. - Спава, чврсто спава; - а на лицу му се уместо намргођености појави неко злурадо задовољство. Осмех затитра преко лица уснулог дечка. - Дакле, срећан је, промрмља пустињак за себе, на се окрете. Вукао се крадомице тамо-амо као да нешто тражи; час би застао и ослушкивао, час би се осврнуо око себе и бацио брз поглед на постељу, стално нешто мрмљајући и гунђајући. Најзад, нађе што је изгледа тражио - један зарђали, стари касапски нож и брус. Дошуња се опет до ватре, седе и поче лагано да оштри нож, гунђајући и мумлајући непрекидно. Ветар је завијао око усамљене колибе, а из даљине су допирали тајанствени шумови ноћи. Сјајне очи дрских мишева и падова гледале су испитивачки старца из пукотине скровишта, али је он и даље радио свој посао, сав занет, задубљен у њега, не опажајући шта се око њега догађа.

С времена на време превукао би палцем преко оштрице ножа и климнуо задовољно главом. - Све је оштрији, - рекао би, - да, све је оштрији!

Није примећивао како време пролази, већ је мирно радио, утонуо у мисли које је с времена на време наглас изговарао:

— Његов нам је отац учинио зло, уништио нас је - и зато се сада пржи у огњу пакла! Да у огњу пакла! - Умакао нам је - али била је то божја воља, не смемо стога хулити. Али није умакао огњу! Дабоме, није умакао немилосрдном, разорном огњу пакла у коме ће се без милости вечито пржити!

Оштрио је даље и даље, мрмљао и притајено се у себи смејао, а с времена на време опет говорио наглас: - Све је то његов отац учинио. А ја нисам ништа друго до арханђео, а да њега није било ја бих био папа!

Краљ се промешкољи у сну. Калуђер прискочи бешумно постељи, клече крај ње, на се наже над дечаком са ножем у подигнутој руци. Дечак се опет промешкољи; отвори очи за тренутак, али се не пробуди

и не виде ништа, а већ је идућег тренутка према његовом равномерном дисању било јасно да опет спава чврстим сном.

Пустињак је посматрао и послушкивао неколико тренутака, не променивши свој положај, и једва дишући. Затим лагано спусти руку, на се удаљи говорећи: - Поноћ је одавно прошла, не би било најбоље кад би почео да виче, а неко случајно пролазио у близини.

Ходао је нечујно по колиби скупљајући овде неки дроњак, онде неки каиш, на се врати и радећи пажљиво и лагано успе да веже краљеве ноге, а да га при том не пробуди. Затим покуша да му и руке свеже. Покушао је неколико пута да их прекрсти, али би дечак увек повукао једну или другу руку управо у тренутку кад би хтео да пребаци конопац. Најзад, баш када је арханђео почео да очајава, дечак сам скрсти руке и калуђер их већ идућег тренутка веза. Један завој провуче испод дечакове браде и пребаци изнад његове главе и чврсто веза - и све је то радио тако тихо и постепено, и сви су чворови били тако вешто и чврсто стегнути, да је дечак, не мичући се, и даље чврсто спавао.

Спасилац Хендон

Старац се одшуња, савијајући се, потајно, као мачка на принесе клупицу и седе на њу. Половину тела осветљавала му је мутна и треперава светлост, а друга је остала у сенци. И тако је, упрвши чежњиво очи у уснулог дечка, стрпљиво бдео, обраћајући пажњу на време које је протицало, и мирно оштрио свој нож, мрмљајући и смејући се притајено у себи. По изразу лица и држању подсећао је у многome на неког сивкастог, ужасног паука што буљи у каквог злосрећног инсекта који се беспомоћно заплео у његове мреже.

Пошто је прошло много времена, старац, који је стално гледао - али није видео, јер му је ум лутао по сањивим пределима привиђења - опази изненада да су дечакове очи отворене, и то широм отворене, и да су упрте с леденим ужасом у нож. Весели сатански осмех расу се по лицу старчевом који не променивши држање настави свој ранији посао и упита:

— Јеси ли се, о сине Хенрија Осмог, помолио богу?

Дечак се беспомоћно напрезао да се ослободи веза, а истовремено се кроз његова запушена уста успео да провуче некакав пригушен звук, који је пустињак по својој вољи протумачио као потврдан одговор на његово питање:

Онда се помоли још једном. Прочитај молитву умирућих!

Дечак стаде да се тресе целим телом, а лице му се искриви од ужаса. Затим поново покуша да се ослободи, окрећући се и вртећи се лево и десно, напрежући се махнито, дивље, очајнички да се ослободи окова - али без успеха. А стари демон се за све то време смешкао на њега, климао главом и спокојно оштрио нож мрамљајући с времена на време: - Тренуци су драгоцени, малобројни и драгоцени - зато читај

молитву умирућих!

Дечак јекну очајнички и престаде да се напреже, тешко дишући. Очи му се напунише сузама и стадоше да му се сливају једна за другом низ лице. Али његов јадни изглед не умекша нимало срце овог старог дивљака.

Поче да свиће. Пустињак то примети, на проговори оштро, са извесном нервозном стрепњом у гласу:

— Ово не може дуже да траје. Ноћ је прошла. Рекло би се за тренутак - само тренатак. О кад би могло да траје читаву годину! Потомче крадљивца црквених добара, склопи очи, и не усуђуј се да погледаш на..."

Остало се изгубило у нејасном мумлању. Старац паде на колена, с ножем у руци, и наже се над дечака који је јечао...

У том тренутку зачуше се гласови близу колибе. Нож испаде из пустињакове руке. Он пребаци преко дечака једну јагњећу кожу, и устаде, сав дрхтећи. Гласови су се све јасније и јасније чули и ускоро постадоше груби и љутити. Затим неко закуца неколико пута и викну у помоћ, потом бат брзих корака који се повлаче. Одмах после тога разлеже се грмљавина од удараца по вратима колибе.

— Хеј! отварај - зачу се, - и пожури, у име сто ђавола!

Ох, био је то најблаженији глас који је икада одјекнуо у краљевим ушима: био је то глас Мајлса Хендона!

Пустињак, шкрипећи зубима у немоћном бесу, изађе брзо из собе у којој је дечак спавао, затворивши врата за собом, и одмах затим краљ чу овакав разговор који се водио у "капели":

— Част и поштовање, честити оче! Где је дечак, *мој* дечак?

— Какав дечак, пријатељу?

— Какав дечак! Не покушавај да ме лажеш, попе, не покушавај да ме превариш. Похватио сам близу овог места лупеже за које сам мислио да су га украли, и натерао их да ми све кажу. Рекли су ми да је побегао и да су му ушли по трагу до ваших врата. Показали су ми и отиске његових ногу. Зато не врдај више, већ чуј, свети оче, ако ми га не предаш... где је дечко?

— Ох, добри господине, ви можда мислите на дроњаву краљевску скитницу која је овде провела ноћ. Ако господин као што сте ви води

бригу о скитници као што је он, онда знајте да сам га послао да обави један посао. Одмах ће се вратити.

— Одмах? шта то значи одмах? Хајд', не губи време - могу ли да га стигнем? Кад ће се вратити?

— Не треба да се покрећеш. Брзо ће се вратити.

— Нека онда буде тако. Покушаћу да чекам. Ал' стани! Послао си га, кажеш, послом! Е то си слагао, јер он не би отишао. Он би те повукао за ту твоју стару браду, ако си се само усудио да га тако увредиш. Слагао си, начисто си слагао, пријатељу. Он не би отишао ни због тебе, нити због било ког другог човека.

— Ни због било ког другог човека - не би; можда не би. Али ја нисам човек.

— *Како!* А шта си онда, тако ти божјег имена?

— То је тајна, гледај да то нико не дозна. Ја сам арханђео!

Мајлс Хендон се на то грохотом насмеја, не оставивши успут ни божје име на миру, на додаде:

— Лепо си то смислио! Знам добро да не би ни руком ни ногом мрднуо да учини какву служитељску услугу било ком смртном човеку. Али, боже благи, чак и један краљ мора да слуша када му један арханђео заповеда! Пустите ме да се!.. Шта се то чује?...

За све то време краљ се налазио у другој одаји испод оне коже, час се тресући од ужаса, а час подрхтавајући од наде. И за све то време напрезао је сву своју снагу и јечао, стално се надајући да ће га Хендон чути, али је увек с горчином схватао да му напори пропадају или да бар не допиру до њега. Зато је ова последња опаска његовог службеника допрла до њега као што животворни дах свежих њива допире до умирућег! Зато се он напреже још једном, и то свом својом снагом, управо у тренутку када је пустињак одговорио:

— Чује? Ја чујем само ветар.

— Можда је и ветар био. Свакако, то је несумљиво био ветар. Ја сам га слушао помало све време - опет се чује! Не, то није ветар! Какав необичан звук! Хајде, истераћемо то на чистину!

Краљевој радости сада не би краја. Његова уморна плућа напрегоше се што су највише могла - и с пуно наде - али му завезана уста и јагњећа кожа којом је био покривен упропастише скоро потпуно

напор. А срце му престаде да куца када чу како пустињак рече:

— Ах, то долази споља, из оног шибљака онде. Хајде, показаћу ти пут.

Краљ чу како обојица изађоше, разговарајући; чу како им се кораци брзо удаљавају - затим настаде злослутна, ужасна тишина у којој су му главом ковитлале страшне мисли.

Учини му се да је прошла читава вечност док није чуо кораке и гласове који се поново приближавају, али овога пута чу још један глас - по свему судећи, трупкање копита. Затим чу Хендона како изјави:

— Нећу више да чекам. *Не могу више* да чекам. Он је залутао у овој густој шуми. У коме је правцу кренуо? Пожури - покажи ми пут.

— Он је, - ал' причекај. Поћи ћу с тобом.

— Добро, добро. Вере ми, бољи си него што изгледаш. Признајем, не постоји још један арханђео који има тако добро срце као ти. Хоћеш ли да јашеш? Хоћеш ли да ти дам маленог магарца кога сам узео за свога дечка, или више волиш да раскречиш своје свете ноге преко ове раге коју сам набавио за себе, и на којој су ме преварили, мада не кошта више од месечног зеленашког интереса на бакарни новчић наплаћеног од беспосленог казанције.

— Не, јаши само на своју мазгу и поведи свога магарца. Сигурнији сам на сопственим ногама, ићи ћу пешице.

— Онда, молим те, придржи магарца док прикупим потребну снагу и испнем се на мазгу.

Затим настаде збрка од удараца ногом, удараца шаком, копања копитима и покушаја мазге да збаци свога јахача - све то пропраћено бучном мешавином псовки које је Хендон сипао као из рукава и на крају Хендон се обрати мазги оштрим речима које су је изгледа смириле, јер су непријатељства од тог тренутка престала.

С неизрецивим болом је спутани мали краљ чуо како се гласови и кораци удаљавају и губе у даљини. Сва га нада остави на тренутак, и суморно очајање спусти се на његову душу - Преварили су мог јединог пријатеља и ослободили га се - рече: - Пустињак ће се вратити и... - Није до краја рекао своју мисао. И наједном стаде опет да се тако поамно бори са својим оковима, да збаци са себе глатку јагњећу кожу.

И у том тренутку чу како се отварају врата! Тај му звук следи срж у

костима - учинило му се да већ осећа нож на грлу. Од ужаса склопи очи, од ужаса их поново отвори - и угледа како пред њим стоје Џон Кенти и Хуго!

Да су му уста била слободна рекао би: - Хвала ти милостиви боже!

Кроз тренутак или два ноге су му биле слободне и његови прогониоци, ухвативши га сваки испод једне мишке, појурили су с њим што су брже могли кроз шуму.

Жртва издаје

Поново се "Краљ Ша-ша-ша први" потуцао енглеским друмовима у друштву скитница и злочинаца, био мета њихових простачких шала и подсмеха, а понекад када би Лармација окренуо леђа, и жртва Кентијевих и Хугових ситних пакости. Али стварно нису га волели само Кенти и Хуго. Међу осталима понеки су га волели, а сви су се дивили његовој храбрости и његовом духу. Прва два или три дана Хуго, кога су одредили да се стара и да чува краља, учинио је све што је потајно могао да му загорча живот, а ноћу је, док би остали банчили као и обично, забављао дружину на тај начин што би га вређао на ситно - стао на ногу, а краљ је, као што и приличи његовом достојанству, остао равнодушан и презриво хладан. Али када је Хуго и по трећи пут покушао да се на исти начин нашали с њим, краљ га, на опште задовољство дружине, тресну једном мочугом да се овај откотрља на под. Обузет сав гневом и срамом, Хуго скочи, зграби једну мотку и јурну бесно на свога малог противника. За тили час створи се круг око гладијатора, и сви стадоше да се кладе и да навијају. Али јадни Хуго није имао никаквих изгледа на успех. Био је то обичан махнит и неспретан почетник који се устремио на руку, коју су вежбали најбољи европски учитељи у руковању штапом, батином с два краја ^б и свим осталим вештинама и мајсторијама мачевања. Мали краљ је стајао, опрезан и хладнокрван, и дочекивао и одбијао густу кишу удараца тако лако и тачно, да је изазивао дивљачко одушевљење све те разнобојне гомиле посматрача, а кад год би својим увежбаним оком уочио какав пропуст код противника, спустио на Хугову главу ударац брз као муња, међу присутнима би се разлегла бура од поклича и смеха, тако да је била милина чути је. После четврт сата, сав

премлаћен и сможден, Хуго, који је све време служио и као нишан за непрекидна бездушна подсмевања, утече нејуначки са бојног поља. Нетакнутог победиоца весела руља зграби и на раменима однесе на почасно место поред Лармације, где га са силним почастима крунисаше за Краља Ратоборних Петлића. Његова мања звања истовремено избрисаше и поништише, и донеше одлуку да ће бити прогнан из дружине сваки ко их убудуће изусти.

Сви напори да краља учине корисним по дружину, пропали су. Он је упорно одбијао да ма шта ради; поврх тога стално је покушавао да побегне. Првог дана по повратку угурали су га у једну кухињу у којој није било никога. Не само да се вратио празних шака, већ је покушао да пробуди укућане. Послали су га с једним казанцијом да му помогне у послу. Није хтео да ради. Штавише, зграбио је казанцијине машице и устремио се на њега. И најзад, и Хуго и казанција имали су пуне руке посла да га само спрече да не побегне. Он је пуштао своје краљевске громове на главе свих оних који су му ограничавали слободу или покушавали да га натерају да ради. Послали су га, а Хуго је имао да пази на њега, са неком прљавом женом и болесним дететом да проси - али без успеха. Одбио је да им помогне у прошењу, или да им ма на који начин буде од користи.

Тако је прошло неколико дана. А беда оваквог скитничког живота, са свим његовим досадама, одвратностима, нискостима и простаклуцима, постајала је све више и све јаче тако неподношљива нашем заточенику испод пустињаковог ножа значи, у најбољем случају, само привремено одгађање смрти.

Али ноћу, у својим сновима, заборављао је ове ствари, на је седео на свом престолу, и био господар. Понижења која је доживео за оно мало дана од када се вратио у ропство, а пре но се потукао с Хугом, све је теже и теже подносио, и са све више горчине.

Сутрадан по мегдану, Хуго се пробудио срца пуна осветољубивих тежњи. Имао је два посебна плана. По првome хтео је да дечка, ма ко он био, посебно унизи у његовом поноситом духу и "убраженом" краљевском достојанству. А ако му случајно не би пошло за руком да оствари ову замисао, хтео је да краља уплете у какав злочин, а затим да га преда у неумољиве канџе закона.

У тежњи да оствари прву замисао, намеравао је да краљу на нози изазове вештачко труљење, мислећи с пуно разлога да га ништа ни више ни боље не може понизити од тога, а чим то оствари смерао је да узме помоћ Кентија, на да приморају краља да изложи своју ногу на друму и проси милостињу. Онај ко је хтео да изазове такво труљење, морао је да направи смесу или облог од негашеног креча, сапуна и рђе од старог гвожђа, на да тиме намаже парче коже које ће чврсто привезати за ногу. Ова смеса почне убрзо да нагриза кожу и да месу даје рањав и упаљен изглед. Затим се нога премаже крвљу, па тако рана, пошто се осуши, добије тамну и одвратну боју. Затим се преко ране свесно немарно стави завој од прљавих крпа, тако да се испод њих види одвратни чир који ће изазвати сажалење пролазника. ¹

Хуго доби за савезника казанцију, оног истог коме је краљ сопственим машицама сатерао страх у кости. Они кретоше да тобож крпе лонце и поведоше собом краља, али га чим се одмакоше од логора оборише на земљу, на му Хуго, док га је казанција држао, привеза чврсто завој за ногу.

Краљ је беснео и грмео обећавајући да ће обојицу обесити чим се поново попне на престо. Али они су га чврсто држали веселећи се његовом немоћном отимању и подсмевајући се његовим претњама. То тако потраја све док облог не поче да нагриза кожу. И да се није догодило нешто непредвиђено убрзо би се њихова замисао и остварила. Али се то непредвиђено догодило. Јер се некако у то време појави на позорници онај исти "роб" који је у своме говору онако оптужио енглеско правосуђе. Он прекиде лакрдију, и скиде облог и завој.

Краљ је хтео да зграби тољагу свога ослободиоца и да на лицу места испраши капуте овој двојници лупежа, али се овај успротиви, јер би им то направило неприлике. Боље да остави ствар до вечери. Када цела дружина буде на окупу спољни свет неће моћи нити ће се усудити да се меша или да смета. Он их све врати натраг у логор и поднесе Лармацији извештај о целој ствари. Овај, пошто саслуша излагање и пошто размисли о свему, одлучи да краља не шаљу више у просјаке, јер је било јасно да је заслуживао нешто више и боље. Зато он га, на

лицу места унапреди и одлучи да из чина просјака пређе у чин лопова!

Хуго је пливао у срећи. Стално је покушавао да натера краља да краде, и никад му то није пошло за руком. Али више нема шта да брине о томе јер краљу свакако неће ни у сну пасти на памет да се оглуши о заповест коју није издао нико други до сам Врховни командант. Зато је смислио да направе један излет још исто по подне, смерајући да том приликом удеси да краљ падне у шаке властима, али да то изведе тако спретно да сви помисле да је било случајно и ненамерно. Јер Краљ Ратоборних Петлића био је сада омиљена личност, а банда не би била нимало нежна према једном од својих неомиљених чланова који би јој приредио једно такво крупно издајство као што је предавање малишана у руке заједничком непријатљу.

У реду. У згодном часу Хуго одгега заједно са својом жртвом до једног суседног села. И обојица стадоше да се клатаре улицама, први вребајући пожудно сигурну прилику да изведе своју злочесту намеру, а други вребајући исто толико пожудно прилику да кидне и да се за вечита времена ослободи свог срамног ропства.

Обојица одбацише две-три доста згодне прилике, јер су обојица, у дну својих срца, били одлучили да овога пута изведу са пуним успехом своје замисли, на ниједан није хтео да допусти да га заведу његове грозничаве жеље због којих ће упасти у какву несмотреност.

Хугу се првом указа прилика. Јер се најзад појави једна жена која је носила некакав дебели завежљај у својој корпи. Хугове очи синусе свим сјајем својих грешних мисли и он рече у себи: - Тако ми живота, само ако успем да му наместим *ово*, онда ти је, Краљу Ратоборних Петлића, сигурна бувара и нека ти се добри бог смилује! - Чекао је и вребао - споља је био миран, али је изнутра сав горео од узбуђења - док жена није прошла и док није дошао погодан час. Затим проговори тихим гласом:

— Причекај овде док се не вратим, - и крену крадомице за пленом.

Краљу се срце гушило од радости. Сада ће моћи да побегне, ако се само Хуго идући за својом жртвом мало више удаљи.

Али није му било суђено да доживи ту срећу. Хуго се прикрао жени, зграбио завежљај, и појурио натраг, умотавши га у старо парче прекривача које је носио на руци. Жена за час подиже узбуну јер осети

да је терет сувише лак, иако уствари није приметила саму крађу. Хуго баци завежљај у краљеве руке и не заустављајући се довикну:

— А сада појури с осталима за мношћом и вичи држ'те лопова, - али гледај да их одведеш на погрешан пут!

У идућем тренутку Хуго зави за угао и ступи се низ кривудава дрворед, а кроз два-три тренутка појави се опет на видику, невина и равнодушна израза на лицу и стаде иза једног стуба да види крај.

Увређени краљ тресну завежљај о земљу, а покривач се одвоји од завежљаја баш у тренутку када стиже жена заједно са гомилом која је стално за њом расла. Она шчепа краља једном руком, а другом зграби завежљај, и стаде да сипа кишу погрда на дечакову главу, док се овај, без икаква успеха, напрезао да се отргне из њених шака.

Хуго је довољно видео: његовог су непријатеља ухватили, и сада ће власт имати да се њиме позабави. Зато се, задовољан и ликујући у себи, удаљи и крену ка логору, смишљајући успут веродостојни исказ који ће поднети Лармацијиној дружини.

Краљ је наставио да се отима, док га је жена чврсто држала за руку, узвикујући љутито с времена на време:

— Пусти ме, луда жено. Нисам ти ја украо твој тричави замотуљак.

Гомила се окупи око краља, претећи му и псујући га. Један грмаљ од поткивача у кожној кецељи и рукавима заврнутим до лаката, спусти своју руку на њега говорећи да ће га, поуке ради, добро издеветати. Али управо у том тренутку један дуги мач сину у ваздуху и својом равном страном спусти се са доста убедљивом снагом на човекову руку, а његов фантастичан власник примети пола у шали:

— Тише, добре душе, без зле крви и безбожних речи. Ово је ствар власти, а не појединца и приватних лица. Пусти дечака, добра жено.

Поткивач одмери снажног војника, на се удаљи мрмљајући и чешући руку; жена нерадо пусти дечакову руку; гомила погледа са не много љубави у странца, али мудро зачепи своја уста. Краљ, румен у лицу и блиставих очију, притрча своме ослободиоцу и узвикну:

— Дуго те није било, али си сада стигао у прави час, сер Мајлсе. Растерај ми ову руљу да је не гледам.

Краљевић као хапсеник

Хендон уздржа осмех, саже се и шапну краљу наухо:

— Лакше, лакше, краљевићу, пази шта говориш или још боље, немој уопште да говориш ако можеш. Ослони се на мене - и све ће лепо да се сврши. - Затим додаде у себи: - *Сер Мајлс!* Тако ми свега, потпуно сам заборавио, да сам постао витез! Господе, то је невероватна ствар, како у његовом памћењу ухвате корена све његове необичне и луде измишљотине! Моја титула је празна и смешна, али ју је ипак требало заслужити. Сматрам да је часније бити достојан титуле измишљеног витеза у његовом краљевству Снова и Сенки, него својом нискошћу заслужити титулу грофа у неком од *правих* краљевстава овога света.

Светина направи пролаз за стражара који се приближавао и који хтеде да стави руку на краљево раме, али га Хендон у томе спречи:

— Полако, пријатељу, склони руку. Он ће ићи мирно; ја одговарам за то. Ти иди напред, ми ћемо за тобом.

Стражар је ишао напред, са женом која је носила свој завежљај, а за њима Мајлс и краљ, праћени светином. Краљ је био склон да се побуни; али Хендон му тихо шапну:

— Имај на уму, господару, да је у закону оличена краљевска власт, на зар ћеш ти који си његов творац да му се одупреш, и зар ћеш тражити онда да му се репови покоравaju? Привидно, овај закон је био прекршен. Када се вратиш на престо, бићеш поносит што си у време када је изгледало да си само обичан поданик, умео као и сваки грађанин да покажеш своме народу како треба поштовати закон.

— Имаш право. Не говори више ништа. Видећеш како ће краљ Енглеске, догод буде у положају поданика, умети да сноси све

последнице закона за који захтева да му се његови поданици покоравају.

Кад су позвали пред судију жену да да исказ, она се заклела да је оптужени дечак починио крађу. Нико није могао да докаже супротно, и тако је краљ био кривац. Затим су размотали завежљај и када се испоставило да се у завежљају налази једно дебељушкасто и печено прасенце, судија се стужи, а Хендон пребледе и задрхта од ужаса, као да га је струја продрмала. Али краљ се није узбуђивао, јер није схватио у каквом се тешком положају налази. Судија је злокобно размишљао неко време, затим се окрете жени и упита:

— Шта цениш то твоје прасе?

Жена се поклони и одговори:

— Три шилинга и осам пенија, ваше господство - и ни пенија мање, ако хоћете поштену цену.

Судија нерасположено погледа у свет који је испунио дворану, затим климну стражару главом и нареди му:

— Испразни суд и затвори врата.

Тако је и било. Нико није остао осим двојице службеника, оптуженога, тужиље и Мајлса Хендона. Овај се био укочио, у лицу му није било ни капи крви, а по челу су му избијале крупне грашке хладног зноја, које су се скупљале и цуриле низ лице. Судија се опет окрете жени и рече јој гласом пуним сажалења:

— Овај дечак је бедан и неук, а можда га је јака глад на ово натерала, пошто су сад тешка времена за сиромашне. Погледај, не изгледа да је рђав дечак - али кад стомак тражи своје. Добра жено! Знаш ли ти да онај ко украде ствар која вреди више од тринаест и по пенија, мора по закону да буде *обешен*?

Мали краљ се прену и разрогачи очи од изненађења, али је успео да се савлада и да остане миран. Али то није био случај са женом. Она скочи, дрхтећи од страха, и повика:

Јао, тешко мени, шта сам урадила! Сачувај ме боже, не бих обесила ово јадно створење ни за цео свет! Ох, спасавајте ме, ваше господство, шта да радим, шта бих *могла* да учиним?

Судија је сачувао своју достојанственост, на је једноставно додао:

— Ви имате право да промените цену, пошто још увек није ушла у записник.

— Онда, за име божје, кажите да прасе кошта осам пенија и нека је благословен онај дан када сам скинула са савести овај страشان терет!

Мајлс Хендон се толико одушевио да је заборавио на сваку пристojност; изненадио је краља и повредио га у његовом достојанству кад га је својски загрлио обема рукама. Жена се захвали, поздрави и оде са својим прасетом; а кад јој стражар отвори врата, он крену за њом у уски трем. Судија настави да пише у записник. Хендон, који је стално био на опрези, помисли да не би било на одмет да сазна зашто је стражар изашао са женом. Зато се прикра мрачном трему и послуша. Ево како се разговор водио:

— Свиђа ми се ово твоје прасенце. Пуначко је и у сласт ће се јести; купићу га; ево ти осам пенија.

— Осам пенија, пази, молим те! То ти неће упалити. Мене кошта три шилинга и осам пенија, и то оног доброг здравог новца уз прошле владе, који стари Хари, бог да му душу прости, није хтео ни да пипне, а камоли ли да квари. Нећу да чујем за твојих осам пенија!

А је л' тако стоји ствар? То значи да си се ти лажно заклела кад си рекла да прасе вреди осам пенија. Хајде одмах са мном назад пред његово господство да одговараш за злочин! А дечак ће бити обешен.

— Стани, стани, драги, не говори више, ја сам задовољна. Дај ми осам пенија и никоме ни речи о свему овоме.

Жена оде плачући. Хендон се ушуња у судску дворану, а ускоро за њим и стражар, пошто је свој плен сакрио на сигурно место. Судија је још мало писао, па затим прочита краљу мудру али благу буквицу и осуди га на неколико дана затвора у заједничкој тамници и на јавно шибање после тога. Запањени краљ отвори уста и свакако хтеде да нареди да се добром судији сместа одруби глава, али спази како му Хендон даје неке знаке, на стисну зубе пре него што му је ма шта излетело. Хендон га узе за руку; поклони се дубоко судији, и обојица се упутише у пратњи стражара према тамници. Оног часа кад су изашли на улицу, разјарени владар застаде, истрже руку и узвикну: Идиоте, мислиш ли да ћу ја *жив* ући у заједничку тамницу?

Хендон се саже и рече прилично оштро:

— Хоћеш ли се ти поуздати у мене? Мир! И немој више да нам погоршаваш положај својим опасним говором. Како бог хоће, тако ће и

бити. Ти то не можеш ни да убрзаш ни да промениш. Зато чекај и буди стрпљив - а имаћемо после довољно времена да грдимо или да се веселимо кад све буде готово.

Беќство

Кратки зимски дан ближио се своме крају. На пустим улицама није било никога сем неколико случајних пролазника, на и ови су се журили гледајући право испред себе, трудећи се да што брже заврше своје послове, на да се повуку у топле домове и склоне од ветра који је почео да дува и мрака који је почео да се спушта. Нису гледали ни лево ни десно, нису обраћали пажњу на наше пријатеље, чак изгледа да их нису ни видели. Едвард Шести се у чуду питао да ли је икада раније слика једног краља кога воде у тамницу наишла на такву равнодушност. Ускоро чувар изби на један пусти трг, и хтеде да га пређе. Када је стигао на средину, Хендон му додирну руку и рече му тихим гласом:

— Причекај један тренутак, добри господине. У близини нема никога ко би могао да нас чује, а ја бих хтео да ти нешто кажем.

— Дужност ми то забрањује, господине. Молим те, не задржавај ме, ноћ се већ спушта.

— Па ипак застани, јер се ствар односи на тебе. Окрени леђа за тренутак и направи се да не видиш: *пусти овог једног дечка да побегне.*

— Ви то мени, господине. Хапсим те у име...

— Стани-де, не жури се толико. Обрати пажњу и гледај да не направиш какву непоправљиву грешку.

— Затим поче да шапуће, и рече човеку у уво: - Слушај, прасе које си добио за осам пенија може да те кошта главе.

Јадни чувар, који се овоме није надао, занеме у први мах, затим му се поврати моћ говора, на поче да грми и прети, али Хендон остаде миран и сачека стрпљиво да овај заврши, на му рече:

— Ти ми се свиђаш, пријане, и не бих желео да ти се какво зло догоди. Пази - ја сам све чуо - сваку реч. Доказаћу ти, ако не верујеш. Затим понови реч по реч цео разговор који су чувар и жена водили у трему, и заврши:

— Видиш, јесам ли испричао тачно? Зар не бих могао да то тачно испричам и пред судијом, ако се укаже прилика?

Чувар за тренутак занеме од страха и ужаса, затим се прибра и рече с притвореном природношћу:

— То би, одиста, била врло незгодна ствар, кад не би била шала. Али ја сам се само шалио са женом.

— Јесте ли и њено прасе задржали шале ради?

Човек одговори брзо:

— Ништа друго, добри господине. Кажем ти била је то обична шала.

— Почињем да ти верујем, - одговори му Хендон, гласом у коме су се мешали подсмех и полуубеђење, и који је чувара врло збуњивао; - али причекај овде један тренутак док тркнем до његовог господства, јер ће нам он, свакако, пошто је човек који се разуме у законодавству, шали...

Био је већ кренуо, и још је говорио. Чувар се узнемири, узврпољи, опсова два-три пута, затим повика:

— Стани, стани, добри господине, молим те, причекај мало. Знаш човече, судија ти разуме шалу колико и мртавац. Него врати се, да мало поразговарамо. Сто му мука! Изгледа да ми се незгодно заломило. И све то због једне невине и глупе шале. Имам породицу, а моја жена и дечица... Буди разуман, добри мој господине, шта си оно желео од мене?

— Само да будеш слеп и глув и да се не макнеш сместа док човек изброји сто пута по хиљаду - и то бројећи лагано, - одговори му Хендон, с изразом човека који тражи сасвим природну услугу, и не богзна како велику.

— Па то је моја пропаст, - одговори очајнички чувар, - Ах, буди разуман, добри господине; разгледај, молим те, целу ствар са свих страна, на ћеш видети како је то била једна обична шала - ма то је очигледно и јасно као дан. Па чак и ако би неко рекао да то није шала,

то је тако мала погрешка, да и најстрашнија казна коју би суд могао да изрекне, не би била ништа друго до укор и опомена.

Хендон на то одговори тако свечаним гласом да се ваздух око њега заледио:

— Закон је твојој грешци дао име - да ли знаш како оно гласи?

— Не знам! Можда сам стварно направио грешку. Ни у сну ми није пало на ум да она има своје име. Ах, добри боже, мислио сам да сам измислио нову шалу.

— Да, она има своје име. У законодавству се тај злочин зове: *Non compos mentis lex talionis sic transit gloria mundi*.

— Ох, мили боже.

— И кажњава се смрћу!

— Смилуј се, боже, мени грешнику!

— Искористио си прилику на си од жене ухваћене у грешци, која се налазила у великој опасности, и чија је судбина зависила од твоје добре воље, приграбио прасе које кошта више од тринаест и по пенија, плативши за њега обичну багателу, а то се, по слову закона, зове свесна пљачка, прикривање велеиздаје, безакоње у службеној дужности, *ad hominem expurgatis in statu quo* - и кажњава се смрћу вешањем, без могућности ослобођења, смањења казне, или свете исповести.

— Придржи ме, придржи ме, слатки господине, ноге ме не држе! Смилуј се на мене, поштеди ме тог удеса, а ја ћу окренути леђа и нећу ништа видети од оног што ће се догодити.

— Добро. Е, сада си mudar и разуман. А хоћеш ли вратити прасе?

— Хоћу, хоћу, буди миран, нити ћу икада у животу таћи неко друго, макар ми га сам бог послао и арханђео донео. Одлази, ослепећу теби за љубав, нећу ништа видети. Казаћу да си разбио врата и да си силом отео хапсеника из мојих руку. Та су врата иначе стара и напукла - ја ћу их сам полупати између поноћи и зоре.

— Учини као што си рекао, добри човече, неће никакво зло из тога произаћи. Судији се свидео овај јадни дечак на је стога био милостив према њему. Он неће због његовог бекства пролити сузе, нити хапсанцији пребити кости.

Хендон Хол

Чим су краљ и Хендон поодмакли од стражара, његово величанство доби упутства да пожури само до извесног одређеног места ван града и да тамо чека док Хендон скокне до крчме и исплати рачун. После пола сата наша два пријатеља су задовољно каскала један покрај другог у правцу истока на Хендоновим тужним парипима. Краљу је сада било топло и пријатно, јер је скинуо своје дроњке и обукао половно одело које му је Хендон купио на Лондонском мосту.

Хендон је желео да се дечак не премара. Сматрао је да би напорна путовања, неуредни оброци и недовољно спавање врло рђаво утицали на његов болесни ум, а скоро је сигурно да ће, ако се буде одмарао, уредно јео и умерено се кретао много брже оздравити. Желео је свим срцем да дечак оздрави и да нестану болесна привиђења из те намучене главице. Зато је решио да се полако и без журбе примиче родном крају из кога је пре толико времена био истеран, уместо да се поведе за својим осећањем, на да тамо похрли не водећи рачуна је ли дан и или ноћ.

Пошто он и краљ пређоше око десетак миља, стигоше до једног овећег села и зауставише се у једној доброј крчми да преноће. Пређашње обичаје су опет успоставили. Хендон је стајао иза краљеве столице, док је овај јео, и дворио га. Кад је краљ хтео да легне свукао га је, а сам се увио у ћебе и легао на под.

Сутрадан, на и прекосутра, они су полако каскали разговарајући о раним згодама и незгодама које су их задесиле откад су се рстали, уживајући сваки у причању оног другог. Хендон му је до појединости изнео где је све лутао да би га пронашао и описао је како га је арханђео као каву будалу водао по целој шуми да би га најзад вратио у

колибу кад је видео да не може да га се отараси. А тада - рече - старац оде у собу за спавање и врати се посрћући. Изгледао је као да му се срце цепа и рече да се надао да се дечак вратио и тамо легао да се мало одмори, али није било тако. Хендон је чекао у колиби целог дана, али како је изгубио сваку наду да ће се краљ вратити, кренуо је опет да га тражи.

— А стари светац је заиста био тужан што се ваша висост није вратила, - рече Хендон, - видело му се то на лицу.

— У то не сумњам, - одговори краљ - и тада исприча своју причу; кад ју је Хендон чуо, он зажали што није смрвио пустињака.

Последњег дана путовања Хендоново расположење је било изврсно. Језик му ни часа није мировао. Причао је о свом старом оцу, о свом брату Артуру и о многим стварима које су показивале колико су они племенити и честити људи. До лудила се заносио када је говорио о својој Едити, и био толико срећан да је чак говорио лепо и братски и о Хјуу. Стално се у мислима враћао на поновни сусрет у Хендон Холу; какво ће то изненађење бити за све и колико ће се сви обрадовати.

Био је то леп крај; пун кућица и воћњака, а пут је водио кроз простране пашњаке чије су благе висоравни и увале подсећале на таласање морске површине. У току поподнева блудни син који се враћао кући стално је скретао с пута и пео се на брежуљке у нади да ће из даљине спазити за тренутак свој дом. Најзад је успео и повика узбуђено:

— Ено села, краљевићу мој, а одмах до њега је замак! И одавде можете видети торњеве, а она шума тамо - то је парк мога оца. Ах, сад ћеш да видиш колико је то лепо и весело. Кућа са седамдесет соба - помисли само! И двадесет седам слугу! Какав красан стан за нас двојицу, зар не? Хајде, пожуримо се - горим од нестрпљења.

Иако су пожурили што су више могли, у село су стигли тек после три сата. Путници су пројурили кроз село, а Хендонов се језик није заустављао: - Ово је црква, још увек прекривена бршљаном - ништа, ништа се није променило. Овде је крчма код "Црвеног Лава", а тамо пијаца. Онде је Мајско дрво, а ено и пумпе - ништа се није променило, сем свакако људи, за десет година људи се много измене; неке од њих изгледа ми да познајем, али нико мене не познаје. - Тако је стално

брбљао. Ускоро доспеше на крај села; тада завише кривудавом уском путањом, са чије се обе стране дизала висока жива ограда, потераше њом брзо тако једно пола миље, док кроз достојанствену капију у чије су камене стубе били уклесани грбови, не уђоше у врт пун цвећа. Пред њима се пружао господствен замак.

— Добро дошао у Хендон Хол, краљу мој, - узвикну Мајлс. - Ах, ово је велики дан! Мој отац, мој брат и леди Едита биће луди од радости када ме буду видели, на ће у првим тренуцима само мене гледати и само са мном разговарати, тако да ће ти изгледати да су тебе хладно примили. Али не брени ништа. Убрзо ће то све да се промени. Кад им будем казао да си мој штићеник, и када им будем испричао колико те много волим, видећеш како ће те, за љубав Мајлса Хендона привити на своје груди, како ће ти отворити своја срца и како ће те примити у свој дом заувек.

И већ идућег тренутка Хендон скочи с коња пред великим вратима, поможе и краљу да сиђе, узе га за руку и улете у кућу. Попеше се степеницама и нађоше се пред пространом одајом. Хендон уђе, посади брзо краља на столицу не стигавши ни да му ода дужно поштовање, па притрча једном младом човеку који је седео за пићим столом крај ватре у којој су буктале цепанице.

— Загрли ме, Хју, повика он - и реци да си срећан што сам се вратио, и позови нашег оца, јер ја се нећу осећати потпуно код своје куће док не стиснем његову руку и не видим његово лице и не чујем поново његов глас.

Али Хју, на чијем се лицу у једном тренутку могло приметити да се изненадио, само устукну и упери озбиљан поглед на дошљака - поглед који је најпре одавао увређено достојанство, на онда прешао у израз чудног љубопитства, као одговор на неку унутарњу мисао или намеру, помешан са стварним или притворним саучешћем. Он рече сасвим благим гласом:

— Изгледа да ти је ум поремећен, странче. Судећи по твојем изгледу и по твојем оделу мора да си претурио много невоља преко главе. За кога ме ти држиш?

— За кога те држим? Па молим те, за кога другог могу да те држим него за онога који јеси. За Хјуа Хендона, - одговори Мајлс оштро.

Овај други настави истим мирним гласом:

— А шта замишљаш, ко си ти?

— Шта имам да замишљам! Зар ћеш одиста рећи да не препознајеш у мени свог брата Мајлса Хендона?

Хјуово лице се озари радошћу и изненађењем, и он узвикну:

— Шта? Ти се не шалиш? Зар може мртав човек да оживи? Дај боже да је тако! Зар се наш сироти дечак вратио у наш загрљај после толико свирепих година? Ах, то изгледа сувише лепо да би било истинито - и *јесте* сувише лепо да би било истинито. Тако ти свега, имај милости, не играј се са мном! Брзо, дођи на светлост. Дај да те добро загледам!

Он зграби Мајлса за руку, одвуче га до прозора и стаде да га загледа од главе до пете, окрећући се час на једну час на другу страну, ходајући око њега да би га видео са сваке стране, а блудни син који се вратио у родитељски дом сијао се од радости, смејао и стално климао главом говорећи:

— Гледај само, брате, гледај и не бој се. Нећеш наћи ни руке, ни ноге која неће издржати овај испит. Гледај и разгледај до миле воље, добри мој Хју. Ја сам стварно твој стари Мајлс, онај исти стари Мајлс, твој изгубљени брат, зар није тако? Ах, ово је велики дан, рекао сам да ће бити велики дан! Дај ми руку, пружи ми образ. Господе, чини ми се да ћу од среће да издахнем!

Таман је хтео да се баци у наручје брату, кад Хју пружи руку у знак протеста и спусти тужно главу на груди, на рече узбуђено:

— Ах, нека ми милостиви бог да голико снаге да поднесем ово болно разочарање!

Мајлс, у чуду, не могаде за тренутак ништа да проговори. Затим му се моћ говора поврати и он повика:

— Какво разочарање? Зар ја нисам твој брат?

Хју заврте тужно главом, на додаде:

— Дај боже да се докаже да је тако и да друге очи пронађу сличност коју ја не могу да уочим. Авај, бојим се да писмо није било исувише истинито.

— Какво писмо?

— Писмо које је дошло преко мора пре неких шест-седам година. У

њему је писало да је мој брат погинуо У боју.

— То је била лаж! Позови свога оца - он ће ме познати!

— Како да позовем мртвог човека?

— Мртвог? - Мајлсу замре глас у грлу и усне му задрхташе. - Мој отац мртва? Ох, то је тешка вест. Пола моје радости је нестало. Онда, молим те, дај да видим брата Артура. Он ће ме познати, познаће ме и утешиће ме.

— И он је умро.

— Нека ми се господ смилује, мени грешнику! Умрли! Обојица умрли! Они који су нешто вредели, умрли су, а ја који сам недостојан остао сам у животу! Ах, смилуј се. Немој ми рећи да је леди Едита...

— Умрла? Не, она је жива!

— О хвала богу, моја радост је онда опет потпуна! Пожури брате. Нека дође да ме види, на ако она каже да не личим на себе - али она то неће рећи. Не, не, не, *она* ће ме познати, луд сам што тако нешто и помишљам. Доведи је, доведи старе слуге, и они ће рећи ко сам.

— Сви су помрли осим њих петоро - Петра, Хелсија, Давида, Бернара и Маргарете.

Рекавши то, Хју изађе из собе. Мајлс застаде за час размишљајући, затим поче да се шета по соби, мрмљајући.

Пет главних неваљалаца надживели су двадесет и два поштена човека. То је чудна ствар.

Настави да хода тамо-амо мрмљајући у себи и потпуно заборавивши на краља. Ускоро његово величанство рече озбиљним гласом, у коме је било искреног саосећања, мада су саме речи могле да се схвате и иронично:

— Не тугуј због свој несреће, добри човече, Има и других људи на свету које не признају и чијим се правима подсмевају. Ниси ти једини.

— О, краљу мој, - викну Хендон, порумевши неприметно - не осуђуј ме - причекај и видећеш. Ја нисам варалица, она ће то потврдити. Чућеш то из најслађих уста у Енглеској. Ја да будем варалица? Па ја знам овај хол, ове слике мојих предака и све оне ствари које нас окружују, као што дете познаје собу у којој живи. Овде сам се родио и одрастао, господару мој. Говорим истину. Не бих те варао. А ако ми нико други не поверује преклињем те да ти само не посумњаш

у мене - не бих то могао да поднесем.

— Ја не сумњам у тебе, - одговори краљ једноставно и са поверењем како то само дете уме.

— Захваљујем ти од свег срца, - узвикну Хендон ватрено, што је значило да је био дирнут. Краљ додаде, са истом једноставношћу:

— А да ли ти сумњаш у мене?

Хендон се збуни као какав кривац, али се тога часа отворише врата и уђе Хју, те тако, на своју срећу, није морао да одговори.

Једна лепа госпа, богато одевена, ишла је за Хјуом, а за њом неколико ливрејисаних слугу. Госпођа је ишла полако, оборене главе, очију упртих у под. Лице јој је било неизрециво тужно. Мајлс Хендон полете к њој, викнувши:

— О, драга моја Едита...

Али га Хју, озбиљна лица, одгурну, на се обрати дами:

— Погледај га. Познајеш ли га?

На звук Мајлсовог гласа жена се неприметно трже, а образи јој поруменеше, затим стаде да подрхтава. Стајала је непомично неколико дугих тренутака, затим лагано подиже главу и погледа Хендона у очи укочено и уплашено. Крв је ишчезавала с њеног лица, кап по кап, и најзад на њему остаде само сиво бледило смрти. Она изусти гласом у коме није било више живота него у њеном лицу: - Не познајем га! - па се окрете, са јецајем и пригушеним уздахом и посрћући изађе из собе.

Мајлс Хендон клону у наслоњачу и покри лице рукама. Мало после, његов брат се обрати слугама:

— Видели сте га. Да ли га познајете?

— Они завртелеш главама, а њихов господар додаде:

— Слуге вас не познају, господине. Мора да је нека грешка по среди. Видели сте да вас ни моја жена није познала.

— Твоја жена! - У трен ока Хендон зграби брата за гушу и приби га уз зид. - О ти, притворни ниткове! Сад ми је све јасно. Сам си написао оно лажно писмо, затим си ми украо невесту и имање. Тако - а сад ми се губи с очију, да не срамотим своју честиту војничку руку убиством једног таквог бедника!

Хју се, сав црвен, упола задављен, дотетура до најближе столице, на нареди послузи да ухвати и веже овог странца убицу. Они су оклевали,

а једна од њих изусти:

— Он је наоружан, господару, а ми смо голоруки.

— Наоружан! Па шта је с тим, вас је више. Навалите на њега, кажем вам.

Али Мајлс их опомену да пазе шта раде, и додаде:

— Ви ме познајете одавно. Нисам се променио. Нападните ме, ако смете!

Ово их подсећање није много охрабрило.

— Онда улазите, бедне кукавице, и наоружајте се и чувајте врата док пошаљем некога по стражу, - рече Хју. Кад је био на прагу он се окрете и рече Мајлсу: - Не покушавајте да побегнете, јер ће вам покушај остати без успеха.

— Да побегнем? Ако ти је то сва брига, онда не треба да се узнемираваш. Јер Мајлс Хендон је господар Хендон Хола и свега што му припада. Он ће остати - у то не сумњај.

Без куће и кућишта

Краљ је седео и размишљао неколико тренутака, затим подиже очи и проговори:

— Чудновато, врло чудновато. Не схватам.

— Не, није чудновато, господару мој. Познајем га, и његово понашање је сасвим природно. Нитков је од кад се родио.

О, нисам о њему говорио, сер Мајлсе.

Ниси о њему говорио? А о чему си говорио? Шта ти је чудновато?

— Да не траже краља.

— Како? Кога? Плашим се да не разумем.

— Одиста? Зар ти није чудно да је прилично чудновато да земља није пуна прогласа у којима би описали моју личност и гласника који би ме тражили? Зар то није разлог за узнемиреност и очајање што је главе државе нестало? Што сам ишчезао и изгубио се?

— Сасвим тачно, ваше величанство, потпуно сам заборавио. - Затим Хендон уздахну и промрмља у себи: - Сироти мали, ум му се потпуно пореметио, стално се бави својим немогућим сном.

— Али смислио сам нешто што ће нам обојици повратити наша права. Написаћу писмо на три језика -на латинском, грчком и енглеском - и ти ћеш пожурити сутра изјутра да га однесеш у Лондон. Предаћеш га лично моме ујаку лорду Хертфорду. Када га буде видео знаће и потврдиће да сам га ја писао, на ће послати по мене.

— Зар не би било боље да причекамо овде док не докажем ко сам и док не постанем господар својих добара? Бићу онда у много бољим околностима него сада да...

Али га краљ заповедничким гласом прекину:

— Мир! Шта је твоје бедно имање, шта су твоји ништавни

интереси у поређењу са стварима које се тичу благостања читавог народа и безбедности престола. - Затим благо додаде, као да му је било жао што је био оштар: - Изврши, и не плаши се. Ја ћу ти повратити твоја права, ја ћу ти надокнадити штету - да, чак и више но надокнадити штету. Нећу заборавити, и одужићу ти се.

То рекавши, узе перо и стаде да пише. Хендон га је с нежношћу посматрао неко време, затим промисли у себи:

— И да је била помрчина, ја бих помислио да ми је то краљ *говорио*. Не може се порећи, када му се прохте, грми и сева баш као прави краљ. Али откуда му то? Гледај са каквим задовољством дрља и шкраба своје бесмислене жврљотине, замишљајући да пише на латинском и грчком, и сем ако се не досетим нечем паметном и да га одвратим од његове замисли, мораћу да се претварам као да ћу сутра отпутовати да извршим овај луди налог који је измислио за мене.

Али се одмах затим сер Мајлсове мисли вратише на скорашњи догађај. И толико се био занео да није, када му је краљ ускоро пружио папир који је написао био свестан шта прима и ставља у џеп, - Како се чудно понашала, - промрмља. - Мислим да ме је познала - и мислим да ме не познаје. Ова два мишљења се у супротности једно с другим, то ми је сасвим јасно. Ја не могу да их измирим, нити могу, било каквим расуђивањем, да одбацим једно од њих, нити чак да дам превагу једноме од њих. Ствар стоји просто овако: *мора* да је познала моје лице, мој стас, мој глас, како би друкчије могло бити? Међутим, *рекла* је да ме не познаје, и то је тачно рекла, јер она не може лагати. Али, причекај - чини ми се да почињем да схватам. Можда је утицао на њу, заповедио јој, приморао је да лаже. Тако је! Загонетка је одгонетнуга. Била је сва мртва од страха - тако је, он ју је присилио. Потражићу је, наћи ћу је, на ако не буде присуствовао том разговору, она ће изаћи с истином на среду. Она ће се сетити старих времена када смо се заједно играли, и то ће је разнежити, на ме неће више обмањивати, већ ће ми се исповедити. Не, она нема издајничке крви у себи, она је увек била честита и отворена. Она ме је у та стара времена волела, и то ми је залога, јер човек не може обманути онога кога је једном волео.

Он ватрено полете к вратима, али се она у том тренутку отворише, и леди Едит уђе у одају. Била је врло бледа, али корак јој је био чврст, а

држање пуно љупкости и благог достојанства. Лице јој је било тужно као и малочас.

Мајлс јој полете у сусрет пун среће и поверења, али га она заустави једва приметним покретом руке, и он стаде као укопан. Она седе, и рече му да учини исто то. И тако на врло једноставан начи даде на знање да није стари друг већ странац и гост. Ово га је толико изненадило, ово га је толико запањило, да се у једном тренутку почео и сам питати да ли је после свега, стварно личност за коју тврди да је Леди Едит проговори:

Господине, дошла сам да вас упозорим. Лудог је можда тешко уверити да није луд, али се несумљиво може убедити да се клони опасности. Ја верујем дз је ваш сан за вас сушта истина, на према томе нема у њему ничег злочиначког. Али се немојте због њега задржавати овде, јер је опасно овде остати. - Она погледа Мајлса право у очи, на додаде с узбуђењем: - Утолико је опасније по вас што ви изгледате онако како би наш покојник изгледао да је остао у животу.

— Сто му мука, госпођо, али ја сам Мајлс.

— Ја одиста мислим да ви то мислите, господине. Ја не сумњам у вашу честитост у том погледу, али ја вас упозоравам, и то је све. Мој муж је једини господар у читавом крају, његовој сили скоро нема граница, народ напредује или умире од глади, према томе како он то хоће. Кад ви не бисте личили на човека за кога тврдите да сте, мој муж би вам оставио до миле воље да се забављате својим сном. Али, верујте ми, ја га добро познајем, ја знам шта ће он учинити. Он ће свима рећи да сте ви лудак и варалица, и сви ће то у глас поновити. - Она још једном погледа Мајлса право у очи и додаде: - Кад бисте ви били Мајлс Хендон, и кад би он то знао и кад би читава околина то знала - обратите пажњу на ово што говорим и одмерите добро сваку реч - били бисте у истој опасности, казна би вас исто тако сигурно стигла. Он ће порећи да сте ви Мајлс Хендон и он ће вас оптужити због покушаја обмањивања, а нико неће бити довољно храбар да стане на вашу страну.

Верујем да је све то врло тачно, - одговори са горчином Мајлс. - Сила која може једном дугогодишњем пријатељу заповедити да изневери и да порекне постојање другог пријатеља, и да се притом онај

први тој сили потпуно потчини, може свакако тражити да јој се потчине и они чији трбуси и животи зависе од ње, а не везују их никакве као паучина танке нити верности и части.

Образе леди Едит обли за час лако руменило, и она обори своје очи. Али се у њеном гласу није могло осетити никакво узбуђење када је наставила:

— Ја сам вас опоменула, морам вас још једном опоменути да одете одавде. Он је тиранин који не зна за сажалење. Ја, која сам његов оковани роб, знам то добро. Јадни Мајлс, па и Артур, па и мој добри старалац сер Ричард, немају више везе са њим, и на миру се одмарају, а и за вас би било боље да сте са њима него што сте се уплели овде у канце тог зликовца. Полагањем својих права ви угрожавате његово звање и његово имање; ви сте насрнули на њега у његовој сопственој кући - пропали сте ако останете. Идите, не оклевајте. Ако немате новаца, узмите, молим вас ову кесу, и поткупите слуге да вас пропусте. Ох, тргните се, јадни човече, и гледајте да побегнете док још можете.

Мајлс одби кесу покретом руке, устаде и стаде пред њу.

— Уделите ми само једну ствар - каза он. - Погледајте ме право у очи, тако да могу видети да ли говорите истину. Тако - а сад ми одговорите: Јесам ли ја Мајлс Хендон?

— Нисте. Ја вас не познајем.

— Закуните се!

— Она одговори тихо, али разговетно:

— Заклињем се.

— Ох, ово прелази границе веровања!

— Бежите! Зашто губите драгоцену време? Бежите и спасите се!

У том тренутку слуге упадоше у собу и оштра битка поче. Али Хендона брзо савладаше и одвукоше. И краља узеше такође, везаше их и бацише у тамницу.

У затвору

Ћелије су биле препуне. Зато су наша два пријатеља везали ланцима у једној пространој одаји у којој су обично држали људе који су одговарали за незнатне преступе. Нису били без друштва, јер је у истој одаји било још двадесетак хапсеника са лисицама на рукама или оковима око ногама: била је то једна бестидна и бучна банда. Краљ је непрекидно праскао против страшне увреде његовом краљевском достојанству, али Хендон је био натмурен и ћутљив. Он се скоро потпуно помео. Врати се верујући да ће сви бити луди од среће што је весели блудни син најазад стигао у родни дом, а уместо тога наишао је на хладан пријем и на хапс. Између онога што је очекивао и онога што је нашао била је таква разлика да се није могао освестити. Није умео рећи да ли треба да плаче или да се смеје. Осећао се као човек који је весело излетео из куће да би уживао у дуги, а напољу га ударио гром.

Али су се мало по мало његове збркане и мучне мисли сређивале, на се тако сва његова пажња усредредила на Едиту. Превртао је у глави њено понашање и разматрао га под свим осветљењима, али није могао да извуче никакав задовољавајући одговор. Да ли га је познала? Или га није познала? Та га је загонетка збуњивала и мучила. Али је на крају дошао до уверења да га је познала, али да је изјавила да не познаје зато што се то поклапало са њеним интересима. Хтео је да сручи све псовке на њено име, али је то име толико година било свето за њега, на је схватио да се његов језик неће преломити и обесвестити је.

Увијени у прљаву и дроњаву затвореничку ћебад, Хендон и краљ провели мучну ноћ. Неки хапсеници подмитише хапсанцију и он им донесе ракије. И зато није било никакво чудо што су се после тога

разлегле скаредне песме, што је настала тучњава, дерњава, пијанчење. На крају, нешто после поноћи, један од мушкараца нападе једну жену и умало што је не уби ударајући је по глави лисицама, али се срећом појави хапсанција и спасе жену. Хапсанција поврати мир на тај начин што распали нападача батином по глави и раменима. И тако пијанка престаде. После тога су сви којима нису сметали јечање и стењање двоје рањених могли да спавају.

У току идуће недеље дани и ноћи су се одвијали једнолично, а исто тако и догађаји. Људи чијих се лица Хендон сећао више или мање јасно долазили су преко дана да виде "варалицу" и да изјаве да он није Хендон и да га испују. А ноћу се пијанчење и дерњање настављало као и првог дана. Но ипак се једног дана десила једна промена. Хапсанција је увео једног старца и рекао му:

Нитков се налази у овој одаји. Баци свој старачки поглед свуда унаоколо и реци ко је ако га познаш.

Хендон подиже очи, и први пут откада је у затвору осети пријатно задовољство. Он рече у себи:

— Овај човек је Блејк Ендру, који је целог свог века служио у нашој породици, то је једна честита душа у чијим грудима бије право срце. Такав је бар био раније. Али сада су сви постали лажљивци. Овај ће ме човек препознати на ће рећи да ме не познаје, као и сви остали.

Старац погледа унаоколо по соби, унесе се свакоме понаособ у лице и најзад изјави:

Не видим никог другог до бедне ниткове и уличне протуве. Покажи ми га.

Хапсанција се насмеја.

— Овај овде, - рече: - Загледај ову животињу, на ми реци своје мишљење.

— Старац се приближи, унесе се дуго и озбиљно у Хендоново лице и читава његову појаву. Затим затресе главом и проговор:

— *Овај* овде није Хендон, нити је, сто му мука, то икада био!

— Исправно! Добре су те твоје старачке очи. А кад бих ја био на месту сер Хјуа зграбио бих ту одрпану мангупчину и...

Но уместо да заврши хапсанција се пропе на врх прстију, на као да му се око врата затегао конопац стаде да крклља желећи да створи

утисак дављења. А старац додаде осветнички:

— Слажем се с тобом. А што се мене тиче, ја бих, када бих само могао да спустим шапу на њега, пекао ниткова на тихој ватри, или не био ко сам!

Хапсанција се насмеја задовољним смехом крволочне животиње на рече:

— Пошто си тако добро расположен према њему, поверавам ти га, и гледај да га добро изружиш, као што су и други то учинили. То ће ти добра чинити.

Затим одгега до улаза и ишчезе. Истог тренутка старац се сруши на колена и прошапута:

— Хвала милостивом богу што си се вратио, добри мој господару! Веровао сам да си умро још пре седам година, а ето жив си и здрав! Познао сам те чим сам те угледао, и не знаш како ми је било на срцу кад сам морао да направим натчовечански напор и да се претварам као да овде не видим никог другог до тричаве неваљалце и улично смеће. Стар сам и сиромах, сер Мајлсе. Али реци само једну реч и ја ћу кренути и разгласити истину, макар ме за то задавили.

— Не, - одговори Хендон, - ти то нећеш учинити. То би те упропастило, а мени не би много помогло. Али ја ти захваљујем, јер си ми повратио мало од изгубљене вере у људски род.

Стари слуга постаде драгоцен за Хендона и краља. Он је неколико пута у току дана дошао у затвор да тобож "чита буквицу" варалици, и увек је успевао да прокријумчари нешто боље хране како не би спали само на хапсеничку бедну исхрану. А исто тако доносио је и свеже вести. Хендон је боље залогаје давао краљу који иначе не би могао да преживи, јер није био свикао на лошу и бедну храну коју им је давао хапсанција. Ендру је морао да се ограничи на кратке посете да не би изазвао сумњу, али је увек успевао да шапатом саопшти добар део вести које ће бити пријатне Хендону. А да би и уши осталих биле задовољне он је између две добре вести шапатом казане, уплитао по какву грдњу громко изговорену.

Тако је, мало по мало, Хендон све сазнао о својој породици. Артур је умро пре шест година. Ова смрт, а исто тако и неизвесност о Хендоновој судбини од кога никакве вести нису долазиле, јако су

утицала на очево здравље. Веровао је да ће скоро умрети, на је желео да Хјуа и Едиту види венчане пре но што издахне. Али га је Едита преклињала да причека надајући се да ће се Мајлс вратити. Затим је стигло писмо у коме су биле појединости о Мајлсовој смрти. Тај ударац је срушио сер Ричарда. Веровао је да му је крај врло близак, на су он и Хју навалили да се венчање обави. Едита је замолила и успела је да јој се да још месец дана времена, затим још један, на још један. Венчање се обавило крај самртничке постеље сер Ричардове. Али се није показало као успело. Људи су шапутали да је убрзо по венчању невеста нашла међу мужевљевим папирима неколико овлашних и непотпуних скица судбоносног писма, и да га је отпуживала да је обичном подвалом убрзао венчање, а такође и сер Ричардову смрт. На сваком кораку су се могле чути приче о Хјуовом свирепом понашању према леди Едит и послузи. А када је отац умро, Хју је збацио са себе љубазну образину и постао немилосрдан према свима онима чије је парче хлеба зависило од њега и његовог имања.

Међу Ендрујевим брбљаријама било је и таквих које су краља могле да заинтересују:

— Шапуће се да је краљ полудео. Али преклињем те милостивим богом заборави да сам ти ја то рекао, јер кажу да смртном казном кажњавају оне који проносе такве вести.

Његово величанство упери поглед у старца на проговори:

— Краљ *није* полудео, честити старче, а ти би боље учинио да се бавиш својим пословима него што шириш ове бунтовничке смутње.

— Шта хоће дечко овим да каже? - упита Ендру Хендона, изненађен овом неочекиваном упадицом. Хендон му даде знак, и он пређе преко овог питања, на настави да празни своју врећу.

— Покојног краља ће кроз дан-два - шеснаестог овог месеца - да сахране у Виндзору, а новог ће краља да крунишу двадесетог у Вестминстеру.

— Можда ће за то требати прво да га нађу, - промрмља његово величанство. Али затим поверљиво додаде: - Али они ће се за то побринути, а ни ја нећу седети скрштених руку.

— Тако ми... - упаде Ендру.

Али старац не настави. Хендон му даде знак и он прекиде своју

реченицу. И тако настави онде где је стао:

— На крунисање иде и сер Хју, и то с великим надама. Потајно ишчекује да ће се отуда вратити као сер, јер врло добро стоји код лорда-намесника.

— Каквог лорда-намесника? - упита његово величанство?

— Његове милости војводе од Сомерсета.

— Каквог војводе од Сомерсета?

— Па, сто му мука, једног јединог - Сејмура, грофа Хертфорда.

А краљ ће на то оштрим гласом:

— А откада је он војвода и лорд-намесник?

— Од последњег дана у месецу јануару.

— А ко га је, молим, направио војводом?

— Он сам и велики савет, с краљевом помоћу.

Његово величанство скочи љутито:

— *Краљевом!* - повика. - *А кога краља, добри господине?*

— Да чудног ли питања! Кога краља! (Шта ли је, мили боже, овом дечку?) Па пошто имамо једног јединог краља, није тешко одговорити: Његовог светог величанства краља Едварда Шестог - нека нам га добри бог чува! А да само знате како је то мио и љубак окачењак. И независно од тога је ли луд или не - а кажу да му је сваким даном све боље и боље - нема човека чија уста нису пуна хвале за њега. Сви га благосиљају и сви се моле богу да га поживи како би могао дуго да влада Енглеском. Јер је своју владавину почео племенитим делом - пустио је лорда Норфолка на слободу, - а сада је обратио пажњу на свирепе законе који тиште и муче јадни народ, па их укида један по један.

Ове су вести толико изненадиле његово величанство да је занемено и утонуо у тако дубока у тужна размишљања да није приметио када је старац наставио са својим причама. Питао се да "мио и љубак окачењак" није онај мали просјак кога је обученог у његове хаљине оставио у дворцу. Изгледало му је да је то немогуће јер би га сигурно његово понашање и његов говор одали ако би хтео да се представи као принц од Велса, на би га избацили и учинили све да нађу правог краљевића. Или су можда племићи уместо њега попели на престо неког другог представника краљевске лозе? Не, јер то његов ујак који је

био свемоћан и који је могао у корену да угуши сваки такав покушај, не би извесно допустио. Сва његова размишљања нису му ништа могла користити. Што је више покушавао да одгонета тајну то се више заплитао, што се више мучио то је горе спавао. Из часа у час постајао је све нестрпљивији да што пре крене у Лондон, а његово заточеништво му је било крајње неподношљиво.

Хендон се узалуд мучио око краља; он га није могао окрепити. Али две жене које су биле привезане крај њега успеле су више у томе. Под утицајем њихових љубазних речи он се смирио и постао донекле стрпљив. Био им је врло захвалан, а њихово му је присуство постало врло драго и пријатно због благог и умирућег дејства које су вршиле на њега. Упитао их је зашто су у затвору, а када му оне одговорише да су баптисткиње, он се насмеја и упита:

— Је ли то тако велики злочин да вас је због тога требало ставити у затвор? Мени је уствари жао, јер ћу вас изгубити, пошто вас неће дуго држати због таквих тричарија.

Оне не одговорише, а по лицу им се видело да се не осећају најпријатније. Зато их упита с пуно интересовања:

— Ви ћутите. Будите тако добре и одговорите ми да вас случајно не очекују нове казне? Молим вас, реците и не плашите се.

Покушале су да даду други ток разговору, али су се његове стрепње већ биле пробудиле и он настави са запиткивањима:

— Хоће ли вас бичевати? Не, не, неће бити тако свирепи. Реците да неће бити тако свирепи. Хајде, реците да *неће* бити, или ће можда бити?

Жене се збунише и узбудише, али се није имало куд, на му једна од њих одговори гласом пуним узбуђења:

— Ох, ти нас погађаш у срце својим питањима, племенити дечаче! Нека нам се бог смилује да поднесемо наше..

— Па то је исповест! - упаде краљ. - Значи да ће те ти бедници камена срца одиста *бичевати*! Али молим те, не плачи, не могу то да поднесем. Прибери своју храброст. Ја ћу на време стићи да опет будем оно што сам, на ћу те спасти од свих мука!

Када се краљ ујутру пробудио, жена више није било.

— Спасене су! - помислио је, пун радости, на додаде малодушно: -

Али тешко мени, јер су оне биле моје утешитељке!

Свака је од њих, у знак сећања, прикачила по комадић траке за његово одело. Зарекао се да ће вечно чувати ове ствари и да ће се постарати да што пре пронађе ове драге и добре пријатеље и стави их под своју заштиту.

Управо у том тренутку уђе хапсанција са неколико потчињених и нареди да затворенике изведу у двориште. Краљ је био пресрећан што ће опет видети плаво небо и удисати свеж ваздух. Љутио се и праскао на спорост стражара, али је на крају дошао ред и на њега, на га одвезаше и наредише да заједно са Хендоном пође за осталим затвореницима.

Двориште је било четвртасто, поплочано каменом, а изнад њега се ширило небо. Затворенике проведоше испод масивног каменог свода и поређаше у стојећем ставу уза зид. Једним конопцем који се пружао с једног краја на други били су одвојени од осталог дела дворишта, а поред тога чували су их и њихови стражари. Јутро је било хладно и тмурно, а нешто мало снега што је пало преко ноћи прекрило је остали огромни празни простор и доприносило општем тужном изгледу. С времена на време би дунуо хладан ветар и развејао снег ту и тамо.

Усред дворишта стајале су две жене привезане за стубове. Краљ баци поглед и одмах познаде своје две добре пријатељице.

Краљ уздрхта и рече у себи: - Нису их, нажалост, пустили на слободу, као што сам мислио. Кад човек само помисли да ће оваква два створа бичевати - и то усред Енглеске! Ох, какве ли срамоте - и то не у незнабожачкој, већ у хришћанској Енглеској! Бичеваће их, а ја, кога су оне утешиле и с којим су лепо поступале, мораћу својим очима да гледам како се врши то велико недело. Како је то чудно да сам ја, који сам извор власти у овој пространој краљевини, немоћан да их заштитим. Али нека ови зликовци добро припазе на себе, јер ће доћи дан када ћу затражити да ми поднесу рачуне за своја дела. Јер сваки удар који сада буду дали, осетиће стоструко на себи.

Отворише се широм једна велика врата, и у двориште навали гомила грађана. Они стадоше да се тискају око двеју жена и тако краљ изгуби из вида обе жене. Затим стиже један свештеник који се проби кроз гомилу, но и он ускоро ишчезе из вида. Краљ потом зачу некакав

говор, као да неко поставља питања и као да неко на та питања одговара, али он није могао разабрати о чему се радило. Стражари су сваки час долазили и одлазили кроз онај део гомиле који је био најдаље од жена. И док су они тако нешто припремали гробна тишина се све више спуштала на народ.

Затим се разлеже заповест, и гомила се раздели и повуче на две супротне стране, и мали краљ угледа призор од кога му се следи срж у костима. Око жена су били натрпани снопићи сувог грања и дрва, а један је човек клечао и палио их!

Жене оборише главе и покрише рукама своја лица. Жути пламенови почеше да се дижу дуж снопића који су пуцкетали, а ветар стаде да разноси плавичасте колутове дима. Свештеник подиже руке к небу и поче да се моли - и у том тренутку кроз велику капију утрчаше две девојчице наричући из свег гласа и сручише се на две жене код стуба. Стражари их истог тренутка истргоше, једну успеше силом да задрже, али се друга оте - рекавши да више воли да умре са својом мајком. И пре но што су стигли да је задрже она обави рукама своју мајку око врата. Истргоше је поново, али јој је хаљину већ био захватио пламен. Два или три човека су је држала, а она се непрестано напрезала да се ослободи, и говорећи да ће од сада бити потпуно сама у животу, преклињала је да јој допусте да умре заједно са мајком. Обе су девојчице плакале непрекидно и покушавале да се истргну. Али сву ову галаму заглуши крик двају жена које су издисале. Краљ пренесе свој збуњени поглед с избезумљених девојчица на стуб, затим се окрете и наслони своју као пепео бледу главу уза зид, не погледавши више ни једном стуб. - Ово што сам, - рече он у себи, - видео у овом кратком тренутку остаће заувек у моме сећању. Сећању се тога свакога дана свог живота и сањају о томе сваке ноћи све до моје смрти. Да је бог дао да сам био слеп.

Хендон је мотрио на краља. Са задовољством је говорио сам у себи: - Његово се стање поправља, променио се и постао пристојнији. Да је наставио по старом обичају, он би већ грмео на ове битанге, и изјавивши да је краљ наредио да се не усуде да такну жене и да их места пусте. Неће дуго потрајати а његових ће опсена нестати, и његов ће јадни ум бити опет читав. Нека би дао бог да тај дан дође што

пре!

Тог истог дана довели су неколико затвореника који су имали да овде проведу ноћ а да сутра у пратњи стражара оду у разна места у држави где су се над њима имале извршити казне због злочина које су починили. Краљ је ступио у разговор с њима. Већ од самог почетка он је донео одлуку да, кад год му се за то укаже прилика, поставља питања затвореницима, јер ће му *то* користити у обављању краљевске дужности - а јади које су му они испричали дубоко су се коснули његовог срца. Једна од особа с којима је разговарао била је једна полулуда жена која је неком ткачу украла метар или два штофа - она је за то имала бити обешена. Друга особа био је један човек кога су оптужили да је украо коња. Испричао му је да се кривица није могла доказати, на се надао да ће измаћи конопцу. Али се преварио. Тек што је из овога успео да се испетља, а већ су га оптужили да је убио јелена у краљевом парку. Ово су доказали и сада су га водили да га обесе. Био је међу овима и један шегрт чији је случај нарочито узбудио краља. Тај младић је испричао како је једне вечери нашао једног сокола који је побегао од свога газде, и понео га својој кући сматрајући да на то има права. Али суд је стекао уверење да га је украо, и зато га је осудио на смрт.

Краљ је био бесан због свих ових нечовечности. Захтевао је од Хендона да разбије хапсанска врата, на да обојица оду у Вестминстер где би се он попео на престо и употребио моћ свога краљевског скиптра да би заштитио ове несрећне људе и спасао њихове животе. - Сирото дете, - уздахнуо је Хендон, - ове страшне приче опет су му помутиле ум. Да се, нажалост, ова зла срећа није десила, он би ускоро био потпуно здрав.

Међу овим затвореницима био је и један стари адвокат, човек строга лика и неустрашива понашања. Пре три године написао је брошуру против лорда-канцелара у којој га је оптужио за нека злодела, на је због тога био осуђен да му се на срамном стубу одсеку оба увета и да се избрише из списка адвокат, а поврх тога да плати глобу од 3.000 фунти и да до краја живота остане у затвору. Недавно је поновио своју кривицу, на су га због тога осудили да му се одсече оно што му је остало од ушију, да плати глобу од 5.000 фунти, да му утисну у оба

образа усијано гвожђе, и да остане у затвору до краја живота.

— Ово су часни ожилци, - рече и задиже своју седу косу показавши унакажена места на којима су некада биле уши.

Краљеве су очи пламтеле страшћу. Он рече:

— Нико ми не верује, на нећеш ни ти. Али не мари. Али у року од месец дана ти ћеш бити на слободи. А поврх тога закони који су те на тај начин обешчастили и окаљали енглеско име, биће избрисани једном за свагда из наших књига. Свет је рђаво склепан, зато краљеви треба, с времена на време, да иду у школу сопствених закона како би се научили милосрћу.

Жртва

У међувремену Мајлсу је већ био додијао затвор и нерад. Баш тада, на његово велико задовољство, дође ред на његово суђење и њему се чинило да би му ма каква пресуда добро дошла, само да не седи више у затвору. Али преварио се у томе. Био је бесан као рис када је видео да су га описали као "дрску скитницу" и да су због тога и због напада на господара Хендон Хола осудили да проведе два сата на срамном стубу. Његова тврдња да је тужиочев брат и законити наследник свих почасти и имања на Хендону, презриво је одбачена као да је чак не вреди ни проверити.

Он је бесно и претио, док је ишао на место казне, али ништа није вредело, стражари су га шчепали грубо у своје руке и још су га с времена на време ударили због његовог безочног понашања.

Краљ није могао да се пробије кроз гомилу која се надигла за њима. Зато је морао да иде позади, далеко од свог доброг пријатеља и слуге. Замало што није и он био осуђен на срамни стуб зато што се дружи са тако рђавим људима, али с обзиром на његову младост, ослободили су га, пошто су му претходно добро читали. Кад се гомила најзад зауставила, он поче да је обиграва с краја на крај, не би ли се негде пробио. И на крају му, пошто се прилично намучио и начекао, пође за руком да продре. И тада виде свог јадног слугу како седи на понижавајућем срамном стубу и како служи као предмет подсмеха и забаве прљавој руљи - он, телесни чувар краља Енглеске! Едвард је чуо кад су изrekli пресуду, али он ни упола није знао шта то стварно значи. Његов гнев поче да расте кад је схватио какву су му увреду нанели; разбукта се пламен у њему кад мало касније виде како једно јаје лети кроз ваздух и како се распршта о Хендонов образ на опште

задовољство светине која је урлала. Он прелете преко брисаног простора и обрати се дрско официру вичући:

— Срам вас било! То је мој слуга! Пустите га! Ја сам...

— Ох, мир! - узвикну Хендон престрављен, - упропастићеш самог себе. Не обраћајте пажњу на њега, официру, он је луд.

— Не секирај се ти пријане због тога, имам ја важнија посла него да обраћам пажњу на њега. Али, врло сам вољан да га научим памети. - Затим се окрете свом потчињеном и нареди му: - Распали ову малу будалу једно два пута бичем да га научимо како треба да се влада.

— Још боље ће га научити пола туцета, - предложи сер Хју, који је баш дојахао да осмотри како ствари напредују.

Шчепаше краља. Он се чак није ни отимао, јер га је просто скаменила само помисао да неко предложи да се изврши овакво чудовишно насиље над његовом светом личношћу. Историја се већ била укаљала записом о шибању једног енглеског краља. Била му је неподношљива мисао да он мора да послужи за поновно исписивање те срамне странице. Упао је у мрежу, ту више није било помоћи: мора или да поднесе казну или да моли за опроштај. Тешки услови. Определиће се за ударце - то доликује краљу, али краљ не може да моли.

У међувремену Мајлс Хендон је решио тешкоћу. -Пустите дете, - рече он, - ви бездушни пси, зар не видите како је млад и слаб? Пустите га и ишибајте мене уместо њега.

— Гле, каква добра мисао. Е баш ти хвала, - додаде сер Хју, а лице му се озари злурадним задовољством. - Пустите малог просјака, а овоме ударите једно туце - и то једно поштено вруће туце. - Краљ хтеде да се оштро побуни, али га сер Хју умири врло убедљивом примедбом: - Хајде говори, реци што мислиш. Само, пази, за сваку реч коју изговориш, он ће добити још по шест Удараца.

Скинуше Хендона са срамног стуба и разголитише му леђа. И док је бич одјекивао, сироти мали краљ је окренуо главу и пустио на вољу некраљевским сузама које су му текле низ образе. - Ах, храбро племенито срце, - помисли он у себи, - никада се ово честито дело неће избрисати из мог сећања. Ја га нећу заборавити, али неће ни *они*! - додаде он разјарено. Док је тако размишљао, почињао је све више и

више да цени Хендоново племенито држање и осећао је све већу захвалност према њему. Затим помисли у себи: - Онај ко спасе свога владара од рана и вероватне смрти - а он је то за мене учинио - тај је извршио узвишено дело. Али то је мало - то је ништа! - Ох, то је мање него ништа! - када се упореди са делом онога који спасе свога владара од срамоте!

Хендон није пустио ни гласа под бичем, већ је поднео тешке ударце са правом војничком храброшћу. Та јачина и то што је спасао дечка од батина, изазвало је поштовање чак и ове бедне, ниске руље која се ту била скупила. Ругање и вика су се утишали и ништа се више није чуло осим удараца који су пљуштали. Тишина која је владала кад се Хендон вратио на срамни стуб била је нешто сасвим различито од оне подругљиве дреке која се орила пре тако кратког времена. Краљ приђе тихо Хендону и шапну му на уво:

Краљеви не могу да те начине племенитим, ти добра, велика душо, јер је то већ учинио Онај који је виши од краљева. Али краљ може да потврди пред људима твоју племенитост. - Он диже бич са земље, лако дотаче њиме Хендоново крававо раме и прошапута: - Едвард краљ Енглеске наименује те за грофа!

Хендон је био дирнут. Сузе му навреше на очи, али у исто време толико су му положај и околности у којима су се налазили изгледали страшни и смешни, да је једва успео да сачува озбиљност и да ништа не покаже од унутрашње веселости. Уздићи се одједном, наг и окрвављен, са обичног срамног стуба, до алпских висина и сјаја грофовства, изгледала му је најнеобичнија ствар која се могла догодити. Он помисли у себи: - Сад сам заиста блиставо окићен! Измишљени витез из

Краљевства Снова и Сенки постао је измишљени гроф! Вртоглави успон за једног полетарца! Ако се ово настави ускоро ћу личиги на право мајско дрво на коме виде чудновато обојени украси и разне шарене лаже. Али ја ћу да их ценим, ма како ништавне биле, из љубави према ономе који ми их поклања. Боље су ове моје јадне и привидне почести, које нисам тражио, а које ми је подарила поштена душа из чистог срца, него оне праве почести које се купују понизно служећи силника који све ради из рачуна и зависти.

Страшни сер Хју окрете се и ободе коња, а живи зид се нечујно растави да га пропусти и исто тако се нечујно састави. И тако састављен остаде. Нико се није усуђивао да нешто каже у корист затвореника или да га похвали. Али без обзира на то, већ то што га нико није вређао био је сам по себи довољан доказ поштовања. Један закаснио грађанин који није био упућен у најновије стање ствари - поче да се подсмева "варалици". А кад хтеде да се баци на њега мртвом мачком, оборише га без иједне речи, истераше, и поново завлада дубока тишина.

У Лондон

Хендона су када му је истекло време стајања на срамном стубу пустили и наредили су му да напусти тај крај и да никада више у њега не крочи ногом. Вратили су му мач, а исто тако и мазгу и магарца. Он се попе на мазгу и крену, а краљ за њим. Гомила им је ћутке и с пуно поштовања правила пролаз, на се растури пошто они одоше.

Хендон ускоро утону у мисли. Било је крупних питања на која је ваљало одговорити. Шта да ради? Куда да оде? Снажну помоћ мора негде да нађе, или ће морати да се одрекне наследства, а при том ће му остати љага да је варалица. А где се може надати да нађе ту снажну помоћ? Одиста, где? У томе је било питање. Ускоро се заче у њему једна мисао која му се учини могућа - најмање, додуше, могућна од најмање могућних, али у недостатку других које би ма шта боље наговештавале, и о овој је вредело размислити. Сетио се шта је стари Ендру говорио о доброту младог краља и о племенитости са којом се борио против неправде и несреће. Зашто не би отишао и покушао да изађе пред њега и да га умоли за праведно решење? Ах, јесте, али да ли ће једног оваквог гољу пустити пред светло лице краљево? Шта мари. Нека се ствар одвија сама по себи. То је једна могућност којом се не треба послужити пре но што на њу дође ред. Он је био стари ратник, и навикао је да измишља лукавства и да се сналази: свакако да ће бити у стању да нађе некакав излаз. Тако је, кренуће у престоницу. Можда ће му помоћи и стари пријатељ његовог оца сер Хамфри Марло - "добри стари сер Хамфри, шеф кухиње покојног краља, или коњушнице, или нечег другог" - Мајлс није могао тачно да се сети чега. Сада када је знао куда треба да усмери своје напоре, када је имао јасно одређени задатак који треба да оствари, магла од понижења и

нерасположења која се била спустила на његов дух подиже се и растури, и он дигну главу и погледа око себе. Изненадио се колико је већ био одмакао. Село је било далеко за њим. Краљ је каскао за њим, погнуте главе, јер је и он био утонуо у планове и размишљања. Једна тужна сумња замрачи Хендонову новорођену радост; да ли ће дечак хтети да се врати у град у коме, у току свог кратког живота, није доживео ништа друго до злостављања и крајњу беду? Али питање се морало поставити, оно се није могло избећи. Зато он заузда своју мазгу и упита:

— Заборавио сам да упитам куда намеравате. Заповедај, господару.

— У Лондон.

Хендон ободе мазгу, крајње задовољан одговором - али исто тако и изненађен.

Тако су путовали све време, а успут им се ништа крупније није десило. Али им се на крају ипак нешто догодило. Око десет сати увече 19. фебруара ступили су на Лондонски мост и упали у густу гомилу народа који се тискао, пробијао, урлао и дречао и чија је пијана лица јасно осветљавао сјај многобројних буктиња - и у том тренутку, ударивши при паду Хендона по рамену, промаче између њих иструлела глава каквог бившег војводе или неког другог великодостојника и затим одскочи од тла усред збрке ногу које су хитале на све стране. Тако су нестална и пролазна човекова дела на овоме свету! Тек је три недеље како је покојни краљ умро, и три дана касније сахрањен, а већ падају са његовог племенитог моста украси које је са толико мука бирао међу својим угледним поданицима. Један се грађанин спотаче о ту главу и зари своју сопствену стражњицу онога испред себе, који се окрете и тресну о земљу првога који му је дошао под руку, а овога постави на своје место пријатељ претходног. Ово је био прави тренутак за општу тучњаву, јер су сутрашње свечаности - крунисање новог краља - већ почињале, на су сви били пуни родољубивог расположења и доброг пића. У року од пет минута тучњава захвати прилично парче простора, а у року од десет или двадесет минута простре се на читав хектар, или приближно, те се тако направи читав џумбус. И тако се Хендон и краљ одвојише један од другог, без наде да се опет саставе и изгубише у журби и збрци хучне гомиле света. И стога их препустимо

њиховој судбини.

Уочи крунисања

Док је прави краљ лутао земљом одевен сиротињски, скоро гладујући, док су га скитнице тукле и исмејавале, док је проводио дане по затворима у друштву лопова и убица и док су га сви називали будалом и варалицом, дотле су искуства лажног краља, Тома Кентија, била сасвим различите природе.

Кад смо га последњи пут видели он је управо почео да схвата лепе стране краљевског положаја. И те лепе стране су постајале све лепше, тако да су се у једном тренутку претвориле у сунчану светлост и усхићење. Није се више плашио; бриге су полако нестајале и најзад су потпуно ишчезле; није се више збуњивао, већ се држао природно и поуздано. Укратко, из искуства дечка кога туку уместо краља извлачио је стално све веће и веће користи.

Кад год би се зажелио игре или разговора позвао би леди Елизабету и леди Џејн Греј и отпуштао их кад год би се заситио њиховог друштва, и то је чинио као човек који је на то од рођења навикао. Није се више збуњивао ни кад би га ове узвишене личности, опраштајући се од њега, пољубиле у руку.

Дотерао је дотле да му је постало пријатно кад су га увече парадно пратили у постељу, а ујутру облачили придржавајући се компликованог и свечаног церемонијала. Био је испуњен поносом и задовољством кад би ишао на обед у пратњи блиставо одевених дворана и почасне страже; и то до те мере да је удвостручио стражу, тако да је сада бројала стотину људи. Волео је да чује како се дугачким ходницима разлежу звуци ловачких рогова и како из далека допиру гласови: - С пута! Иде краљ!

Чак је почео да ужива у томе да седи на престолу на седницама

савета и да изгледа нешто друго до обичан преносилац речи лорда намесника. Волео је да прима стране амбасадоре и њихове блиставе свите и да слуша топле поздраве које су му ови саопштавали по налогу својих славних владара који су га називали 'братом'. О срећни Томе Кенти, који си до скоро живео у Сметлишту!

Уживао је у лепим оделима и наручивао нова. Нашао је да је за његову сопствену величину мало четири стотине слугу, па је утростручио њихов број. Ласкаве речи дворана који су се стално пред њим клањали биле су слатка музика за његове уши. Понашао се и даље љубазно и мило; упорно и одлучно је штитио све потлачене и неуморно се борио против неправедних закона; штавише, кад би се осетио увређеним. Морао је да се окрене према неком грофу, или чак неком војводи, и да га тако погледа да би овај задрхтао. Једном, кад му је његова "сестра" строго побожна леди Мери, стала да замера што је опростио казну толиким људима који би иначе били ухапшени, или обешени, или спаљени, и подсетила га да је у тамницама за време владе њиховог покојног пресветог родитеља понекад било одједном по шездесет хиљада затвореника, и да је за време његове прекрасне владавине предато целату на погубљење седамдесет и две хиљаде лопова и разбојника, ⁸ дечка испуни племенити гнев, па јој нареди да се повуче у своје одаје и да се непрекидно моли богу да јој узме камен из груди и да га замени људским срцем.

Да ли се Том Кенти икада узнемирио због јадног малог правога краљевића који га је тако љубазно примио и који је излетео из дворца с таквим жаром да казни грубог стражара на дворској капији и да га на тај начин освети? Наравно, прве дане и ноћи свога краљевања провео је у непрекидним тужним мислима о несталом краљевићу, искрено чезнући да се овај врати и преузме своја права и достојанства која му по рођењу припадају. Али, како је време пролазило а краљевић се није појављивао, Томов су ум све више закупили нови дивни доживљаји. И тако је мало по мало у њему сасвим избледело сећање на ишчезлог владара. И најзад, када би се с времена на време наметнуо његовим мислима, јављао би се у облику нежељене утваре због које би се Том осећао кривим и посрамљеним.

На исти су начин ишчезли из његовог сећања и његова јадна мати и сестре. У почетку је чезнуо за њима, тужио за њима, жудео да их види, али касније, и сама помисао да би једног дана могле доћи онако дроњаве и прљаве и одати га својим пољупцима, на чак и скинути са високог положаја и вратити у немаштину, брлог и сиротињу, била је довољна да сав уздрхти. Али су на крају оне престале скоро потпуно да узнемиравају његове мисли. Био је задовољан, чак радостан, само кад би њихова тужна, пуна оптужби лица искрсла пред њим, осећао се презренији него црв што гамиже по земљи.

У поноћ, 19-тог фебруара, Том Кенти је тонуо у сан у својој раскошној постељи у палати, док су га чували одани поданици и окруживао сјај краљевског достојанства. Био је врло срећан, јер је сутрашњи дан био одређен за његово свечано крунисање за краља Енглеске. У исто време Едвард, прави краљ, гладан и жедан, умазан блатом и прљав, исцрпен путовањем, сав у дроњцима и крпама - то је био исход туче на улици - стајао је притешњен гомилом која је са великом радозналешћу гледала како радници улазе у Вестминстер и излазе из њега, вредни као мрави, довршавајући последње припреме за краљево крунисање.

Узбудљив сусрет

Када се Том Кенти пробудио сутрадан изјутра, ваздух је био препун громогласног жамора, који се чуо са свих страна. Али му је он био као музика, јер је то значило да је сав енглески народ изашао напоље да са поданичком верношћу дочека овај велики дан.

Ускоро је Том био поново главна личност изванредне свечаности која се баркама спуштала низ Темзу, јер по старом обичају "поворка препознавања", која је пролазила кроз Лондон, морала је да крене од Лондонске тврђаве, на се због тога и он тамо упутио.

Када је тамо стигао, бедеми поштовања достојне тврђаве изгледали су као да су се на њима на хиљаду места отвориле пукотине, и из сваке пукотине искакао је по црвени језичак ватре и по бели облак дима. Затим се разлеже заглушујућа експлозија у којој се угушише поклици гомиле и од које се земља затресе. Пламенови, дим и експлозије понављали су се стално и непрекидно невероватном брзином, тако да се за неколико тренутака стара тврђава утопила у густу маглу свог сопственог дима. Једино је кроз густу слој дима вирио са заставама на њему највиши врх огромне пирамиде зване Бела тврђава, исто онако као што планински врхови штрче изнад облака.

Прекрасно одевен, Том Кенти је јахао на парипу који се стално пропињао и чија је сјајна опрема допирала скоро до земље. Његов "ујак" лорд-намесник Сомерсет јахао је одмах иза њега исто тако на парипу. С обе стране, постројена у обичне редове, ступала је краљева гарда, обучена у блештаве оклопе. После намесника ступала је једна рекло би се бескрајна поворка блиставо обучених племића који су ишли у пратњи својих вазала. После ових долазио је председник општине са члановима општинског одбора, одела су им била од

гримизне кадифе, а преко груди су носили златне ланчеве. За овима у скупоценом руху, старешине и чланови свих лондонских еснафа, који су носили тешке заставе својих удружења. У поворци је била, као нека нарочито почасна стража кроз град, и стара Артиљеријска дружина - једно удружење које је у то време било старо већ три стотине година, и једино војно тело у Енглеској које је имало повластицу (има је и данас) и да не зависи од заповести Парламента. Био је то сјајан призор који је густа гомила грађана поздрављала све време дуж целог пута. Летописац каже: 'Краља је, када је ушао у град, дочекао народ молитвама, добродошлицама, узвицима и нежним речима, и свим знацима који показују велику љубав поданика према своме владару. А краљ се весело смешио на оне који су били далеко од њега, и најљубазније разговарао са онима који су били његове милости, и на тај начин је показивао да је исто толико захвалан народу на његовим лепим жељама колико је овај био срећан што му их може изразити. Свима који су му добра желели изражавао је своју захвалност. Онима који су му говорили: - Нека бог чува вашу милост одговарао је са: - Нека вас све бог чува - и додавао да им захваљује свим срцем својим. - Народ је био сав изван себе од одушевљења због љубазних одговора и држања свога краља."

У улици Фенчерч стајало је на једном месту "једно лепо дете, скупоцено одевено" и пожелело добродошлицу његовом величанству при уласку у град. Овако гласи последња строфа његовог поздрава:

— Добродошао, о краљу, колико се срцем може пожелети;

Добродошао колико се речима може исказати,

Добродошлицу ти желе твоји вечно верни поданици.

Нека те бог чува, и нека ти да свако добро!

Срећни повици отеше се из свих груди, и присутни поновише у глас као један човек оно што је дете рекло.

Том Кенти баци поглед свуда унаоколо преко узбурканог мора веселих лица и груди му уздрхташе од узбуђења. И он осети да једина ствар због које вреди живети на овоме свету јесте бити краљ и идол једног народа. У једном тренутку примети далеко у гомили двојицу својих другова са Сметлишта - један од њих је био командант морнарице када је последњи пут правио свој измишљени двор, а други

је истом том приликом био први лорд спаваће собе. И срце му се испуни поносом више него икада. Ох, кад би само могли да га препознају! Каква би то неизрецива срећа била када би могли да га познају и када би могли да схвате да је поспрдни сиротињски и буцаклијски краљ с којим су сви терали шегу, постао прави краљ, у чијој су смерној служби славне војводе и кнежеви и под чијим су ногама сви енглески држављани! Али он је морао да пориче своје постојање, на се отресе те жеље, јер би га једно такво препознавање врло скупо стало: зато окрете главу и остави два прљава дечака да и даље кличу и добацују умилне речи, не знајући коме их тако издашно дарују.

Час-час, па би се чуо узвик: - Хоћемо поклон! Хоћемо поклон! - а Том би на њега одговарао на тај начин што би шакама бацао светле нове златнике гомили која се јагмила да их покупи.

Летописац вели: "На горњем крају улице Грејсчерч, испред самог Орла, општина је подигла велелепни славолук, испод кога је био подијум који се простирао од једног до другог краја улице. А то је уствари служило да прикаже краљеве непосредне претке. Ту је усред огромне беле руже чији су листови брижљиво стварали порубе око ње седели Елизабета из Јорка; крај ње је усред огромне црвене руже удешене на исти начин стајао Хенри VII: краљевски пар се држао за руке на којима се разметљиво истицала венчана бурма. Црвена и бела ружа су се настављале у стабљику која се пела на цруги спрат, где је, усред црвене и беле руже, стајао Хенри VIII, а крај њега се налазило обличје Џејне Сејмур мајке новог краља. Једна стабљика се извијала из овог пара и пела на трећи спрат где се налазило обличје самог Едварда VI како седи на краљевском престолу. А све то заједно било је уоквирено венцима од црвених и белих ружа."

Овај необични и блистави призор тако је одушевио радосну гомилу да су њени поклици напросто пригушили слаби дечаков глас чији је задатак био да пригодним стиховима објасни целу ствар. Али Том Кенти није био тужан, јер су ова поданичка клицања била за његове уши слађа музика него ма каква поезија, независно од њене вредности. Ма у ком правцу да је Том окренуо своје срећно младо лице, народ је имао прилике да види колико је његово обличје личило на њега, као

брат на брата, на су се многи вихори од пљескања разлегли са свих страна.

Свечана поворка је ишла напред, и стално напред, испод низа победоносних славолука, пролазећи поред невероватног броја симболичних слика које су приказивале, представљале и величале неку врлину, или способност, или заслугу малог краља. "Кроз цели Чипсајд са сваког крова и прозора висиле су заставе и барјаци, а улице су биле прекривене дебелим теписима, ћилимовима и златним тканинама - најбољим узорцима суседних радњи; а остале улице нису ни мало заостајале за овим делом пута, већ су га неке и превазишле".

— И сва ова лепота и сва ова дивота је због тога да би се пожелела добродошлица мени - Тому Кентију! - шапутао је Том у себи.

Образи поспрдног краља горели су од узбуђења, очи су му сијале, сав се топио у лудој срећи. У том тренутку, баш када је подигао руку да баци нову прегршт златника, примети како га једно бледо, изненађено лице са очима прикованим на њему напрегнуто гледа из другог реда гомиле. Хладан зној га проби: он препознаде своју мајку! Па подиже руку до очију окренувши длан на спољну страну - био је то махиални покрет, за који није више знао када га је стекао, али који је из навике понављао. Не прође ни тренутак, а она се проби кроз гомилу, прође поред страже и стаде крај њега. Загрлила је његову ногу, обасула је пољупцима, узвикујући:

— О, мило моје дете! - и упрла у њега лице које се преобразило од радости и љубави. У истом тренутку је један официр краљеве гарде шчепа и опсова и својом снажном руком тако баци да се откотрља до места са кога је дошла. И док се тај бедни приказ одиграва са Томових усана се спустише ове речи: - Жено, ја вас не познајем! - Али га до срца заболе што су се према њој онако понашали. И када се она окренула да га последњи пут види, док ју је све теже могао видети, јер ју је потискивало море посматрача, она је изгледала тако рањена, тако сломљена срца, да га свог обузе срам који претвори у пепео сав његов понос и одува све његово покрадено краљевско достојанство. Све почести којима су га обасипали учинише му се без вредности: опадале су са њега као труле крпе.

Поворка је ишла даље и даље, кроз све веће лепоте, дочекивана све

бурнијим поклицима. Али за Тома као да све то није постојало. Он није ни чуо ни видео. Краљевско достојанство изгубило је на мах своју драж и сласт; његов сјај личио му је на прекор. Обузела га је страшна грижа савести. Он помисли у себи: - Кад би само бог хтео да ме ослободи овог заточеништва.

Није ни приметио да је опет почео да говори као што је говорио у прве дане своје принудне величине.

Блистава поворка је и даље ишла вијугајући као каква светла и бескрајна змија кроз кривудава улице необичног старог града и кроз раздрагану гомилу. Али је краљ и даље јахао погнуте главе и одсутног погледа видећи једино лице своје мајке и рањени поглед у њему.

— Даруј нас, даруј нас! - разлегао се поклич, али није допирао до његових ушију.

— Да живи Едвард, краљ Енглеске! - разлеже се са свих страна. Изгледало је као да се земља тресе од експлозије. Али краљ није одговарао. Чуо је тај поклич као што човек чује тутњаву таласа са великих даљина, јер је тај поклич гушио други један узвик који му је био још ближи, који се налазио ту у његовим недрима, у његовој савести, која га је оптуживала - један глас који је стално понављао ове срамне речи: - Жено, ја вас не познајем.

Те су речи лупале по краљевој души као што ударци посмртног звона ударају по души преживелог пријатеља када се сети свих потајних неверстава која је приредио пријатељу који је умро. На заокрету сваке улице очекивала су их нова уживања; сваки час су пред очи искакале нове красоте, нова чуда; топови су и даље грували са зидина тврђаве; одушевљена светина их је засипала новим заносима; али краљ није давао знака, и глас оптужбе који се јадикујући шетао његовим неутешним грудима био је једини глас који је чуо.

Ускоро и лица присутних почеше нешто мало да се мењају, на се уместо задовољства појави нешто налик на узнемиреност и забринутост: могло се такође приметити да су плјескали са мање жара. Лорду-намеснику није дуго требало да то примети; исто тако није му дуго требало да схвати откуда то долази. Он дојаха до краља, поклони се што је дубље могао у свом седлу и, не скинувши капу, рече:

— Господару, није време за сањарење. Народ опажа да си оборно

главу и да ти се наоблачило чело, на то узима као предсказање. Послушај ме: пусти да сине сунце краљевог достојанства и да растера ове злослутне магле. Подигни главу и насмеши се народу!

Говорећи тако, војвода је бацио шакама лево и десно златнике, на се повукао на своје место. Поспрдни краљ покуша да учини оно што су га замолили. Али у његовом осмеху није било срдачности, срећом те је крај њега било мало оних који су то могли да примете, нарочито мало оних који су били довољно способни да то уоче. Он је с пуно елеганције и љубазности одговарао на поздраве поданика наклоном главе на којој су се вила пера, краљевски је издашно бацио шакама златнике, и тако се забринутост народа смири, а повици се опет разлегосе исто тако снажно као и раније.

Још једном је, пре но што се свечаност завршила, војвода морао да дојаше до краља и да га прекори. Он му шану:

— Стреси са себе, о моћни владару, то кобно расположење: очи твојих поданика упрте су у тебе. - Па додаде горко и зловољно: - Дабогда се у паклу кувала та сулуда просјакиња! Она је пореметила вашу висост.

Величанствена прилика погледа у војводу угашеним погледом, на проговори гласом у коме није било живота:

— То је била моја мати!

— Боже благи! - јекну намесник, зауздавајући свога коња да би се вратио на старо место, - предсказање је пуно пророчанства. Опет је полудео.

Дан крунисања

Вратимо се сад неколико часова уназад и нађимо се у Вестминстерском храму у четири сата изјутра тог знаменитог Дана крунисања. Ми нисмо сами, јер иако је још ноћ, буктињама осветљене галерије већ се пуне светом који је срећан што може да седи и чека седам или осам часова док не дође време да види оно што се не нада да ће видети још једном у животу - крунисање једног краља. Да, Лондон и Вестминстер су стално у покрету откако су у три сата загрмели топови, и гомиле богатих грађана који су купили право да покушају наћи места за седење на галеријама, већ су се окупљале код улаза одређених за његов ред.

Сати споро пролазе. Већ је неко време како је престало свако комешање, пошто су све галерије одавно препуне. Можемо сада сести, гледати и размишљати натенане. Кроз мутни полумрак катедрале назиремо овамо, тамо и тамо даље, делове многих галерија и балкона дупке испуњене светом, док нам друге делове тих галерија и балкона скривају стубови и разна испупчења. Видимо цео велики северни трансепт - он је празан, јер ће ту тек доћи повлашћена лица Енглеске. Видимо такође широки подијум, прекривен богатим теписима, где се налази престо. Престо заузима средину подијума и подигнут је на постољу које је за четири степеника више од подијума. У седиште престола је уграђена једна неуглачана равна стена - Сконски камен - на којем су многи нараштаји шкотских краљева седели при крунисању, тако да је временом постала довољно освештена да би и енглеским владарима послужила у исту сврху. И престо и столичица за ноге уз њега прекривени су златном тканином.

Тишина, буктиње мутно жмиркају, време споро одмиче. Али се

најзад јавља толико очекивана светлост дана. Гасе се буктиње и благи сјај облива велике просторије. Сада се разазнају сви облици ове величанствене зграде, али некако меко и сањиво, јер је сунце застрто лаким облацима.

У седам часова прекида се први пут ова успавана монотонија: у тај час прва племићка улази у трансепт, богато одевена као Соломон. На место за њу одређено води је службеник обучен у рухо од свиле и велура, док други исто тако одевен сакупља њен дуги шлеп, иде за њом и кад седне намешта јој шлеп преко крила. Потом ставља ослонац за ноге према њеној жељи и меће круницу тако да јој буде при руци кад дође време да их племићи ставе на главе.

Сад већ куља унутра блистава река племићки, службеници у свили лете тамо-амо, доводећи их до седишта и трудећи се да их угодно сместе. Призор је сад прилично жив. Свуда је покрет, и живост и треперење боја. После неког времена мир опет влада: племићке су већ све дошле и све су на својим местима образовавши на тај начин пространу ливаду људског цвећа, која светлуца различитим бојама и која је као какав Млечни пут посута дијамантима. Заступљена су сва доба: ту су мрке, изборане, седе удове које су у стању и да се сете крунисања Ричарда III и немирних дана тог заборављеног доба; ту су и лепе госпе средњих година; ту су дивне и дражесне мале жене; ту љупке и красне младе девојке, сјајних очију и свеже пути, која ће можда неспретно ставити своје драгим камењем украшене крунице кад наступи велики час - јер ће то за њих бити ново, на ће их узбуђење ометати. Па ипак, можда и неће бити тако, јер су косе свих тих госпа нарочито удешене, тако да могу брзо и успешно да ставе круне на главе кад за то да знак.

Видели смо да је ова окупљена војска племићки густо посута дијамантима, и да је то чудесан призор - али сад ћемо тек бити збиљски задивљени. Око девет часова облаци се наједном растурају и млаз сунчеве светлости продире кроз благи ваздух и клизи полако дуж редова госпи. И сваки ред којег се такне букне засењујућим бљеском разнобојне ватре, а ми као струјом ударени од изненађења и лепоте призора треперимо целим телом. Затим један изванредни изасланик из неког удаљеног краја Истока, наступајући са читавом групом страних

амбасадора, прелази кроз тај млаз светлости, а нама дах застаје, толико је раскошан сјај што се разлива и блешти и трепери око њега, јер је од главе до пете прекривен драгим камењем, а најмањи његов покрет расипа свуда унаоколо разнобојни бљесак.

Но оставимо садашње време, пошто оно није овде сасвим на своме месту. Време је полако одмицало - један сат - два сата - два и по сата. Тада дубока топовска грмљавина обзнани да су краљ и његова дуга пратња најзад стигли. И тако се мноштво света које је чекало обрадова. Сви су знали да ће бити још чекања, јер краља треба спремити и обући за овај свечани обред, али ће ово чекање бити угодно испуњено јер ће за то време пристизати племићи обучени у свечана одећа. И ове су са много почести одвели до њиховог седишта и крунице су им ставили тако да им буду при руци. За то време свет на галеријама живнуо је пун радозналости, јер је већина њих први пут видела војводе, грофове и бароне, чија су имена већ пет стотина година припадала историји. Када су најзад сви сели, имао се потпун приказ са галерија и свих погодних удубљења. Био је то величанствен приказ, који је вредело и гледати и запамтити.

Потом су се велики поглавари цркве, у одежама и под митрама, као и њихови пратиоци, попели на подијум и заузели своја места; за овима се попеше лорд-намесник и остали великодостојници, а за овим један одред гарде, сав у челичном оклопу.

Настаде застој и ишчекивање. У том тренутку на дати знак, одјекну победнички звук музике а Том Кенти, одевен у дугу златну одећу, појави се на вратима и ступи на подијум. Сви се дигоше на ноге и поче обред Признања.

Затим једна узвишена химна прели храм богатим звучним таласима, и пошто су га тако најавили и дочекали одведоше га до престола. Старински обреди су текли даље са свечаношћу која је задивљавала, док је присутни свет усхићено гледао. И док су се ови обреди све више примицали крају, Том Кенти је постајао све блеђи и блеђи, а његов дух и покајничко срце падали су у све дубљу тугу и очајање.

Остајало је само да се изврши последњи чин. Кентерберијски архиепископ узне круну Енглеске са јастучета и подиже је изнад главе лажног краља који је дрхтао целим телом. У исти мах, дуж пространог

трансепта, као да дуга сену: јер као да по команди сваки појединац у том великом скупу племића и племићки подиже своју круницу, стави је на главу - и застаде у том ставу.

У храму је владала дубока тишина. У том знаменитом часу искрсну једна изненађујућа прилика - прилика коју нико из овог занесеног мноштва није опазио док се није наједном указала како иде великим средњим пролазом. Био је то један дечак, гологлав, лоше обувен и обучен у грубо сиромашко одело које се већ распадало у рите. Он диже руку свечаним покретом који се рђаво слагао са његовим нечистим и жалосним изгледом, и упути ову опомену:

— Зобрађујем Вам да круну Енглеске ставите на ту преступничку главу. Ја сам краљ!

За трен ока неколико огорчених руку спустише се на дечка; али у истом часу Том Кенти у својој краљевској одори, крочи хитро напред и повика снажним гласом:

— Пустите га и склоните се! Он је заиста краљ!

Од изненађења помете се цео скуп и многи се подигоше са својим места гледајући у чуду један у другога на у главна лица у овом призору, као људи који се питају, јесу ли будни и при свести, или спавају и сањају. Лорд-намесник био је исто тако пренеражен као и остали, али се брзо поврати и узвикну оштрим гласом:

— Не обазирите се на његово величанство, његова болест га је опет снашла - ухватите скитницу!

Његову би заповест извршили, да лажни краљ не удари ногом и викну:

— Чувајте се добро! Не дотичите га се! Он је краљ!

Руке се повукоше. Све се укочи у храму. Нико се не помаче, нико не проговори. И заиста нико није знао како да поступи или шта да каже у тако необичној и чудној прилици. Док су се све главе напрезале да дођу свести, дечак је и даље ишао напред уздигнута чела и пун сампоуздања. Откако је ушао у цркву није никако застао. И док се збуњени духови још никако нису могли да снађу, он ступи на подијум, а лажни краљ му радосна лица јурну у сусрет, паде пред њим на колена и рече:

— О, господару, краљу мој, допусти јадном Тому Кентију да први

положи заклетву верности теби и да ти каже: "Стави круну на своју главу и узми опет право своје!"

Очи лорда-намесника спустише се строго на лице новодошлог; али та строгост намах ишчезе и уступи место изненађењу. То се десило и осталим великодостојницима. Они се згледаше и сви узмакоше један корак, и против своје воље. У сваком је била иста помисао: - Да чудне сличности!

Лорд-намесник је размишљао тренутак-два у недоумици, а потом рече са дубоким поштовањем:

— Ако допустите, господине, желео бих да поставим нека питања која...

— Одговорићу вам на њих, лорде.

Војвода му постави више питања о двору, покојном краљу, принцу, принцезама - а дечак на њих одговори правилно и без оклевања. Описао је свечане одаје у дворцу, покојнога краља и собе принца од Велса.

Било је то необично било је то чудесно; да, било је то необјашњиво - рекли су сви који то чуше. Расположења су почела да се мењају и наде Том Кентија да расту, кад лорд-намесник одмахну главом и рече:

— Заиста ово је изванредно чудно, али то није ништа више од онога што наш господар краљ може да учини.

Та примедба и помињање њега као краља растужи Кентија и он осети да се његове наде руше - То нису *докази* - додаде намесник.

Сад су се таласи расположења кретали врло брзо, збиља врло брзо - али у погрешном правцу; они су остављали сиротог Тома Кентија насуканог на престолу а одвлачили другог у море. Лорд-намесник је размишљао - а ова мисао му се наметала: - Опасно је за државу, а и за све нас да се бавимо тако кобном загонетком као што је ова; то би могло да унесе раздор у народ и да поткопа престо. - Он се окрете и рече:

— Лорде Томасе, ухапсите овог.

— Не, станите! - Његово лице се озари и он се обрати одрпаном претенденту са овим питањем:

— Где се налази велики печат? - Одговорите ми на то тачно и загонетка ће бити одгонетнута, јер само онај ко је био принц од Велса

може на то да одговори! - Ето од каквих маленкости зависе престо и династија!

Била је то добра помисао, срећна помисао. Да су је великодостојници тако оценили видело се по немом бљеску очију у њиховом кругу, у виду блиставих погледа одобравања. Да, само прави краљевић би могао да реши ту упорну тајну несталог великог печата. Овај бедни мали варалица је добро научио своју лекцију, али овде његово учење неће успети, јер ни његов учи-тељ не би могао одговорити на *то питање*. О, то је врло добро, збиља врло добро! Сад ћемо се брзо отарасити ове мучне и опасне ствари. И тако су они климали главом и смешкали се у себи од задовољства упрвши погледе у тог будаластог дечка за кога су мислили да неће умети да се макне кад постане свестан своје кривице. А како су били изненађени када су видели да се ништа слично не збива како су се запањили кад су чули како одговара спокојним и поузданим гласом:

— Нема ничег тешког у тој загонетки. - И онда се без икаквог устручавања, окрете и издаде наредбу са лакоћом неког ко је навикао да то ради: - Лорде Синцоне, отидите у мој лични кабинет у дворцу - јер нико боље од вас не познаје ту одају - и ту ћете сасвим доле близу пода, у левом углу најудаљеније од врата која се отварају из предсобља, наћи у зиду једну бакарну главицу од ексера; притисните је и отвориће се једно мало скровиште за драгоцености за које чак ни ви не знате - ни ви нити ико други на свету, сем мене и вернога занатлије који ми је то направио. Прво што ће вам пасти у очи биће велики печат - донесите га овамо!

Сви присутни су били задивљени тим говором, а још више су били задивљени кад су видели како је мало просјаче не сумњајући или не страхујући да ће погрешити одабрало свог грофа, и како га је ословило по имену тако спокојно и убедљиво као да га је знало целог живота: гроф је био тако изненађен да је скоро хтео да послуша. Он чак учини покрет као да ће да пође, али брзо поврати свој мирни став и руменилом лица признаде своју грешку. Том Кенти се окрете њему и рече оштро:

— Што оклеваш? Зар ниси чуо краљеву наредбу? Иди!

Лорд Синџон се поклони дубоко - а приметило се да је овај поклон

био значајно опрезан, без изјашњавања, пошто није био упућен ни једном од краљева већ неутралном земљишту, отприлике на средини између ове двојице, и он оде.

Сад је почело померање оних блиставих делића те званичне групе, померање лагано, једва приметно, али сигурно и стално - померање које се може видети у калеидоскопу који се полако обрће, услед чега се саставни делови једног сјајног скупа растурају и придружују другом - и тако се тим померањем мало помало распала она величанствена гомила која је стајала око Тома Кентија и поново прикупила у близини придошлице. Кенти је стајао скоро сам. Настао је кратак период дубоке неизвесности и ишчекивања - за које време је чак и оно мало малодушних који су још остали крај Тома Кентија прикупили довољно храбрости да склизну, један по један, ка већини. И тако је најзад Том Кенти, у својој краљевској одори и драгом камењу стајао потпуно сам, издвојен из света, једна једина личност усред речите празнине.

Сад су угледали лорда Синџона где се враћа. Док се приближавао средњим пролазом интересовање је било тако напрегнуто да је пригушени жамор разговора у овом великом скупу замро и уместо њега завлада дубока тишина, мук без једног даха, кроз који су његови кораци одјекивали разговетним тупим звуком. Све су очи биле упрте у њега док се приближавао. Он дође до подијума, застаде један тренутак, затим се окрете Тому Кентију са дубоким поклоном и рече:

— Величанство, печат није тамо!

Не уклања се журније гомила света од кугом оболелог него што се група бледих и уплашених дворјана уклонила од дроњавог претендента на круну. За трен ока стајао је потпуно сам, без пријатеља или присталица, мета на коју је била управљена љута ватра презривих и бесних погледа. Лорд-намесник викну разјарено:

— Баците на улицу тог просјака и ишибајте га кроз град - та бедна хуља не заслужује ништа боље.

Официри гарде скочише да изврше наредбу, али их Кенти одби покретом руке рекавши:

— Натраг! Ко га дирне, изгубиће живот!

Лорд-намесник је био у крајњој мери збуњен. Он упита лорда Синџона:

— Јесте ли добро претражили? Али не вреди то ни питати. То изгледа прилично чудно. Маленкости, ситнице, изгубимо из вида и то нас не изненађује, али како може да ишчезне тако гломазна ствар као што је печат Енглеске, и да му нико више не може ући у траг - тежак златан котур...

Кенти приђе блиставих очију и викну:

— Стој! То је довољно! Је ли округао? И дебео? И јесу ли на њему била урезана слова и шаре? Јесу? О, сада знам шта је тај велики печат који је задао толико брига и узнемирења. Да сте ми га описали, могли сте га имати пре три недеље. Сасвим добро знам где је; али га нисам ја тамо ставио први.

— Него ко, господару? - упита лорд-намесник.

— Овај што ту стоји - законити краљ Енглеске. А он ће вам сам рећи где се налази тај печат - и онда ћете веровати да је то и сам знао. Сети се, краљу мој, напрегни своје памћење - то је било последње, *сасвим последње* што си учинио онога дана пре но што си излетео из дворца обучен у моје траље, да би казнио војника који ме је повредио.

Настала је тишина, нигде ни покрета ни шапата, а све очи биле су упрте у придошлицу који је стајао погнуте главе и набрана чела, претражујући у памћењу међу мноштвом безвредних успомена једну једину чињеницу која му је измицала, а која би га, ако је нађе, поставила на престо - а ако је не нађе, оставила би га коначно и за свагда таквог какав је, сиромаха и одбачена. Час за часом је пролазио - тренуци су израстали у минуте, а дечак се још напрезао, не дајући од себе ни знака. Али најзад он дубоко уздахну, одмахну лагано главом и рече дрхтавих усана и очајним гласом:

— Видим поново тај приказ - свега се сећам - али печата ту не видим. - Он застаде, потом диже поглед и рече благо и достојанствено - Лордови и господо, ако хоћете да свог законитог владара лишите његова права, због недостатка тог доказа који није кадар да пружи, ја вас не могу зауставити пошто сам немоћан. Али..

— О, лудост је то, бунило, краљу мој! - узвикну Том Кенти ужаснут. - Стани! Размисли! Не дај се! Ствар није пропала! Нити ће *пропасти*! Слушај мене и прати сваку реч - поново ћу оживети то јутро, све онако како се збило. Разговарали смо - ја сам вам причао о својим сестрама,

Нени и Бети - ето видите, тога се сећате; и о мојој баки - и о грубим играма дечака из Сметлишта - ето и тога се сећате; врло добро, пратите ме даље, сетићете се свега. Дали сте ми да једем и пијем и са владарском љубазношћу уклонили сте послугу како се не бих пред њима постидео због своје неспретности - ето, видите и тога се сећате.

Док је набрајао те појединости, а други дечак климао главом у знак сећања, велики скуп и званична лица гледали су разрогачених очију зачуђен - задивљени. Прича је звучала као истинит догађај. С друге стране како је међутим могло доћи до те немогуће везе између једног краљевића и једног просјачета? Никад раније један скуп није био у таквој недоумици, тако радознао и тако запрепашћен.

— Шале ради променили смо одела. Потом смо стали пред огледало. Били смо тако налик један на другога да смо обоје рекли да изгледа као да се никаква промена није догодила - видите, и тога се сећате. Потом сте приметили да ми је војник повредио руку - погледајте је, још не могу да пишем њоме, тако су ми се прсти укрутили. На то је ваше величанство скочио, заричући се да ће се осветити томе војнику, и потрчало је вратима - прошли сте крај једног стола - та ствар коју називате печатом лежала је на том столу - дохватили сте је и погледали брзо околу као да тражите место где бисте је склонили - око вам угледа...

— Стој! Довољно је - и нека је хвала добrome богу! - узвикну одрпани претендент, силно узбуђен. - Иди, добри мој Синцоне и у једном рукаву миланског оклопа који виси о зиду, наћи ћеш печат!

— Тако је, краљу мој, тако је! - узвикну Том Кенти. - Сада је скиптар Енглеске твој, а онај ко би то хтео да порекне боље да се родио нем. Иди, лорде Синцоне, нека ти ноге добију крила!

Цео скуп је сада био на ногама и скоро ван себе од збуњености, стрепње и крајње узбуђености. Међу публиком и на подијуму избио је заглушујући жагор захукталих разговора, и неко време нико није ништа знао нити ишта чуо нити се за ма шта интересовао сем за оно што му је сусед викао у уво или оно што је он викао у уво суседа. Време је - нико није знао колико - протичало неопажено и занемарено. Најзад, наједном све умукну, и у истом часу Синцон се појави на подијуму држећи високо у руци велики печат. Тада се разлеже узвик:

— Живео прави краљ!

Пуних пет минута се ваздух проламао од узвика и од јеке музичких инструмената и белио од марамица којима се махало. За све то време један одрпани дечак, најистакнутија личност енглеске, стајао је зајапурен и срећан и горд усред пространог подијума, док су велики вазали краљевине клечали око њега.

— А сад, о, краљу мој, узми натраг ово краљевско рухо, а дај опет сиротом Тому, твоје слузи, његове преостале рите!

Лорд-намесник проговори:

— Нека свуку ту малу хуљу и баце га у Кулу!

Али нови краљ, прави краљ, рече:

— То нипошто! Без њега не бих повратио круну - зато нека нико не дигне руку на њега. А што се тебе тиче, добри мој ујаче, лорде-намесниче, ти се не понашаш захвално према том јадном дечку, јер чујем да те је начинио војводом - намесник поцрвене - а није био краљ; према томе, шта сад вреди твоја лепа титула? Сутра ћеш *преко њега* молити мене за њено потврђење, иначе ћеш остати обичан гроф а не војвода!

Пред том покудом његова милост војвода од Сомерсета се повуче за часак мало у позадину. Краљ се окрете Тому и рече љубазно: - Јадни мој дечко, како си могао да се сетиш где сам склонио печат, кад се ја сам нисам могао сетити?

— О, краљу мој, то је било лако, пошто сам га ја често употребљавао.

— Употребљавао га - а ниси могао да објасниш где је?

— Нисам знао да су они *то* тражили. Нису га описали ваше величанство.

— Па како си га онда употребљавао?

Руменило поче да облива Томове образе, и он саже главу и не одговори ништа.

— Реци, добри дечаче, не бој се, - рече краљ. - Како си употребљавао велики печат Енглеске?

Замуца за час, збуњен и жалостан, на потом превали преко усана:

— Крцао сам орахе са њим!

Бура смеха која је ово поздравила умало није оборила јадног

дечака. Али ако је у чијој глави остала нека сумња у то да Том Кенти није краљ Енглеске и да не познаје све оне узвишене ствари које иду уз краљевство, овај одговор је такву сумњу потпуно развејао.

У међувремену блиставу свечану одору скинули су са Томових плећа и ставили на краљева и тако под овом успешно сакрили његове рите. Затим се обред крунисања наставио. Прави краљ је био миропомазан и круна је стављена на његову главу, док је топ грмљавином објављивао то граду, а сав Лондон као да се љуљао од клицања.

Едвард као краљ

Мајлс Хендон је изгледао довољно сликовито и пре него што се нашао у гужви на Лондонском мосту - али још је сликовитије изгледао када се извукао из ње. Већ је имао мало новаца када је упао у гужву, а није имао ни гроша кад је изашао из ње. Цепароши су га опљачкали до последње паре.

Али шта мари, само да опет нађе свога дечка. Пошто је био војник, ниједан посао није радио насумце, него би пре свега смислио како ће да организује битку.

Шта би било најприродније да дечко уради? Куда би било природно да оде? - Па - размишљао је Мајлс - он ће природно отићи у своје раније пребивалиште, јер такав је нагон и здравих и болесних духова кад остану сами и без крова над главом. Где ли је било његово раније пребивалиште? По његовим дроњцима, као и по оном подлом ниткову, који изгледа да га је познавао и који се чак издавао за његовог оца, рекло би се да се његов дом налазио у неком од нејбеднијих и најсиромашнијих крајева Лондона. Да ли ће требати много времена и хоће ли бити тешко да га пронађе? Не, по свему судећи биће лако и брзо. Неће трагати за дечком, него ће трагати за гомилом. Он ће кад-тад, било усред велике или мале гомиле, сигурно наћи свога јадног малог пријатеља; а та бедна руља ће се забављати изазивајући дечка и досађујући му, док ће он, као и обично, тврдити да је краљ. Тада ће Мајлс Хендон да осакати неколицину, да однесе свога малог штићеника, да га теши и бодрим нежним речима, а њих двојица се никада више неће растати.

Тако се Мајлс даде у трагање. Сатима је лутао забаченим сокацима и прљавим улицама, претражујући скупове и гомиле, а ових је било

бескрајно много, али од дечка ни трага ни гласа. Ово га је много изненадило, али га није обесхрабрило. По његовом мишљењу, није било никакве грешке у његовом борбеном плану: једино што се преварио у прорачуну колико ће дуго борба трајати, јер је очекивао да ће бити кратка.

Већ је био превалио многе миље и претражио многе гомиле, кад је најзад почело да свиће, а једини исход је био тај да је осећао приличну глад и умор и да му се много спавало. Желео је да доручкује, али није знао како да плати доручак. Није му било ни на крај памети да проси; а пре би част изгубио него што би мач свој заложии; могао је да прода нешто од одела - да, али пре би човек бацио паре кроз прозор него што би купио такво одело.

Било је већ подне, а он је још ходао - у маси света која је ишла за краљевском поворком, сматрајући да ће овај краљевски сјај неодољиво привући и његовог малог шашавка. Ишао је за поворком за све време док је кривудала лондонским улицама и на читавом путу до Вестминстера и цркве. Збуњен и пометен, он се још дуго времена уморно врзмао тамо-амо међу гомилама које су биле скупљене у близини и најзад се одвојио, размишљајући и покушавајући да на неки начин поправи свој борбени план. Ускоро, кад се повратио од својих размишљања, спазио је да је град остао далеко за њим, и да је већ почело да се смркава. Био је близу реке, ван града. Био је то крај пун лепих пољских кућа ту није било изгледа да ће човека у оделу, као што је његово, радо примити.

Није било нимало хладно; зато се испружи на земљу у заветрини крај неке ограде да се одмори и о свему размили. Ускоро сан поче све више да га обузима. Слаба и удаљена грмљавина топова допре до његових ушију; он помисли у себи: - Крунисали су новог краља - и одмах потом заспа. Он није спавао нити се одмарао већ више од тридесет часова. Пробудио се тек око подне идућег дана.

Устаде, сав сломљен, укочен и упола мртав од глади, уми се у реци, заvara стомак са пола литра или литром воде и одгега према Вестминстеру, љутећи се на самог себе што је изгубио толико времена. Глад му сад помаже да направи нови план. Покушаће да дође у везу са старим сер Хамфријем Марлоом и да позајми неколико марака и да -

али тај план је био довољан за сада, биће времена и да се прошири кад први део оствари.

Око једанаест сати он се приближавао дворцу, и мада је око њега било раскошно обученог света, који се кретао у истом правцу, није прошао незапажен -његово одело је учинило своје. Загледао је пажљиво лица ових људи, у нади да ће открити неку добру душу која би пристала да га пријави старом Марлоу - а да покуша да сам уђе у двор, о томе уопште није могло бити речи.

Ускоро наш дечак кога туку бичем уместо краља прође поред њега, затим се обрте, одмери га од главе до пете и помисли у себи: - Ако ово није она скитница за коју се његово величанство толико брине, онда сам ја магарац - мада сам по свој прилици био то и раније. Он у длаку одговара опису - а да је бог створио још једно овакво чудо, оно више не би било занимљиво, јер би то било само некорисно понављање. Желео бих да пронађем неки изговор на да му се обратим.

Мајлс Хендон му је уштедео тај труд; јер се окренуо, као што сваки човек ради кад га неко с леђа упорно посматра; опазивши живу радозналост у дечаковим очима, он му приђе и упита га:

— Ви сте управо изашли из дворца; јесте ли у дворској служби?

— Јесам, ваше господство.

— Познајете ли сер Хамфрија Марлоа?

— Дечак се изненади и помисли у себи: - Господе! Мог старог покојног оца! - Тада одговори гласно: - Сасвим добро, ваше господство.

— Добро, је ли он тамо?

— Јесте, - одговори дечак; и додаде у себи: - у свом гробу.

— Да ли бисте били тако љубазни да ме пријавите њему и да му кажете да бих га молио да проговорим само једну реч с њим?

— Обавићу то врло радо, драги господине.

— Онда му реците да је Мајлс Хендон, сер Ричардов син, овде, напољу - много ћете ме обавезати, добри мој младићу.

Дечак је изгледао разочаран - "краљ није поменуо такво име", рече у себи - "али не мари ништа, ово му је брат близанац и кладим се да ће моћи да донесе новости његовом величанству о оном другом племићу дроњавку". Зато рече Мајлсу: - Уђите овде за тренутак, добри господине, и причекајте док вам донесем одговор,

Хендон се склони на одређено место - то је било удубљење у зиду дворца, са једном каменом клупом - склониште за стражу у случају рђавог времена. Тек што седе, кад прођоше неки војници са халебардама, предвођени официром. Официр га спази, заустави своје људе и нареди Хендону да приђе. Он послуша и одмах га лишише слободе као сумњиво лице које се шуња око дворца. Ствари кренуше наопако. Сироти Мајлс покуша да објасни, али официр га грубо ућутка и нареди својим људима да га разоружају и претресу.

— Нека милостиви бог да да нешто пронађу, - помисли сироти Мајлс - ја сам довољно тражио, али ништа нисам нашао, а мени је више требало него њима.

Нађоше само једно парче папира. Официр га отвори, а Хендон се насмеши кад препознаде куке и вериге: које је његов мали изгубљени пријатељ цртао оног црног дана у Хендон Холу. Официр се натушти кад виде о чему се ради, а Мајлс побледе.

— Још један претендент на престо! - повика официр. - Одиста се множе као зечеви. Ухватите, војници, овог лупежа и не испуштајте га из руку, док ја однесем овај драгоцени папир и доставим га краљу.

Он одјури, и остави хапсеника у шакама наоружаних војника.

— Најзад је дошао крај мојим мукама, - промрмља Хендон, - пошто је као два и два сигурно да ће ми натаћи омчу око врата због овог комадића хартије. А шта ли ће бити с мојим сиротим дечком! - ах, сам ће добри бог то знати.

Ускоро, угледа официра како се враћа у великој журби; зато прикупи сву храброст, јер је желео да поднесе све муке онако како то доликује мушкарцу. Официр нареди војницима да пусте затвореника и да му врате мач; затим се поклони с пуно поштовања и додаде:

— Молим вас, господине, да пођете за мном.

Хендон пође за њим, говорећи у себи: - Да не идем на суђење и у смрт, а тамо не желим да одем са много грехова, задавио бих овог угурсуза, што се овако шегачи са мном.

Прођоше кроз двориште пуно света и стигоше до главног дворског улаза где официр, поклонивши се још једном, предаде Хендона у руке једног блиставо обученог службеника, који га дочека с пуно поштовања и поведе кроз једну велику дворану, где су с обе стране

стајали редови лакеја у раскошним ливрејама (они су се дубоко клањали док су ова двојица пролазила, али чим би им наше достојанствено страшило окренуло леђа, они су умирали гушећи се од смеха), затим најзад га уведе у једну пространу одају, направи пролаз за њега међу скупљеним енглеским племством, поклони се, подсети га да скине шешир и остави га тако да стоји насред собе, на мети сваком оку, док су га многи намргођено гледали, а остали су се забављали и подругљиво смешкали.

Мајлс Хендон се потпуно помео. Млади краљ је седео под балдахином ту, на пет корачаја од њега, погнуте главе и разговарао са некаквом рајском птицом људског облика - са неким војводом, ваљда. Хендон закључи у себи да не може тако олако да прође онај кога у пуној животној снази осуде на смрт, већ мора претходно да прође и кроз ово последње понижење пред светом. Желео је да краљ убрза све то - неколицина кицоша крај њега постајали су прилично дрски. Тога часа краљ диже мало главу и Хендон јасно сагледа његово лице. Кад га виде, застаде му дах у грудима! Стајао је бленувши у лепо младо лице, као прободен ножем; затим промуца:

— Гле, владар Краљевства Снова и Сенки на свом престолу!

Промрмљао је неколико испрекиданих реченица, још увек бленувши и чудећи се. Затим погледа свуда унаоколо, посматрајући раскошно обучену гомилу и ; блиставу одају, на процеди: - Али ово је стварност - ово је одиста стварност - ово сигурно није сан.

Загледа се поново у краља - и стаде да се пита: - Је ли ово сан?.. Или је он прави владар Енглеске, а не сироти напуштени луди Том, како сам ја мислио? Ко ће ми решити ту загонетку?

Одједном му очи засијаше од једне помисли, он оде до зида, узе једну столицу, донесе је на сред собе, спусти је на под, и седе на њу!

Наста жагор гнева, на њега се спусти једна груба рука, и чу се један глас:

— Устај, невоспитана будало! Како смеш да седиш у краљевом присуству?

Овај метеж привуче пажњу његовог величанства, који пружи руку и узвикну:

— Не дирате га, то је његово право!

Гомила устукну, запрепашћена. Краљ настави:

— Запамтите сви ви, даме, лордови и господо, да је овај човек мој верни и вољени слуга, Мајлс Хендон, који није презао ни од чега да својим ваљаним мачем спасе свога владара од телесних повреда и сигурне смрти - зато је наша воља била да га именујемо витезом. И знајте исто тако да је за једно још веће дело кад је спасао свога владра од бичевања и од срамоте примивши све то на себе, постао гроф Енглеске, гроф од Кента и да ће добити злата и имања која доликују његовом достојанству. Поврх тога право, које је мало час користио, доделио му је краљ; јер смо одлучили да од сада на надаље, из године у годину, докле год буде енглеске круне, сви најстарији чланови његове лозе задрже право да седе у присиству његовог величанства. Зато га не узнемиравајте.

Две особе које су, због закашњења, тег ток јутра стигле из унутрашњости и налазиле се у овој одаји тек од пре пет минута, стајале су и слушале ове речи, гледају!- И час у краља, час у страшило, час опет у краља, као да не могу да се освесте. Били су то Сер Хју и Леди Едит. Али нови гроф их није опажао. Он је још пиљио у краља, не могавши никако да дође себи, и мрмљао:

— О, тешко мени. *Ово је мој просјак!* Ово је моја луда! То је онај коме сам ја хтео да покажем шта је раскош, у мојој кући од седамдесет соба и са двадесет седам слугу! То је онај коме су дроњци били једино одело, ударци једина утеха, а отпаци једина храна! То је онај кога сам ја усвојио и кога сам хтео да уљудим! Земљо, отвори се да пропаднем!

Тада се одједном прибра, паде на колена, са рукама међу краљевим рукама, закле се на верност и захвали се на земљама и титулама. Затим устаде и стаде учтиво по страни, док су сви погледи били упрти у њега - а међу њима многи пуни зависти.

Тога часа краљ примети Сер Хјуа и севајући очима проговори гласом пуним гнева:

— Свуците са овог разбојника његов лажни сјај, одузмите му имања која је покрао, и ставите га под катанац док га не потражим.

И тако одведоше досадашњег сер Хјуа.

Затим, на другом крају собе настаде неко комешање. Скуп се растави, и Том Кенти, необично али богато одевен, ступи између ових

живих зидова, док је испред њега корачао службеник чија је дужност била да пријављује нова лица. Он клече пред краља, који проговори:

Испричали су ми све што се збило за протеклих неколико недеља, и ја сам сасвим задовољан тобом. Управљао си краљевином са правом краљевском благошћу и милосрђем. Јеси ли пронашао своју мајку и сестре? Добро; о њима ће се повести брига - а твој отац ће бити обешен, ако ти то желиш и ако је то по закону. Знајте, сви који чујете мој глас, да ће од данас они који живе под окриљем Христовог сиротишта и уживају краљеву помоћ добијати и телесну и духовну храну; а овај дечак ће становати тамо и заузимаће до краја свога живота највиши положај у управном одбору. Пошто је био краљ, ред је да му се одаје веће поштовање него обичним лицима; зато обратите пажњу на његово одело, јер ћете га по њему познати и нико не сме да направи исто такво; а где год се појави оно ће подсећати људе да је он, у своје време, био краљ и нема тога који ће смети да му не ода дужну пошту или да га не поздрави. Он је под заштитом престола, он ужива подршку круне и он ће носити почасно име по коме ће га сви знати, "Краљев штићеник".

Поносни и срећни Том Кенти устаде, пољуби краља у руку, на се затим удаљи. Он није губио време, већ одлете својој мајци и својим двома сестрама исприча све што се одиграло и да са њима подели своју радост због ових великих догађаја.

Правда и награда

Кад су расветлили све тајне, установили су, пошто је Хју Хендон све признао, да је оног дана у Хендон Холу његова жена порекла да познаје Мајлса зато што јој је он тако наредио - и не само што јој је наредио, Него јој је обећао да може бити потпуно сигурна да ће је убити ако не одрекне да познаје Мајлса Хендона и ако не остане чврсто при том исказу; на шта је одговорила да не држи до живота и да може да јој га одузме а да она неће рећи да не познаје Мајлса, тада је муж изјавио да ће поштедети њен живот али да ће убити Мајлса! То је већ била друга ствар; зато му је дала реч коју је и одржала.

Хју није био осуђен зато што је претио и зато што је украо имање и титулу своме брату, јер брат и жена нису хтели да сведоче против њега - жени не би дозволили да то уради, чак и да је хтела. Хју је напустио своју жену и отишао на континент, где је убрзо умро, а гроф од Кента се ускоро оженио његовом удовицом. Било је то велико славље и весеље у селу Хендон кад је нови брачни пар први пут посетио Хол.

О оцу Тома Кентија никад се више ништа није чуло.

Краљ је пронашао сељака кога су жигосали и продали као роба, извукао га је из рђавог друштва Шаљивцијине банде у којој је живео и омогућио му пристојан живот.

Исто је тако пустио из затвора старог адвоката и опростио му казну. Подарио је лепе домове ћеркама оних двеју баптисткиња које је видео како су изгореле на ломачи и казнио је праведном казном оног службеника који је ишибао потпуно невиног Мајлса Хендона.

Спасао је од вешала дечка који је ухватио залуталог сокола, као и жену која је украла остатак тканине од једног ткача; али стигао је сувише касно да би спасао човека кога су осудили зато што је убио

јелена у краљевој шуми.

Био је благонаклон и према судији који се сажалио на њега кад се мислило да је украо прасе, а награда му је била да види како расте судијин углед и како га поштују као великог човека.

Докле год је живео краљ је волео да препричава своје доживљаје и то не заборавивши ни једну појединост, од часа кад га је стражар отерао са дворске капије на све до последњег дана када се у поноћ вешто помешао са групом радника који су се журили, и тако увукао у опатију, попео и сакрио у гробницу Едварда Исповедника, а затим је тако дуго спавао сутрадан да умало што није пропустио крунисање. Говорио је да му често понављање те драгоцене лекције помаже да остане чврст у својој намери; да њене поуке искористи за добро свога народа; и зато ће докле год буде у животу непрестано понављати своју причу и тако сачувати све њене тужне призоре свеже у памћењу, како извори самилости у његовом срцу никада не би пресушили.

Мајлс Хендон и Том Кенти били су краљеви миљеници за све време његове кратке владавине, и они су искрено жалили за њим кад је умро. Добри гроф од Кента је био сувише разуман да би злоупотребио посебно право које је уживао; али, осим оног пута који смо већ видели, искористио га је још два пута пре него што је напустио овај свет - једанпут приликом ступања на престо краљице Јелисавете. Један његов потомак искористио га је приликом ступања на престо Џемса I. Кад је син овог потомка зажелио да се послужи својим правом, прошло је већ било скоро четврт века и "Кентово право" ишчезло из сећања већине људи. И зато се када се Кент из тог доба појавио на двору Чарлса I и сео у краљевом присуству да би потврдио и усталио једном за свагда право своје куће, дигла читава узбуна! Али ствар се одмах разјаснила и право потврдило. Последњи гроф из Мајлсове лозе пао је у ратовима Комонвелта ⁹ борећи се за свог краља, и чудна повластица умрла је с њим.

Том Кенти је доживео дубоку старост као наочит седокоси господин, племенитог и доброћудног изгледа. Целог живота пратиле су га почести; а једнако тако су му се и клањали, јер је његово нападно и необично рухо увек подсећало људе како је у *своје време краљевао*.

И тако, где год се појављивао светина се размицала чинећи му пролаз и шапућући од ува до ува: *Скидај шешир, то је краљев штићеник!* – па су поздрављали и увек заузврат добијали љубазан смешак који су знали да цене, јер овај је човек био део једне часне историје.

Јест, краљ Едвард VI, сироти дечак, поживео је само неколико година, али је своје време искористио за добро. Више него једном кад би неки велики достојанственик, неки златом накићени службеник круне имао нешто против његове обазривости, па би стао доказивати како је неки закон који је он намислио побољшати већ довољно благ према онима на које се односи, и не кажњава нити угњетава довољно људе, млади би краљ скренуо на њега тужан и речит поглед својих великих и сетних очију, па би рекао:

— Шта па ти знаш о патњи и невољи? Ја и мој народ знамо, али ти не.

Краљевање Едварда VI било је нарочито милостиво за она окрутна времена. Сада, кад се од њега опраштамо нека нам то остане у сећању, њему у част.

skен: **Jaske**

обрada: *ВAВAС*

[1](#) Кенти на шатровачком енглеском XVII века значи веселјак; отуда и краљевићева примедба. (Прим. прев.)

[2](#) Он мисли на ред баронета, на баронес минорес, који се разликују од скупштинских барона - а не, што не треба нарочито подвлачити, на баронете који су касније створени. (Пишчева примедба). Баронети су најнижа наследна племићка звања у Енглеској, постоје од прве четвртине седамнаестог века. Радња, међутим, која се односи у овој књизи, догађа се на почетку шеснаестог века. (Прим. прев.)

[3](#) Лордови Кингсејл, потомци де Курсија, још уживају ово занимљиво право.

[4](#) И у оригиналу наслов је на француском; превод гласи: "Краљ је умро - живео краљ". (Прим. прев.)

[5](#) Леј Ханта дело "Град", стр. 408, цитирано према исказу једног од најранијих туриста.

[6](#) У Енглеској се у то време употребљавало такво одбрамбено оружје: оно се једном руком држало по средини, а другом између средине и краја (Прим. прев.)

[7](#) Из књиге 'Енглески варалица', Лондон, 1665.

[8](#) Хјумова "Историја Енглеске"

[9](#) Ратови Комонвелта – антимонархистички грађански ратови (1642-1649); 1649. је смакнут Чарлс I и проглашена република под вођством Оливера Кромвела.